

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI

TÂLİKÎZÂDE MEHMED SUBHÎ'NİN GÜRCİSTAN SEFERİ
TARİHÇESİ (TAHLİL VE METİN)

YÜKSEK LİSANS

KENAN YILDIZ

İSTANBUL, 2021

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI

TÂLİKÎZÂDE MEHMED SUBHÎ'NİN GÜRCİSTAN SEFERİ
TARİHÇESİ (TAHLİL VE METİN)

YÜKSEK LİSANS

KENAN YILDIZ
(190121012)

Danışman
(Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN)

İSTANBUL, 2021

14/ 07/2021

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tarih Anabilim Dalı'nda 190121012 numaralı Kenan YILDIZ'ın hazırladığı "Tâlikîzâde Mehmed Subhî'nin Gürcistan Seferi Tarihçesi/Revâniyye Eseri (Transkripsiyon-İnceleme-Araştırma)" konulu Tarih Tezli Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 14/07/2021 Çarşamba günü saat 11:00:'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:... da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının "Tâlikîzâde Mehmed Subhî'nin Gürcistan Seferi Tarihçesi (Tahlil ve Metin)" şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN	14/ 07/2021	KABUL
Doç. Dr. Reyhan Şahin ALLAHVERDİ	14/07/2021	KABUL
Dr. Öğr. Üyesi Sami ARSLAN	14/07/2021	KABUL
(İkinci Danışman) *	.../ .../20...	.....
*	.../ .../20...	.....

*2. Danışman varsa doldurulacak

BEYAN/ ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

KENAN YILDIZ

TÂLIKÎZÂDE MEHMED SUBHÎ'NİN GÜRCİSTAN SEFERİ TARİHÇESİ (TAHLİL VE METİN)

KENAN YILDIZ

ÖZET

Bilindiği üzere 16. yüzyıl Osmanlı için seferlerle ve uzun savaşlarla geçmiştir. Bu yüzyılın çeşitli zaman dilimlerinde doğuda hem Safevîlerle hem de Gürcülerle birçok kez karşı karşıya gelinmiştir. Bu savaşların en yoğun olduğu dönemlerden biri de 1578-1590 yılları arasındadır. Bu savaş dönemi tarih yazıcılığına da yansımıştır. Birçok müverrih bu yıllar arasındaki savaşlara bizzat katılmış, yaşadıklarını kaleme almıştır. Bu kişilerden biri de Tâlikîzâde Mehmed Subhî'dir. Ferhad Paşa'nın 1583 ve 1584 yıllarını kapsayan doğu seferinde bizzat bulunmuş, eserini yaşadıklarından yola çıkarak yazmıştır. Gürcistan Seferi Tarihçesi sefer hakkında günümüze ulaşmış nadir eserlerden biridir. Bu da eserin değerini bir hayli arttırmaktadır. Tâlikîzâde, eserinde sadece bu seferden ve savaşlardan bahsetmemiştir. O, bununla birlikte anlattığı olayları güçlendirmek adına Safevî şahlarından, emirlerinden, çeşitli kademelerdeki Osmanlı devlet adamlarından ve Gürcü prensleri ve hanları başta olmak üzere bölgedeki şehirlerden ve kalelerden de söz etmiştir. Buna ek olarak bölgede yaşayan topluluklar hakkında da hiçbir kaynakta bulunmayan kimi bilgileri de bu eserde görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler; **Tâlikîzâde Mehmed Subhî, Gürcistan Seferi Tarihçesi, Osmanlılar, Safevîler, Gürcüler**

TÂLIKÎZÂDE MEHMED SUBHÎ'S HISTORY OF GEORGIA CAMPAIGN (ANALYSIS AND TEXT)

KENAN YILDIZ

ABSTRACT

As it is known, the 16th century passed with expeditions and long wars for the Ottoman Empire. In various time periods of this century, Ottomans fought against both Safavids and Georgians many times in the east. One of the most intense periods of these wars is between 1578-1590. This war period is also reflected in historiography. Many *muvverrih* (historian) personally participated in the wars during these years and wrote down their own experiences. Tâlikîzâde Mehmed Subhî is one of them is. He personally participated in the Ferhad Pasha's eastern campaign in 1583 and 1584 and wrote his work based on his experiences. The work called The History of the Georgian Campaign/ Gürcistan Seferi Tarihçesi is one of the rare sources about the campaign. This also makes the work more valuable. Tâlikîzâde not only mentioned this campaign and wars in his work but he also dealt with the cities and castles in the region, especially the Safavid Shahs, *Emirs*, Ottoman statesmen at various levels and Georgian Princes and Khans in order to strengthen the events he narrated. In addition, this work gives some information about the communities living in the region, which is not found in any source.

Keywords; **Tâlikîzâde Mehmed Subhî, History of the Georgian Campaign, Ottomans, Safavids, Georgians**

ÖNSÖZ

Tarihi kaynaklar mevzu bahis olduğunda her zaman bir vakiyaya şahit olmuş kimselerin kaleme alıp aktardıkları eserler en kıymetli ve en önemli eserler olmuşlardır. Tâlikîzâde'nin bu eseri bu tür kaynaklardan biri olup yedi yıl kaldığı doğu serhaddinin hemen akabinde yazılmış iki eserden ilki olma özelliğini taşımaktadır. O, bu eserini yazarken müşahedelerinden yola çıkmıştır. Ayrıca geçmişten verdiği anekdotlarla eserini güçlendirerek bu eserin salt bir sefer anlatısı olmamasını sağlamıştır. Eserin birinci elden bir kaynak olması merakımı fazlasıyla celp etmişti. Bu durum eseri çalışmam için büyük bir motivasyon sağladı. Eserin her sayfasını okurken aklımda birçok soru işaretleri oluşmuş ve bana ilerisi için yeni fikirler vermiştir. Bunu da çalışmanın yanı sıra ek bir kazanç olarak addediyorum.

Çalışmamın girişinde 1578 ve 1590 yılları arasındaki uzun savaşa iştirak etmiş müellifleri ve bu savaşlar dizisi hakkındaki eserlerini tanıtacağım. Birinci bölümde genel hatları ile 16. yüzyıl Osmanlı-Safevî-Gürcü münasebetlerinin 1578 yılı öncesindeki durumunu ele alacağım. Devamında zikredilen devletler arasındaki münasebetleri eserin sona erdiği 1584 yılının sonuna kadar olan kısmı üzerinde duracağım. İkinci bölümde Tâlikîzâde Mehmed Subhî'nin hayatı, tarihçiliği ve eserleri başta olmak üzere çeşitli başlıklar altında kimi bilgiler sunacağım. Üçüncü ve son bölümde ise neşrini hazırladığım eser hakkında birtakım bilgiler aktaracağım. Ardından incelediğim eserin transkripsiyonlu metnini ve bu metnin tıpkıbasımını vereceğim. Bununla birlikte neşrini yaptığım bu kıymetli yazma eserin bundan sonraki doğu çalışmaları için bilhassa da Osmanlı-Safevî-Gürcü münasebetleri hakkında yapılacak yeni çalışmalar için faydalı olmasını umuyorum.

Osmanlı Türkçesi yazılmış bir eseri çalıştıysam bunda lisans döneminden Osmanlı Türkçesi hocam olan Prof. Dr. Ömer İşbilir'in payı yadsınamaz. Kendisine bu zorlu yolu kolaylaştırdığı için teşekkür ederim. Yüksek lisans sürecinde desteklerini esirgemeyen hocalarım Doç. Dr. Muzaffer Ürekli'ye, Dr. Zekeriya Türkmen'e, Kadir R. Gürtan'a ayrı ayrı teşekkür ederim. Yüksek lisans ders döneminde derslerinden çok şeyler öğrendiğim hocalarım Prof. Dr. Zekeriya Kurşun'a, Prof. Dr. Azmi Özcan'a, Prof. Dr. Fahameddin Başar'a ve Dr. İlhami Danış'a teşekkür ederim. Gerek

derslerinde gerekse de pandemi sebebiyle gerçekleştirdiğimiz Zoom görüşmelerinde çok Şeyler öğrendiğim, aklımdaki soru işaretlerini gidermemde yardımcı olan ve bilhassa güler yüzünü esirgemeyen kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Abdülkadir zcan'a hassaten teşekkür ederim. Yüksek lisans öğrenimimin ikinci ders yarıyılıının ortasından itibaren yaşanılan pandemi nedeniyle bazı kaynaklara erişimim kolay olmadı. Makaleler konusunda gerek hazırladıkları online sistemleri gerekse de e-posta aracılığıyla rica ettiğim makaleleri gönderme nezketinde bulunan İSAM'a ve isimlerini bilmediğim çalışanlarına da ayrı ayrı teşekkür ederim. Bir editör titizliğiyle tezin inceleme kısmını okuyup, eleştirilerde bulunan Hatice elik'e de teşekkür ederim. Son olarak bu çalışmayı vefat eden dostum Umut'a ithaf etmek istiyorum. Ruhu şd olsun.

Temmuz, 2021

KENAN YILDIZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. ANA HATLARIYLA 16. YÜZYIL OSMANLI-SAFEVÎ-GÜRCÜ MÜNASEBETLERİNE BAKIŞ	6
1.1. 1578 YILINA KADAR OSMANLI-SAFEVÎ-GÜRCÜ MÜNASEBETLERİ..	6
1.2. 1578'DEN 1584'ÜN SONUNA KADAR OSMANLI-SAFEVÎ-GÜRCÜ MÜNASEBETLERİ	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	19
2. TÂLİKÎZÂDE MEHMED SUBHÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ	19
2.1. HAYATI.....	19
2.2. ŞEHNÂMECİLİĞİ, TARİHÇİLİĞİ VE ŞAIRLİĞİ	22
2.3. ESERLERİ.....	24
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	27
3. GÜRCİSTAN SEFERİ TARİHÇESİ.....	27
3.1. ESERİN NÜSHA ÖZELLİKLERİ	27
3.2. ESERİN İSMİ MESELESİ, TELİF SEBEBİ VE KAYNAKLARI.....	27
3.3. ESERİN MUHTEVASI.....	28
3.4. ESERİN KAYNAK DEĞERİ.....	30
SONUÇ.....	32
METİN TESİSİNDE TAKİP EDİLEN YOL.....	34
KAYNAKÇA.....	35
METİN	41
TIPKIBASIM.....	99

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.mad.	Adı geçen madde
bkz.	Bakınız
BOA	Başkanlık Osmanlı Arşivi
c.	Cilt
ev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	Editör
EI ²	Encyclopaedia of Islam (new edition)
haz.	Hazırlayan
hz.	Hazret-i
nr.	Numara
s.	Sayfa
T SMA	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
T SMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd.	Ve diğ erleri
vr.	Varak
y.y.	Yayımcı yok
YDT	Yayınlanmamış Doktora Tezi
YKY	Yapı Kredi Yayınları
YLT	Yayınlanmamış Lisans Tezi
YYLT	Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

GİRİŞ

Bilindiği üzere 16. yüzyıl Osmanlı Devleti için çeşitli zaman dilimlerinde ve çeşitli cephelerde savaşlarla geçmiştir. Özellikle bu yüzyılın son çeyreğinde Safevîlerle yapılmış olan uzun savaşlar tarih yazımına da etki etmiştir. Birçok müverrih bu savaşlara bizzat katılmış, bölgede kaldıkları süre boyunca gözlemlerini kaleme alarak okuyucuya aktarmışlardır. 16. yüzyılın son çeyreği tarih yazıcılığı açısından oldukça bereketli görünmektedir.¹ Biz sadece eserimize konu olan ve direkt ilgilendiren 1578-1590 yılları arasında doğu serhaddinde bizzat bulunmuş ve konu itibarıyla bu savaş dilimini anlatan kişiler ve onların eserleri üzerinde duracağız.

1578-1590 yılları arasında sefere katılmış ve eser kaleme almış müverrihlerin başında çalışmamıza da konu olan Tâlikîzâde Mehmed Subhî gelmektedir. Onun bu dönem için kaleme aldığı eserleri ileriki bölümlerde tanıtacağız.

Bu dönem hakkında eser kaleme almış müverrihlerin en önemlisi Mustafa Âli'dir.² O, sefere bizzat iştirak etmiş ve detaylı bilgiler vermiştir. Bu anlamda ilk eseri Nusretnâme'dir.³ Eser kabaca iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü Osmanlı ve Safevî ilişkilerinin tarihsel sürecinin anlatımıdır. Eser buna ek olarak müellifin divan kâtibi olarak maiyetinde bulunmuş olduğu Lala Mustafa Paşa'nın Gürcistan ve Şirvan Seferlerinin anlatımıyla devam eder. İkinci bölümde ise müellif, eserde Lala Mustafa Paşa adına kaleme almış olduğu mektuplara yer verir. Bu da eserin kıymetini bir hayli

---

¹ III. Murad dönemi tarih yazıcılığı ve eserler hakkında genel malumatlar için bkz. Abdülkadir Özcan, *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, Kronik Kitap, İstanbul 2020, s. 60-71; Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2014, s. 48-56; Reyhan Şahin Allahverdi, "III. Murad Dönemi Osmanlı Tarih Yazarları", *Tarihin Peşinde Bir Ömür: Abdülkadir Özcan'a Armağan*, haz. Harunnisa Alan, Ömer İşbilir, Zeynep Aycibin, Muhammet Ali Kılıç, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 181-203; Necdet Öztürk, *İmparatorluk Tarihinin Kalemleri Muhafızları Osmanlı Tarihçileri*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2018, s. 76-83.

² Âli hakkında kıymetli bir çalışma için bkz. Cornell H. Fleischer, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aydın ve Bürokrat Tarihçi Mustafa Âli*, çev. Ayla Ortaç, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2021; Bekir Küttükoğlu, "Âli Mustafa Efendi", *DİA*, c. II, İstanbul 1989, s. 414-416.

³ Eser H. Mustafa Eravcı tarafından neşredilmiştir. Gelibolulu Mustafa 'Âli, *Nusret-nâme*, haz. H. Mustafa Eravcı, TTK, Ankara 2014.

arttırmaktadır. Bununla birlikte eserde çeşitli minyatürler de bulunmaktadır.⁴ Nusretnâme'den sonra Koca Sinan Paşa'nın bölgeye serdar tayin edilmesinin akabinde 1580 tarihli sefer için Sinan Paşa tarafından müelliften bir eser kaleme alınması istenmiştir. Âli, Sinan Paşa'nın bu isteği doğrultusunda Nusretnâme'ye zeyl mahiyetinde Fursatnâme'yi kaleme alır. Ancak Sinan Paşa'nın görevden alınmasından sonra eser yarıda kalmış, tamamlanmamıştır.⁵

Bu dönemde doğu seferine iştirak etmiş bir diğer müellif Âsafî Dal Mehmed Çelebi'dir. Lala Mustafa Paşa'nın maiyetinde sefer kâtibi olarak doğu seferine katılan Mehmed Çelebi daha sonra Osman Paşa'nın tezkirecisi olarak görevlendirilmiştir. Bundan sonra çeşitli seferlere katılmış olan Mehmed Çelebi 1580 tarihinde Gence harekâtına katılmıştır. İki yıl sonra ise Safevîler'e esir düşmüştür. Mehmed Çelebi yaklaşık olarak üç yıl esir kaldıktan sonra kaçmayı başarmış ve 1585 tarihinde Erzurum'da Osman Paşa'ya katılmıştır. O yıl düzenlenen Tebriz Seferi'ne de iştirak etmiştir. Eseri Şecaatnâme'de Osman Paşa'nın hayatını menkıbevi bir şekilde ve manzum olarak kaleme almıştır. Mehmed Çelebi'nin anlatımları şahsi gözlemlerine dayandığından dolayı bir hayli kıymetlidir.⁶

Bu yıllar arasında bölgeye iştirak edip eserini kaleme alan müverrihlerden biri de Ebubekir bin Abdullah'tır. 1578 tarihinde sefere iştirak eden müellif seferde sol ulufeci olarak görev yapmıştır. Daha sonra Safevîlere esir düşen müellif Şah Muhammed Hudabende'nin huzuruna çıkarılmış ve kendisinden Osmanlı hakkında bazı bilgiler alınmıştır. Müellif ardından Kazvin'e gönderilmiş ve bunun akabinde serbest bırakılmıştır. Bundan sonra 1580 yılında Koca Sinan Paşa'ya katılıp, İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'a dönüşünün akabinde eserini kaleme almıştır. Başından geçenleri

---

⁴ *Nusret-nâme*, s. XXX-XXII; Bekir Kütükoğlu, a.g.mad., s. 414-415; Erhan Afyoncu, a.g.e., s. 51-52.

⁵ Eser iki ayrı araştırmacı tarafından yayınlanmıştır. Bkz. *Mustafa Ali's Fursat-nâme: edition und bearbeitung einer quelle zur geschichte des Persischen feldzugs unter Sinan Pasa 1580-1581*, herausgegeben von Gerd Winkelhane; Rana von Mende, Berlin: 1989; İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âli: Fursatnâme", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, c. III/I, s. 171-220.

⁶ Âsafî Dal Mehmed Çelebi, *Şecaatnâme (tıpkıbasım ve inceleme)*, haz. Abdülkadir Özcan, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2007; Asafî Dal Mehmed Çelebi, *Şecâatnâme*, haz. H. Mustafa Eravcı, Mvt Yayıncılık, İstanbul 2009.

anlatan müellif eserini hayır dua almak için kaleme aldığını belirtir. Eser iki farklı araştırmacı tarafından yayınlanmıştır. Dili oldukça sadedir.⁷

Bu döneme şahitlik eden bir diğer müellif, Harimî mahlaslı Rahimizâde İbrahim Çavuş'tur. Lala Mustafa Paşa ile yakınlığı hasebiyle 1578 yılındaki sefere iştirak etmiş olan Rahimizâde bu sefer boyunca katıldığı Çıldır, Tiflis ve Şirvan muharebelerini ihtiva eden Zafernâme-i Sultan Murad Han adlı eserini telif etmiştir.⁸ Müellif, Gonca-i Bağ-ı Murad adlı eserinde Osman Paşa'nın Kırım ve Tebriz Seferlerini anlatır.⁹ Kitab-ı Gencine-i Feth-i Gence'de, Serdar Ferhad Paşa'nın 1583 ve 1584 yıllarını kapsayan Gürcistan Seferi'nin oldukça kısa bir girişinden sonra asıl detaylı malumatlar verdiği Ferhad Paşa'nın ikinci serdarlık dönemidir. Zira müellif Ferhad Paşa'nın ikinci seferine iştirak etmiştir. 1586 yılından itibaren başlamak üzere Gori Seferi'ni ve asıl olarak Gence'nin alınması hakkında müşahede ettiği tafsilatlı malumatları eserinde aktarır. Eserde çeşitli minyatürler de bulunmaktadır.¹⁰

Bu dönemin tanıklarından biri de Hüseyin bin Mehmed'dir. Müellif hakkındaki bildiklerimiz sınırlıdır. Bizzat iştirak ettiği sefer hakkındaki malumatlarını sade bir dille kaleme almıştır. Müellif Gazavât-ı Özdemiroğlu Osman Paşa adlı eserinde, Lala Mustafa Paşa ve Osman Paşa'nın hakkındaki anlatımlarının yanı sıra Çıldır, Tiflis, Kartel ve Şirvan'ın alınmasını anlatmıştır.¹¹

Yine bu zaman diliminde doğuda bulunmuş müelliflerden biri de Şeyh Vefâyî Mehmed'tir. Vefâyî mahlaslı müellif eserini yaşlılık çağında kaleme almış olmalıdır. Müellif çektiği sıkıntılardan ve hamisizlikten dert yanmaktadır. Eserin yazılma sebebini ise Tebriz Seferi'nde vuku bulan olayları, gazilerin çektikleri sıkıntılarını

---

⁷ Ebubekir Bin Abdullah, *Şark Seferleri (Tahlil- Metin ve Tıpkıbasım)*, haz. Süleyman Lokmacı, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2018. Ayrıca Yunus Zeyrek bu eseri farklı bir isimle ve farklı eserlerle birleştirip yayınlamıştır. Bkz. Yunus Zeyrek, *Târih-i Osman Paşa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

⁸ Bu eser yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Çetin Sungur, "*Rahîmîzâde İbrahim Harîmî Çavuş'un Zafername-i Sultan Murad Han Adlı Eseri'nin Transkripsiyonu*", YYLT, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi 1998.

⁹ Mustafa Karanfil, "*Harîmî'nin Zafername ve Gonca'sına Göre Özdemiroğlu Osman Paşa*", YYLT, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 1998.

¹⁰ Rahimi-zâde İbrahim Çavuş, Harimî, *Kitâb-ı Gencine-i Feth-i Gence*, haz. Günay Karaağaç-Adnan Eskikurt, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2010.

¹¹ Bu eser lisans bitirme tezi olarak hazırlanmıştır. Takdir Uzuntürk, "*Hüseyin Bin Mehmed'in Gazavat-ı Özdemiroğlu Osman Paşa İsimli Eserinin Işığında 1578 Şark Seferi*", YLT, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 2014.

anlatılmaya değer olduğunu ve kendisinin hayır dua ile yad edilmesi olarak açıklar. Eserde, Osman Paşa'nın Şark serdarı oluşu, Tebriz'i ele geçişi ana hatlarıyla yazmıştır. Buna ek olarak Tebriz şehrinden ve Tebriz'e yapılmaya başlanan kaleden de söz eder. Müellif bazı tafsilatlı bilgileri Cafer Paşa'nın Kasım 1585 tarihinde Tebriz Kalesi muhafazası görevinin tevcihi itibariyle verir zira müellif Cafer Paşa'nın yanındadır. *Tevârih-i Gazavât-ı Sultan Murâd-ı Sâlis* adındaki bu eserde ayrıca 1586 yılındaki Tebriz Kalesi savunması ve Ferhad Paşa'nın yardım için gelmesi gün gün anlatılmıştır. Bu da eserin kıymetini bir hayli arttırmaktadır.¹²

Bu yıllar arasında eser vermiş olan bir diğer kişi Adlî mahlaslı bir şairdir. Adlî hakkındaki malumatlarımız da diğer müellifler gibi yetersizdir. Sultan Murad döneminde beylerbeyi olan Gazi Mustafa Paşa'nın oğludur. Asıl adı İbrahim'dir. Şiir ve inşada yeteneği, iyi derecede Farsça ve Arapça bilmesi onu öne çıkarmıştır. Eseri olan *Manzume-i Feth-i Şirvan ve Demirkapı* tamamıyla manzum bir eserdir. Eserin üslubu akıcıdır. Eser Osman Paşa'nın 1578 ve 1579 yıllarındaki doğu seferindeki faaliyetlerinin anlatımıdır.¹³

1578-1590 tarihleri arasında doğudaki seferlerde hazır bulunmuş olan Selânikî¹⁴ ve Şeref Han¹⁵ da eserlerinde bu döneme yer vermişlerse de eserleri sadece bu tarihler arasında vuku bulmuş seferlerin anlatısı olmayıp çok daha geniş zaman dilimini ve olayları ihtiva eder. Selânikî, Kasım 1587 tarihinde silahtar kâtipliğine getirilmesinin hemen akabinde Gence Seferi'ne iştirak etmiş, sefer sonundaysa sipahiler kâtibi olmuştur. Ancak Eylül 1589'da görevden ayrılmak zorunda kaldı. Bundan sonra Haydar Mirza liderliğindeki Safevî heyetine mihmandarlık yaptı. Şeref Han ise bölge için oldukça önemli bir aileden gelmektedir. Dedesi olan büyük Şeref Han 1533 yılında Osmanlılar tarafından öldürülmüştür. Rojeki aşiretinden olan Şeref

---

¹² Eser iki farklı isim tarafından yayınlanmıştır. Şeyh Vefâyî Mehmed, *Tevârih-i Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Sâlis*, haz. Metin Aydar, Kitabevi, İstanbul 2019; Şeyh Vefâyî Mehmed, *Tevârih-i Gazavât-ı Sultan Murâd-ı Sâlis*, haz. Erhan Afyoncu, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019.

¹³ Adlî, *Manzûme-i Feth-i Şirvan ve Demirkapı*, haz. Kürşat Şamil Şahin, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2017.

¹⁴ Bu dönemle ilgili anlatım eserin birinci cildindedir. Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, haz. Mehmet İpşirli, c. I, TTK, Ankara 1999.

¹⁵ Türkçe'ye çeşitli zaman dilimlerinde Arapçadan ve Farsçadan tercümesi yapılmıştır. Bu dönemi ihtiva eden kısmı eserin ikinci cildindedir. Arapçadan tercümesi için bkz. Şeref Han, *Şerefname*, c. II, çev. Mehmet Emin Bozarslan, Ant Yayınları, İstanbul 1971. Farsçadan tercümesi için bkz. Şeref Han, *Şerefname*, c. II, çev. Osman Aslanoğlu, Nubihar, İstanbul 2019.

Han'ın Bitlis Beyi olan babası Şemseddin Han başlangıçta Osmanlı'ya tabi olsa da daha sonra Safevîlere sığınmıştır. Bu da iki devlet arasında gerilime neden olmuştur. Şeref Han Safevîler tarafından Rojekilerin idaresiyle görevlendirilmiştir. Şah Tahmasb döneminde kendisine tevcih edilmiş çeşitli vazifeleri başarıyla yerine getirmiştir. II. İsmail döneminde geri plana düşünce de Osmanlılara sığınmıştır. İncelediğimiz zaman diliminde gerçekleşmiş çeşitli seferlere bizzat iştirak etmiş ve yararlılıklar göstermiştir. Tâlikîzâde eserinde kendisinden sık sık övgüyle bahsetmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ANA HATLARIYLA 16. YÜZYIL OSMANLI-SAFEVÎ-GÜRCÜ MÜNASEBETLERİNE BAKIŞ

1.1. 1578 YILINA KADAR OSMANLI-SAFEVÎ-GÜRCÜ MÜNASEBETLERİ

“...Ancak Sadrazam Mehmed Paşa böyle bir hareketi uygun bulmuyordu. Bu nedenle hareketi önlemek için çok çaba sarf etti; kul taifesinin azacağını, halkın ve askerlerin perişan olacağını, İran ülkesi fetih olursa dahi halkın bizi kabul etmeyeceğini padişaha anlattı: “Büyük atanız Süleyman Han neler çekmiştir, barış yapılanaya kadar ne zehir ve kahirler yutmuştur; bu fikri ortaya koyanlar at ve davardan ayrılıp öküze binmeyenlerdir” dedi”.

1578 Seferi Öncesi/ Peçevi Tarihi'nden¹⁶.

Gürcüler, Kartvel, İmareti, Megrel, Gürel, Kahet başta olmak üzere çeşitli boylara ayrılmıştı. 15. yüzyılın hemen başında cereyan eden Timur'un bölgeye saldırısı sebebiyle zayıflayan Gürcü Krallığı ardından bölündü. Bölünmenin ardından İmareti, Kartli ve Kaheti Krallık, Gürel, Samegrelo, Samtsihi ise Prenslükler olarak ayrıldı.¹⁷ Osmanlı Devleti'nin Gürcü bölgelerine ilk seferi II. Mehmed döneminde oldu. Bu tarihlerde, Osmanlılar Megrel'i ele geçirdi. II. Bayezid döneminde bölgeye ilgi devam etti ve 1508 yılında İmareti ve Gürel alındı. I. Selim zamanından 1520'ye kadar olan zaman diliminde yaklaşık olarak altı yıllık periyotta Kartli ve Kaheti de Osmanlı idaresi altına girdi.¹⁸

İsmi Şeyh Safiyüddin Erdebili'den alan Safevî Devleti 1501 yılında Şah İsmail'in Akkoyunlu Sultan Elvend'i mağlup etmesinin ardından Tebriz'in ele geçirilmesine müteakip, hutbe okunması ve sikke kestirilmesiyle resmen kurulmuş

¹⁶ Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, c. II, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982, s. 32.

¹⁷ Sadık Müfit Bilge, “Gürcüler”, *DİA*, c. Ek I, İstanbul 2016, s. 490.

¹⁸ II. Mehmed dönemi Osmanlı'nın Karadeniz ve Kafkas Bölgesi hakkında detaylı bilgi için bkz. M. Fahrettin Kırzioğlu, *Osmanlı'ların Kafkas-Elleri'nin Fethi (1491-1590)*, TTK, Ankara 1998, s. 1-81.

oldu ve Şiilik resmi mezhep ilan edildi.¹⁹ Devlet İran bölgesinde kurulmuştu lâkin asli kadrolar Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden gelmiş büyük Türk Oymaklarından oluşuyordu. Şamlu, Rumlu, Tekelü, Dulkadir, Afşar, Ustaclu ve Varsak Türkmenleri gibi oymaklar çeşitli kademelerde görev almıştı.²⁰ Kendisi de bir Türk olan Şah İsmail anne tarafından da Uzun Hasan'ın torunuydu. Buna ek olarak Safevî kaynakları onun Seyyid olduğu iddiasını dile getirmektedir.²¹ Ancak bu diğer devletlerde de görülen siyasi açıdan oluşturulmuş bir iddia olmalıdır. Şah İsmail, 1503 yılında yeniden Akkoyunluları mağlup etti. 1504'te Mazenderan, Lahican ve Cürcan idarecileri Safevîlere biat edip, şehirlerini teslim etti. Bunun sonucunda Safevî Devleti'nin sınırı Hazar Denizi'ne kadar genişledi. Bu tarihten sonra Şah İsmail sırasıyla, Horasan'ı, Diyarbekir Bölgesini ve Bağdat'ı ele geçirdi. Şeybânî saldırısını püskürttü. Akabinde Merv ve Herat şehirlerini aldı.²²

Safevî Devleti'nin doğuda ciddi bir güç haline gelmesi II. Bayezid dönemine rastlamaktadır. Şehzade Selim Safevîlerin güçlenmesinden oldukça rahatsızdı. Bu durum kendisinin tahta geçmesi için ciddi bir motivasyon sağlamıştır. Şehzade Selim tahta geçmek için daha fazla beklemedi ve harekete geçti. Babası Bayezid'i tahttan indirdi ve kardeşlerini ortadan kaldırdı. 1512 yılında tahta çıktı.²³ Selim'in ilk işi Anadolu'da ciddi miktarda bulunan Safevî taraftarlarını ortadan kaldırmak oldu.

---

¹⁹ Safevî Devleti'nin kuruluş dönemi hakkında bkz. İskender Bey Münşî-yi Türkmen, *Târîh-i Âlem-Ârâ-yi Abbâsî*, c. I (1-2-3. Kısımlar), çev. Ali Genceli, TTK, Ankara 2019, s. 28-31; Hasan Bey Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*, haz. Oktay Efendiyev- Namık Musalı, y.y., Kastamonu 2017, s. 354- 373; Oruç Bey Bayat, *İlişkiler*, çev. Tufan Gündüz, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2014, s. 83-93; Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, TTK, Ankara 2018, s. 15-59; Roger Savory, *Safevî İran'ı, İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, ed. P. M. Holt, Bernard Lewis, çev. Mehmet Maksudoğlu, c. I, Kitabevi, İstanbul 1998, s. 399-403; Oktay Efendiyev, *Azerbaycan Safevî Devleti (16. Yüzyıl)*, çev. Ali Asker, Teas Press, İstanbul 2018, s. 74-83; Rıza Yıldırım, *Aleviliğin Doğuşu (Kızılbaş Sufiliğinin Toplumsal ve Siyasal Temelleri 1300-1501)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 236-287; Hamidreza Mohammednejad, *Osmanlı-İran İlişkileri (1482-1576)*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2017, s. 105-121; Tufan Gündüz, "Safevîler", *DİA*, c. IIIIV, İstanbul 2008, s. 451-452.

²⁰ Daha geniş bilgi için bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s. 45-59.

²¹ Başkanlık Osmanlı Arşivinde karşılaştığımız bir belgede Şah Tahmasb'ın seçeresi Şiilerin yedinci imamı olan Mûsâ el-Kâzım'a kadar götürülür. Başkanlık Osmanlı Arşivi, BOA, TS. MA. E. 533/30. Ayrıca Safevîlerin kökeni tartışması için bkz. Mirza Abbaslı, "Safevîlerin Kökenine Dair", *Belleten*, c. XL/158, Ankara 1976, s. 287-329; Oktay Efendiyev, a.g.e., s. 65-68.

²² İskender Bey Münşî, a.g.e., s. 40-43; Hasan Bey Rumlu, a.g.e., s. 376-390; Roger Savory, a.g.e., s. 403-404; Cihat Aydoğmuşoğlu, *Safevî Devleti Tarihi (1501-1736)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 39-41.

²³ Şehzade Selim'in tahta geçiş süreci hakkında daha fazla detay için bkz. M. Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", *Sancaktan Saraya Seçme Yazılar* içinde, YKY, İstanbul 2020, s. 39-101.

Bunun amacı çıkılacak bir doğu seferinde geride herhangi bir tehlikeye imkân vermemektir.²⁴ 13 Ağustos 1514 tarihinde iki devlet Çaldıran'da karşı karşıya geldi. Safevî ordusu atlılardan oluşuyorken Osmanlılarda ateşli silahlar vardı ki bu da savaşın sonucunu belirledi. Osmanlılar, Safevîleri mağlup etti. Bunun akabinde Selim ve ordusu Tebriz'e girdiyse de kısa bir süre sonra geri döndü. Bu savaşla Safevîler sadece Diyarbakir, Maraş ve Elbistan'ı kaybetse de asıl mühim kayıp Şah İsmail'in yenilmezlik inancının sarsılması oldu. Osmanlılar ise bu galibiyetle önemli bir psikolojik kazanım da elde etmiş oldular.²⁵

Safevîler bu mağlubiyeti Gürcistan'da üstünlük kurarak telafi etme yoluna gitmek istediler. Samtsihi Prensi IV. Kvarqvare, İmareti Prensi Menuçehr tarafından mağlup edilince destek için Safevîlere başvurdu. Şah İsmail bir ordu göndererek destek verdi. Bu ordu Menuçehr'in ordusunu mağlup edince, Menuçehr Osmanlılara sığındı. Kvarqvare bu sayede yeniden tahta geçti. Bir sonraki sene Osmanlı desteğiyle geri dönen Menuçehr, Kvarqvare'ye saldırdıysa da yetişen Safevî ordusu nedeniyle Menuçehr bir kez daha mağlup oldu ve kaçtı. 1521 yılının ardından başta Levent Han olmak üzere, Kvarqvare ve diğer Gürcü beyleri Safevîlerin tabiliğini kabul ettiler. Bununla birlikte her yıl haraç ödeyeceklerdi.²⁶ I. Selim 1520'de, Şah İsmail ise 1524'te vefat etti. Sultan Süleyman ve Şah Tahmasb babalarının yerlerine tahta geçtiler. Tahmasb tahta çıktığında on yaşında idi ve bu durum Kızılbaş oymaklarının siyasi mücadelelerine sebep oldu. Devlet bu nedenle ciddi anlamda zayıfladı. Yaklaşık on yıl süren bu dönemden sonra Şah Tahmasb iktidarı tamamıyla ele aldı.²⁷

Sultan Süleyman'ın ilk döneminde Osmanlılar yönlerini doğudan ziyade batıya çevirmişti. Safevîlerin Azerbaycan Valisi olan Ulama Han ve Şehzade Elkas Mirza Osmanlı'ya sığınmış, Osmanlı'nın Bitlis Beyi Şeref Han ise Safevîlere iltica etmişti.

---

²⁴ Halil İnanlıcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016, s. 36-38; Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı- İnanlıcık, Devlet-i 'Aliyye, c. I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 134-137; Feridun M. Emecen, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s. 199-208.

²⁵ İskender Bey Münşi, a.g.e., s. 47-50; Hasan Bey Rumlu, a.g.e., s. 423- 431; Halil İnanlıcık, Devlet-i 'Aliyye, s. 137-139; Roger Savory, a.g.e., s. 404- 405; Oktay Efendiyev, a.g.e., s. 91-95; Feridun M. Emecen, a.g.e., s. 209-215.

²⁶ Hasan Bey Rumlu, a.g.e., s. 434-442; Oktay Efendiyev, a.g.e., s. 95-97.

²⁷ İskender Bey Münşi, a.g.e., s. 51-57; Hasan Bey Rumlu, a.g.e., s. 447-458; Roger Savory, a.g.e., s. 405-408; Oktay Efendiyev, a.g.e., s. 104-110.

Bu iki devlet arasında gerilime neden oldu. Ulama Han'ın da kışkırtmalarıyla Sultan Süleyman doğuya bir sefer düzenlemeye karar verdi. 1533 yılında Sadrazam İbrahim Paşa yaklaşık doksan binlik ordusuyla Safevî sınırını geçmiştir. Sultan Süleyman'ın 1534 Eylül'ünde Tebriz'e varmasıyla İbrahim Paşa'nın idaresi el değiştirmiştir. Şah Tahmasb, Osmanlı ordusunun yüksek sayısına karşı koyacak bir ordu toplayamadı. Bunun sonucunda Osmanlılar Tebriz'e girdi ancak ağır kış şartları yüzünden geri çekilmek zorunda kaldılar. Ertesi sene hedef Bağdat'tı ve Osmanlı Bağdat'ı ele geçirdi. Bundan sonra Sultan Süleyman batıya sefer için geri döndü. İki yıldan fazla sürmüş bu doğu seferine literatürde İrakeyn Seferi denilmektedir.²⁸

Safevîlerin Gürcistan Bölgesine olan ilgisi Şah Tahmasb döneminde arttı. 1540 yılı ile 1554 yılları arasında Şah Tahmasb dört kez Gürcistan'a sefer düzenledi. Bu seferlerin amacı Safevîlerce kâfirlere karşı cihat etmek ve İslam'ı yaymaktı. Bu seferler ile Tiflis alındı. Bununla birlikte değerli mallar ve yüksek miktarda esir de ele geçirilmiştir.²⁹ Yaklaşık on dört yıllık bir aradan sonra Sultan Süleyman bu kez de Safevî Şehzadesi Elkas Mirza'nın telkinleri sonucunda doğuya bir sefere çıkmaya karar verdi. 1548 ve 1549 yıllarını kapsayan bu sefer ile Osmanlılar Van ve çevresini ele geçirip, Doğu Anadolu'daki otoritesini sağlamlaştırmış oldu. Bununla birlikte Süleyman'ın asıl hedefi Safevîleri büyük bir meydan savaşıyla imha etmektir. Ancak gayet temkinli olan Şah Tahmasb Çaldıran Savaşı'ndaki gibi bir sonucu yaşamamak için sürekli büyük bir meydan savaşından kaçınmıştır. Bu da dönemin şartları göz önüne alındığında son derece doğru bir politika idi. Osmanlılar bu sefer neticesinde Tebriz'e girince Şah Tahmasb geriye çekildi ve başkent bu nedenden ötürü Kazvin'e taşınmış oldu. Bununla birlikte Safevîler yeni bir politika benimsedi. Osmanlıların ilerlemesini önlemek için geri çekilirken bölgedeki tarlalar ve gıda ürünleri yakılmış, yollar ve köprüler tahrip edilmiştir. Ayrıca vur-kaç taktiğiyle saldırılar düzenleniyor, bununla birlikte Osmanlı ordusu çekilince kaybedilen topraklar geri alınıyordu.³⁰

---

²⁸ İskender Bey Münşi, a.g.e., s. 75-78; *Şerefnâme*, s. 165; Roger Savory, a.g.e., s. 408-409; Halil İncalçık, *Devlet-i 'Aliyye*, s. 179; Oktay Efendiyevev, a.g.e., s. 110-116; Feridun Emecen, a.g.e., s. 263-264.

²⁹ İskender Bey Münşi, a.g.e., s. 95-100; Hasan Bey Rumlu, a.g.e., s. 522-523; Oktay Efendiyevev, a.g.e., s. 150-153; Roger Savory, a.g.e., s. 410-412.

³⁰ Hasan Bey Rumlu, a.g.e., s. 536-546; İskender Bey Münşi, a.g.e., s. 79-85; Roger Savory, a.g.e., s. 408-409; Oktay Efendiyevev, a.g.e., s. 121-129; Feridun Emecen, a.g.e., s. 265-266.

1553 yılında Osmanlılar yeni bir doğu seferine çıkmaya karar verdi. Osmanlı ordusu Gürcistan'dan Nahçıvan'a girdi. Burasıyla birlikte Revan ve Karabağ tahrip edildi. Fakat kısa süre sonra geri dönüldü. Bu mücadeleler sonucunda yıpranan her iki devlet özellikle de Safevîler bir elçi aracılığıyla barış istedi ve barış yapıldı. Yaklaşık kırk yıl kadar süren bu savaşlar silsilesi 1 Haziran 1555 tarihinde Amasya Antlaşması ile sona erdi. Mektuplaşmalar sonucunda somutlaşmış olan bu antlaşmayla Van, Bitlis, Erzurum, Kars, Bağdat, Basra gibi yerler Osmanlı'ya verildi. Ermenistan ve Gürcistan'ın batı kısmı Osmanlı'ya doğu kısmı ise Safevîler arasında paylaşıldı. Osmanlılar Şii halka Safevîler de Sünni halka iyi davranacak, her iki devletten başta şehzadeler olmak üzere sığınmacılar teslim edilecekti. Bu antlaşma yaklaşık yirmi beş yıl yürürlükte kaldı. Her iki hükümdar da antlaşmayı bozmamak için gayret gösterdi.³¹

1.2. 1578'DEN 1584'ÜN SONUNA KADAR OSMANLI-SAFEVÎ-GÜRCÜ MÜNASEBETLERİ

Şehzade Bayezid'in Safevîlere sığınması ufak çaplı bir krize neden olsa da karşılıklı diplomasi sayesinde bu sorun halledildi.³² Şehzade Bayezid ortadan kaldırıldı, Selim ise tahtın tek varisi kalmış oldu. Sultan Süleyman'ın 1566 yılında vefatıyla birlikte tahta çıkan II. Selim, babasının yolundan gidip barışı devam ettirdi. Onun kısa süreli hükümdarlığından sonra III. Murad 1574 yılında tahta geçti. Şah Tahmasb bir elçilik heyetiyle yeni padişahı tebrik etti.³³ Kısa bir süre sonra da Şah Tahmasb vefat etti.

Şah Tahmasb'ın vefatından hemen sonra devlet içerisindeki unsurlar iktidar mücadelesine girişmiş, Şahın eşleri kendi çocuklarını tahta çıkarmak için kıyasıya rekabet etmişlerdir. Zira Şah Tahmasb kendisinden sonrası için bir veliaht tayin etmemişti. Safevî tahtı için üç önemli aday vardı. İçlerinde yaşça en büyük olan

³¹ Oktay Efendiyev, a.g.e., s. 138-144; Bekir Kütükoğlu, a.g.e., s. 4; Feridun Emecen, a.g.e., s. 266-267; Hamidreza Mohammednejad, a.g.e., s. 419-435.

³² Daha geniş bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "İran Şahına İltica Etmiş Olan Şehzâde Bayezid'in Teslimi İçin Sultan Süleyman ve Oğlu Selim Tarafından Şah'a Gönderilen Altınlar ve Kıymetli Hediyeler", *Osmanlı Hanedanı Üzerine İncelemeler Seçme Makaleler II* içinde, YKY, İstanbul 2020, s. 319-327.

³³ Daha geniş bilgi için bkz. Bekir Kütükoğlu "Şah Tahmasb'ın III. Murad'a Cülus Tebriki", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c. XI/15, İstanbul 1960, s. 1-24; *Şerefnâme*, s. 190-193 ve s. 214; Kırzioğlu, a.g.e., s. 255-256.

Muhammed Hudabende idi, lâkin o görme bozukluğu çekiyordu. Geriye Alamut Kalesi'nde mahpus olan İsmail Mirza ve Haydar Mirza kalmıştı. Oymaklar arasındaki mücadele ile Haydar Mirza tahta çıkarılsa da birkaç gün sonra muhalifleri tarafından öldürüldü. Bunun sonucunda Ağustos 1576'da tahta II. İsmail çıkmış oldu.³⁴ Hapiste uzun süre kalmasından dolayı ruhsal sorunları olan II. İsmail ilk iş olarak bazı muhaliflerini ve kardeşlerini ortadan kaldırdı. Bir tek Muhammed Hudabende'ye dokunmadı. Sünnileri kazanmak istedi, Osmanlı doğusundaki bazı Sünni beyleri yanına çekmeye çalıştı.³⁵ Bu durum Osmanlı için sorun yarattı. Mahpus yıllarında afyona alışan İsmail'in ansızın ölümüyle hükümdarlığı kısa sürdü. Bir suikast sonucu mu öldüğü yoksa fazla afyondan dolayı mı öldüğü hâlâ belirsizliğini korumaktadır. İsmail'in vefatıyla birlikte tahta Muhammed Hudabende geçti.³⁶

1577 yılında Erzurum Beylerbeyi olan Hüsrev Paşa Sultan Murad'a bir arz göndererek II. İsmail'in ölümünü, yerine geçen Hudabende'nin âmâ olduğundan dolayı hükümdarlık vasfı taşımadığını, bölgeye bir sefer düzenlenmesinin fayda getireceğini yazdı. Bunun sonucunda Sultan Murad bu durumu bir fırsat telakki etti ve sefer emri verdi. Sokollu Mehmed Paşa padişahı aksi bir karar alması için ikna etmeye çabaladıysa çabaları boşa gitti.³⁷ Bu sefere sebep olarak da II. İsmail'in Anadolu'da Şiilik propagandası yaptığı, doğudaki Kürt Beylerini yanına çekmeye çalışarak antlaşmayı bozması gösterildi. Faruk Sümer'e göre, Safevîlerin antlaşmayı bozduğu iddiası doğru değildir. Sümer'e göre antlaşmanın asıl bozulma nedeni Osmanlıları Safevîlerin zayıflığından yararlanmak istemesidir.³⁸ Bekir Kütükoğlu ise antlaşmanın İsmail tarafından bozulduğu kanısındadır.³⁹ Serhat boylarındaki kuvvetlerin hazır

---

³⁴ Bu husus hakkında İskender Bey Münşî eserinde oldukça tafsilat vermiştir. Bkz. İskender Bey Münşî, a.g.e., s. 217-225; Hasan Bey Rumlu, a.g.e., s. 622-631; *Şerefnâme*, s. 215-217; Roger Savory, a.g.e., s. 412; Oktay Efendiye, a.g.e., s. 167-184; Faruk Sümer, a.g.e., s. 109-112.

³⁵ *Nusretname*, s. 13-14.

³⁶ İskender Bey Münşî, a.g.e., s. 225-255; Hasan Bey Rumlu, a.g.e., s. 631-646; *Şerefnâme*, s. 219-221; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi* c. III, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 13-14; Oktay Efendiye, a.g.e., s. 190-199; Roger Savory, a.g.e., s. 412-413; Faruk Sümer'e göre İsmail, fazla afyondan vefat etmiştir. Bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s. 115; Kırzioğlu, a.g.e., s. 257-260.

³⁷ Osmanlı kaynakları neredeyse bu konuda hemfikirlerdir. Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l- Ahbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu, TTK, Ankara 2019, s. 962; Hasan Bey-zâde Âhmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Tarihi*, c. II, haz. Şevki Nezihî Aykut, TTK, Ankara 2004, s. 260-261; Solakzâde Mehmed Hemdemî, *Solakzâde Tarihi*, haz. Vahid Çabuk, İbb Kültür A,ş Yayınları, İstanbul 2017, s. 666-667; *Peçevi Tarihi*, s. 32; İsmail Hami Danişmend, a.g.e., s. 134.

³⁸ Faruk Sümer, a.g.e., s. 118.

³⁹ Bekir Kütükoğlu, a.g.e., s. 21-23.

olmasını emreden Sultan Murad, serdarlığı da Lala Mustafa Paşa'ya verdi. Ayrıca bölgede Şirvanlı Ebubekir Mirza da Osmanlı'ya destek vereceğini belirtmiştir. Vali Hüsrev Paşa bölgedeki Kürt Aşiretlerini Safevîlere karşı isyan girişiminde bulunmasına teşvik etmiştir. Bunun sonucunda Kürt Aşiretleri, Kızılbaşların mallarını yağmalamıştır. Şah'ın Azerbaycan hâkimi olan Emir Han bir ordu ile Kürtlere saldırdı. Kürtler bu saldırı neticesinde geri çekilmek zorunda kaldı. Osmanlıların düzenlediği bu seferin amacı, Erzurum üzerinden Osmanlı birliklerinin Gürcistan, Şirvan, Azerbaycan'ı tamamen ele geçirmesidir. Şah Muhammed Hudabende bu gerilimin sona ermesi için elçi aracılığıyla bir mektup yazıp gönderdiyse de sınırdaki casuslar eliyle bu elçi yakalanmış ve mektup Osmanlı padişahına ulaşmamıştır.⁴⁰

Lala Mustafa Paşa ordusuyla Erzurum'a 1578 Haziran'ında ulaştı. Buradan bölgedeki dağınık halde bulunan Safevî karşıtlarından mektuplar vasıtasıyla destek istendi. Bununla birlikte Hudabende'nin oğlu Hamza Mirza harekete geçip Kızılbaşlara saldıran Kürtleri cezalandırdı ve Erdebil'e gidip atalarının mezarını ziyaret etti. Ardından Karabağ'da Osmanlı ile nasıl mücadele edilmesi gerektiği hakkında toplantılar yapıldı. Osmanlı tarafında ise Lala Mustafa Paşa, Amasya Antlaşması sonucunda imar edilmemesi kararlaştırılan Kars Kalesini tamir etti ve kaleye muhafız birliği yerleştirdi. Ardından kısa bir süre sonra Osmanlılar Ardahan'a geldi. 1578'in Ağustos'unda Çıldır'da Osmanlı ve Safevî birlikleri savaştı ve Safevîler mağlup oldu. Bunun sonucunda Osmanlılara Gürcistan kapıları açıldı ve ordu Tiflis'e yürüdü. Tiflis Hâkimi Davud Han bulunduğu kaleyi terk etmek zorunda kaldı. Tiflis ve Gori ele geçirildi. Osmanlı'nın Gürcistan'a yönelmesiyle kendi aralarında da anlaşmazlıklar yaşayan birçok Gürcü Prensi Osmanlı'ya itaate mecbur kaldı. Bu prenslerden Levend Han, Salmas ve Menuçehr Osmanlı ordusuna katıldı. Menuçehr Müslüman oldu ve Mustafa adını aldı. Ardından bölgede Osmanlı ordusuna rehberlik yaptı ve bu sayede göze girdi. Kendisine Azgur, kardeşi Kvarkvare'ye Oltu Sancakbeyliği verildi.⁴¹

---

⁴⁰ İskender Bey Münşi, a.g.e., s. 267-270; Oktay Efendiyev, a.g.e., s. 204-206; Bekir Kütükoğlu, a.g.e., s. 51-52; Mehmet Dağlar, a.g.e., s. 72-73.

⁴¹ *Hasanbeyzâde Tarihi*, s. 263-266; *Tarih-i Selânikî*, s. 118-119; İskender Bey Münşi, a.g.e., s. 270-273; *Nusretnâme*, s. 91-113; *Şerefnâme*, s. 222; *Peçevi Tarihi*, s. 35-38; Oruç Bey, a.g.e., s. 115-118; Kütükoğlu, a.g.e., s. 53-59; İsmail Hami Danişmend, a.g.e., s. 18-24; Feridun Emecen, a.g.e., s. 331-332; Efendiyev, a.g.e., s. 207-210; Kırzioğlu, a.g.e., s. 287-293.

Osmanlılar yaklaşan kışın da etkisiyle bölgede daha fazla ilerleyemedi. Şamahı'ya gidildi, Demirkapı, Ahıska, Çıldır, Tümük ve Ahılkelek gibi yerler alındı, Çıldır Eyaleti kuruldu. Mustafa Paşa, Levent Han'ın oğlu Aleksander'a Şirvan, Tiflis ve civarını Osman Paşa'ya da Derbend'i ve etrafını verdi. Kartli Prensi Simon'a Osmanlıya tabi olması için bir elçi gönderildi. Ancak Simon bu teklifi kabul etmedi. Osmanlının bu ilerlemesinden sonra Hamza Mirza ordusunu topladı ve Azerbaycan bölgesine hareket etti. Bu sırada Revan Hâkimi Ustaclu Muhammed Han ve Karabağ Hâkimi İmam Kulu Han, Mustafa Paşa'nın yolunu kesip ordusunu imha etmeye hazırlanırken Azerbaycan Hâkimi Emir Han destek vermeye gelmedi. Oymak taassubu o yıllarda Safevîler'in gerilemesinin en büyük nedenidir. Emir Han da bu sebepten desteğe gitmemiştir. Osmanlı bu sıralarda ciddi bir şekilde erzak sıkıntısı yaşamaktaydı. Açlık ve yorgunluk orduyu yıpratmıştı. Askerler bu sebeplerden dolayı geri dönmek istiyordu. Şirvan'da Osmanlı ordusuna komuta etmesi için Diyarbekir Beylerbeyi Derviş Paşa'ya ve Halep Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya bu görev teklif edilse de paşalarca bu teklif kabul edilmedi. Bu sebeple komuta Osman Paşa'ya verildi. Hava şartları da Osmanlı'yı zorlamaktaydı. 25 Ekim'de yaşanan bir kar fırtınası neticesinde Osmanlı ordusundan yaklaşık beş altı bin kişi hayatını kaybetti. İmam Kulu Han ve Simon topladıkları orduyla Tiflis civarında bir pusu kurup, Mustafa Paşa'nın ordusuna saldırdı. Yaklaşık yirmi bin kadar Osmanlı askeri vefat etti. Ardından İmam Kulu Han'ın Ereş'e saldırısı sonucu Kaytas Paşa vefat etti ve Ereş Safevîlere geçti.⁴²

Devlet işlerinde Şah'ın eşi Mehd-i Ulyâ söz sahibiydi. Hatta oğlu Hamza'ya aşırı düşkünlüğünden dolayı bazı seferlere de iştirak etmekteydi. Rumlu Aras Han 1578 Kasım'ında Şamahı Kalesine saldırdı ve kaleyi kuşattı. Osmanlılar başta erzak olmak üzere birçok konuda sıkıntı yaşadı. Osmanlının yardımına gelen kişi Kırım Hanı'nın kardeşi Adil Giray'dı. Ayrıca bu yardım ekibine Ebubekir Mirza ve adamları da dahil olunca Aras Han'ın etrafı sarılmış oldu. Aras Han esir alındı ve kısa bir süre sonra öldürüldü. Adil Giray ve Ebubekir Mirza, Aras Han'ın ordusunu yağmaladı. Osman Paşa Şamahı'ya döndü. Bu saldırıdan sağ çıkan Safevî ordusundaki bazı

---

⁴² *Nusretname*, s. 141-149; *Şerefnâme*, s. 223-224; *Peçevi Tarihi*, s. 47-48; Kütükoğlu, a.g.e., s. 63-72 ve s. 83-85; Kırzioğlu, a.g.e., s. 330-332; Efendiyev, a.g.e., s. 215-216; Feridun Emecen, a.g.e., s. 334.

askerler, Hamza Mirza ve Vezir-i azam Mirza Selman'a katılıp, olan biteni anlattılar. Derbend'e dönen Osman Paşa'ya bir saldırı düzenleyen İmam Kulu Han komutasındaki ordu istediği neticeyi alamayınca geri çekildi. Şah Hudabende, oğlu Hamza Mirza ve Mirza Selman aracılığıyla yeni bir orduyu Karabağ'a gönderdi. Ordu Koyungeçidi'ni aşıp Şirvan'a girdi ve Osman Paşa'yı kuşattı. Mirza Selman ise bazı emirlerle buradan ayrıldı ve Tatarları takip etmek için peşlerinden gitti. Hamza Mirza'nın ordusunun Osman Paşa'yı kuşattığını duyan Adil Giray ve kardeşleri hemen Osman Paşa'ya yardım etmek için yola çıktılar. 28 Kasım 1578'de Mollahasan'da ordular karşı karşıya geldi. Safevî ve Tatarların savaşı bir hayli çetin geçti. Kızılbaşlar savaşta üstünlüğü ele alınca Adil Giray askerlerine moral vermek için bizzat çarpışmaya katıldı. Ancak Kızılbaş birlikleri onu kısırdı. Ölmek üzereyken kim olduğu anlaşıldı ve esir olarak ele geçirildi. Ayrıca Piyale Paşa da esir edildi. Tatarların çoğu öldürüldü, geri kalanlar kaçtı. Bu durumu öğrenen Osman Paşa Şamahı'yı terk etti ve Derbend'e çekildi. Bu galibiyet ile karargâha dönen Safevî ordusuna Osman Paşa'yı takip etme emri verildiyse de ordu zafer sarhoşluğundan dolayı verilen emri yerine getirmedi. Bu büyük bir hata idi. Şeref Han'a göre bu itaatsizliğin sorumlusu Şah'ın eşi Mehd-i Ulyâ idi.⁴³

Mehd-i Ulyâ devlette artan gücü sayesinde Türkleri geri plana atıp Tacik unsurları öne çıkarmak istedi. Mirza Selman da bu kişilerdendi. Türk unsurları bu durumun epeydir farkında idiler ve bu durumu tersine çevirmek için fırsat bekliyorlardı. Sonunda Adil Giray ile Mehd-i Ulyâ'nın yakınlaştığı bahanesiyle her ikisini de öldürdüler. Ayrıca Mehd-i Ulyâ'nın akrabalarını da katledip, mallarına el koydular.⁴⁴

1579 yılına gelindiğinde Kırım Hanı Muhammed Giray, Sultan Murad'ın talebi doğrultusunda Şirvan'a doğru hareket etti. Yaklaşık yüz bin kişiden oluşan bu ordu,

---

⁴³ *Şerefnâme*, s. 223-224; *Peçevi Tarihi*, s. 47-50; İskender Bey Münşî, a.g.e., s. 275-278; Oruç Bey, a.g.e., s. 123-124; Kütükoğlu, a.g.e., s. 87-95; Efendiyev, a.g.e., s. 218-224; Kırzioğlu, a.g.e., s. 330-333; Feridun Emecen, a.g.e., s. 334.

⁴⁴ İskender Bey Münşî bu iki olay arasında bağlantı kurmaz. Münşî'ye göre, Şah, Adil Giray'ı yanına getirmesi için askerleri görevlendirmiş ancak Adil Giray askerleri görünce telaşa kapılmış ve onlara saldırmış ve yanlışlıkla öldürülmüştür. İskender Bey Münşî, a.g.e., s. 279-280 ve s. 291-297; *Şerefnâme*, s. 224-225; Oruç Bey, a.g.e., s. 125-125; *Peçevi Tarihi*, s. 53-54; Efendiyev, a.g.e., s. 224-229; İsmail Hami Danişmend, a.g.e., s. 35; Mehmet Dağlar, *Saltanattan İnzivaya: Safevî Hükümdarı Şah Muhammed Hudabende (1578-1587)*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 55-57.

Derbend'e Osman Paşa'nın yanına geldi. Safevîler'de ise Şah Hudabende ve oğlu Hamza Mirza ile ordu toplayıp yola çıkıldı. Ekim'de Tebriz'e varıldı. Tatarlar Şirvan'daki Kızılbaş ordusuna saldırdı. Kızılbaş ordusuna destek gelmeyince Kızılbaşlar mağlup oldu. Tatarlar Şamahı'ya girdi. Bölge yağmalanıp tahrip edildi. Ayrıca yüksek miktarda ahaliyi esir edip, yanlarında götürdüler. Kızılbaş ordusu Şirvan'a gelse de Tatarlara yetişemedi ve Kızılbaşlar Şamahı Kalesini yeniden ele geçirdi. Bu dönemde savaşların tesiriyle Azerbaycan halkı büyük zorluklar yaşadı. Veba salgını ortaya çıktı ve kıtlık yaşandı.⁴⁵

Bu zorlu süreç sonunda Şah Muhammed Hudabende bir kez daha mektup yazıp, bir elçi heyetiyle Osmanlı payitahtına göndermek istedi. Maksud Bey liderliğindeki bu heyet İstanbul'a hareket etti. Elçilik heyeti 15 Ağustos'ta padişahın huzuruna kabul edildi. Mektup padişaha takdim edildi. Mektubun içeriğinde, ilkinde gönderilen mektubun engellendiği, Osmanlı ve Tatarların bölgede yaptığı katliamları, kadın ve çocukların esir alınması ve İranlı hacılara zarar verilmesi hususunda rahatsızlıklar belirtilmiş ve barış yapma isteği yazılmıştır. Bu sırada Lala Mustafa Paşa serdarlıktan azledildi ve yerine Koca Sinan Paşa getirildi. Bu sayede bölgede yalnız kalan Osman Paşa desteklenmiş olacaktı.⁴⁶

Koca Sinan Paşa 1580'de Erzurum'a hareket etti. Erzurum'a gelen serdar bir mektup yazarak Safevî sarayına gönderdi. Bu mektupta, Şirvan, Şeki, Azerbaycan ve Gürcistan'da alınan yerlerin Osmanlı'da kalmasının gerektiği, herhangi bir saldırı yapılmazsa barışın tesis edileceğini aksi halinde ordusunun İran'ın içine kadar gireceğini belirtti. Kızılbaşlar bu teklifi reddedip, topraklarını vermeyecekleri deklare ettiler. Sinan Paşa ikinci mektubunu daha dostça yazdı ve Şirvan'ın kendilerinde bırakıldığı takdirde barış için kefil olacağını belirtti. Aynı dostane tutum Safevîler tarafından da gösterildi ve Sinan Paşa'nın teklifi makul bulunuldu. Ancak o sıralarda Şirvan, Tatarlar tarafından bir kez daha saldırıya uğradı ve yağmalandı. Şirvan'da bulunan Kızılbaş ordusu yakalandı. Bir kısmı öldürüldü bir kısmı kaçtı. Kızılbaşlardan Şirvan'ı geri almak için Karabağ Hâkimi İmam Kulu Han ve Ziyadoğlu

---

⁴⁵ *Peçevi Tarihi*, s. 55-56; Efendiyev, a.g.e., s. 229-236; Kütükoğlu, a.g.e., s. 102-107; Kırzioğlu, a.g.e., s. 333-334.

⁴⁶ *Peçevi Tarihi*, s. 57-58; İsmail Hami Danişmend, a.g.e., s. 51-53; Efendiyev, a.g.e., s. 240-241; Kırzioğlu, a.g.e., s. 340-341; Kütükoğlu, a.g.e., s. 108-110.

görevlendirildi. Koca Sinan Paşa'nın temsilcisi olan Ömer Ağa bölgede bir teftiş yaptı. Derbend ve Bakü dışındaki yerlerde Osmanlıların bulunmadığına şahit oldu. Bu durumu Erzurum'da bulunan Sinan Paşa'ya bildirdi. Sinan Paşa barış istiyordu ama Osman Paşa barış yapılmasına karşıydı. Safevîler İbrahim Han aracılığıyla yeni bir elçi heyetini Osmanlı'ya gönderdiyse de elçiler payitahtta barıştan yana bir hava olmadığını anladılar.⁴⁷

Tatarlar bir kez daha Şirvan'a saldırdı. Ancak bu kez mağlup oldular. Hatta Gazi Giray, Kaçar birlikleri tarafından esir alındı. Ancak bir müddet sonra Kızılbaşlar Şirvan'dan çekildi ve Osman Paşa Şirvan'ı yeniden ele geçirdi. Osman Paşa'nın bölgede güçlenmesi yerel beyleri rahatsız etmekteydi. Hatta Ebubekir Mirza Safevîler'e Osman Paşa'ya karşı birlikte mücadele etme teklifinde bulundu. İmam Kulu Han liderliğinde düzenlenen saldırıda Safevîler yeniden Şirvan'a girdi. Ordu buradan ilerledi ve bazı Osmanlı kuvvetleri imha edildi. Derbend'e kadar ilerleyen Kızılbaşlar Osman Paşa ile karşı karşıya geldi. Ebubekir Mirza da Safevîler tarafında idi. İmam Kulu Han liderliğindeki ordu ve Osman Paşa'nın komuta ettiği ordu arasındaki savaş günlerce sürdü. Hatta gece karanlığında meşale ışığında devam eden ve Mayıs 1583 tarihinde vuku bulan bu savaşa literatürde Meşaleler Savaşı denilmiştir. Savaş sona erdiğinde kazanan Osmanlılar idi. Kızılbaş ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. Bundan sonra Kızılbaşlar arasında şiddetli tartışmalar yaşandı ve Mirza Selman öldürüldü.⁴⁸

Öte yandan Koca Sinan Paşa'nın barış yanlısı tutumu Osman Paşa'nın karşı gelmesiyle zora girmiştir. Safevî elçisiyle İstanbul'a gelen Sinan Paşa, padişahı ikna etmek istedi. Ancak Osman Paşa'nın Şirvan'ı yeniden almasının haberi gelince padişah, paşayı geri çevirdi ve savaşın devam edeceğini belirtti. Ardından Sinan Paşa serdarlıktan azledildi. Osmanlı kaynaklarına göre Sadrazam Siyavuş Paşa yeni serdarın kendisi olacağı endişesine kapılarak Rumeli Beylerbeyi olan Ferhad Paşa'yı vezir ve serdar tayin ettirdi. 1582 yılında yeni serdar Ferhad Paşa oldu. Ferhad

---

⁴⁷ *Şerefnâme*, s. 225-226; *Peçevi Tarihi*, s. 58-64; İsmail Hami Danişmend, a.g.e., s. 55-56; Efendiyev, a.g.e., s. 240-245; Kütükoğlu, a.g.e., s. 110-118 ve 124; Kırzioğlu, a.g.e., s. 341-344.

⁴⁸ İskender Bey Münşi, a.g.e., s. 321-324 ve s. 341-345; İsmail Hami Danişmend, a.g.e., s. 65-67; *Şerefnâme*, s. 229-231; Efendiyev, a.g.e., s. 245-249; Kütükoğlu, a.g.e., s. 126-132.

Paşa'nın maiyetine Rumeli, Anadolu, Erzurum ve Halep gibi eyaletlerin başında bulunan beylerbeyileri ve bunlara bağlı sancak beyleri verildi.⁴⁹

1583 yazında büyük bir ordu ile Üsküdar'dan hareket eden Ferhad Paşa Erzurum'a ve ardından Kars'a geldi. Revan'a hareket etmeden evvel harap olmuş Şüregel ve Talin Kalelerini onardı ve buralara sancakbeyi ve muhafız birliği yerleştirdi. Ferhad Paşa buradan Revan'a hareket etti. Osmanlı'nın güçlü ordusu karşısında zayıf kalan Tokmak Han, İmam Kulu Han ve Emir Han'dan yardım istedi. Fakat Osmanlı'nın güçlü ordusu karşısında ümitsiz olduklarından dolayı yardım isteği olumlu sonuçlanmadı. Tokmak Han, Revan'dan Nahçıvan'a çekildi. Bunun sonucunda Ferhad Paşa hiçbir güçlükle karşılaşmadan Revan'ı ele geçirdi ve bir kale inşaatına başlandı. Tokmak Han'ın sarayının etrafı surlarla çevrildi. Ayrıca kule, iç kale, dış kale ve bir de camii inşa edildi. Tüm bu yapıların tamamlanması kırk beş gün sürdü. Kale tamamlandıktan sonra yeterli mühimmat ve garnizon bırakılarak kaleden ayrıldı. 18 Ekim 1583 tarihinde Revan Eyaleti kuruldu ve beylerbeyliğine Hızır Paşa, muhafazasına ise Van Beylerbeyliği de kendisinde kalacak şekilde Cigalazâde Yusuf Sinan Paşa tayin edildi. Yaklaşık altı bin kişilik bir garnizon burada bırakıldı. 1590 yılında Revan eyaleti Talin, Aralık, Nahçıvan, Şarur, Ordubad sancaklarından ve bu sancaklara bağlı çeşitli nahiyelerden teşkil edilmişti. Revan eyaletinin nüfusu yaklaşık yüz elli bindi ve nüfusun büyük çoğunluğu Müslüman ve Ermenilerden oluşmaktaydı.⁵⁰

Kış mevsimi gelince Ferhad Paşa Erzurum'a döndü. Buradayken Tiflis'e iaşe ikmal için gönderilen Şam Beylerbeyi Hasan Paşa'nın dönüşü beklendi. Hasan Bey dönüş yolunda Gürcü ve Kızılbaşların saldırısına uğradı. Zor durumda kalırsa da Şeref Han'ın bölgeyi iyi bilmesi sayesinde bu tehlikeden kurtulmuş oldular. Bu arada Ferhad Paşa askerlere geri dönmeleri koşuluyla ayrılma izni verdi. Bundan sonrası için ne yapılacağı tartışıldı. Şah Hudabende kışın Kazvin'e dönmediği takdirde Nahçıvan ve

---

⁴⁹ *Hasanbeyzâde Tarihi*, s. 298- 305; *Tarih-i Selânikî*, s. 136-138; *Künhü'l-Ahbâr*, s. 1048; *Peçevi Tarihi*, s. 79; *Solakzâde Tarihi*, s. 672; İsmail Hami Danişmend, a.g.e., s. 61-63; Efendiyev, a.g.e., s. 249; Feridun Emecen, a.g.e., s. 335; Kütükoğlu, a.g.e., s. 133.

⁵⁰ *Künhü'l-Ahbâr*, s. 1049-1050; *Hasan Beyzâde Tarihi*, s. 306-308; *Şerefnâme*, s. 332; İskender Bey Münşi, a.g.e., s. 348-349; Oruç Bey, a.g.e., s. 138-140; *Peçevi Tarihi*, s. 79-80; İsmail Hami Danişmend, a.g.e., s. 68-69; Kütükoğlu, a.g.e., s. 133-137; Efendiyev, a.g.e., s. 249-250; Kırzioğlu, a.g.e., s. 344-346; Sadık Müfit Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya 1454-1829 (Tarih, Toplum, Ekonomi)*, Kitabevi, İstanbul 2015, s. 509-510.

Tebriz'e bir saldırı planlandı. Eğer tersi olursa Gürcistan'a hareket edileceği kararlaştırıldı. Bu durum payitahttan da onay aldı. 1584 Baharında izin verilen beyler ve askerler geri döndü. Gürcistan'a hareket edilmesine karar verildi ve bölgeye bir grup asker gönderildi. Ardından hareketin yedinci gününde Lori'ye gelindi ve bu sırada sağanak yağışın etkisiyle işler bir hayli zorlaştı. Tâlikîzâde'ye göre yağış öyle şiddetliydi ki çadırlarda dahi durulamıyordu. On iki günde burada bir kale yapıldı ve 8 Ağustos 1584 tarihinde Lori beylerbeyliği kuruldu. Mora Sancak Beyi Potur Ali, Lori beylerbeyi tayin edildi. Yaklaşık iki bin kişilik bir garnizon burada oluşturuldu.⁵¹ Ferhad Paşa buradan Tomanis'e yöneldi ve hiçbir güçlükle karşılaşmadan şehri ele geçirdi. Burada güvenlik gerekçesiyle bir kale inşasına karar verildi. Yoğun yağış altında kırk küsur günde bu kale inşası tamamlandı.⁵² Buraya Semender Paşa beylerbeyi olarak atandı. Muhafazası ise Sokollu Mehmed Paşa'nın oğlu olan Erzurum Beylerbeyi Hasan Paşa'ya verildi. Kaleye de yaklaşık iki bin beş yüz kişilik bir garnizon konuldu. Rıdvan Paşa Tiflis'e hazine ve iaşe ikmalî için görevlendirildi. Rıdvan Paşa ayrıca Davut Han'ın bağlılığını bildirmesi ve Ferhad Paşa ile görüşmek istemesinden dolayı dönüşte Davut Han'ı da beraberinde getirecekti. Rıdvan Paşa Tiflis yakınlarına gelince Davut Han'ın kardeşi Simon ve İmam Kulu Han öncülüğünde Gürcü ve Kızılbaş askerleri saldırıya geçti. Büyüksu mevkiinde vuku bulan bu şiddetli saldırı Erzurum ve Zulkadriye yardımcı kuvvetlerinin yetişmesi sayesinde bertaraf edildi. Simon son anda kaçabildi.⁵³ Davut Han ve oğlu, Ferhad Paşa'nın huzuruna getirildi ve kendilerine çeşitli armağanlar verildi. Ardından payitahta yolcu edildiler.⁵⁴ Ferhad Paşa bundan sonra Ahıska Kalesi'ni yaptırmak istediye de kışın yaklaşması ve yeniçerilerin homurdanması neticesiyle bundan vazgeçti ve Erzurum'a geri dönüldü.⁵⁵

---

⁵¹ Tâlikîzâde Mehmed Subhî, *Gürcistan Seferi Tarihçesi*, TSMK/ Revan Köşkü, nr. 1300, vr. 7^a-7^b. Bundan sonra Metin. Ayrıca bkz. Sadık Müfit Bilge, a.g.e., s. 516.

⁵² Tâlikîzâde iki yıl önce bu bölgede Sinan Paşa'nın bir kale yaptırmak istediğini ancak yoğun yağış nedeniyle bunun mümkün olmadığını aktarır. Metin, vr. 8^b-9^b.

⁵³ Metin, vr. 18^b - 27^b.

⁵⁴ Metin, vr. 31^a- 33^a; Tarih-i Selânikî, s. 152-153.

⁵⁵ *Hasanbeyzâde Tarihi*, s. 308-310; *Künhü'l-Ahbâr*, s. 1053-1054; *Şerefnâme*, s. 232-233; Oruç Bey, a.g.e., s. 141-144; *Solakzâde Tarihi*, a.g.e., s. 673-674; İsmail Hamî Danişmend, a.g.e., s. 76-77; Kütükoğlu, a.g.e., s. 138-144; Kırzioğlu, a.g.e., s. 346-355.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÂLİKÎZÂDE MEHMED SUBHÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

2.1. HAYATI

“Bu âlem halkının cümle muayyen bir mekânı var

Benim yokdur mekânım sâye-i divardân gayri

Cihân-ı bi-vefâda Subhiyâ sen dahî bilürsün

Garîbim, yok penâhım hazret-i Hünkârdan gayri”

Tâlikîzâde Mehmed Subhî/ Tebrizîyye

Tâlikîzâde Mehmed Subhî'nin nerede ve ne zaman doğduğuna dair malumatlarımız bir hayli sınırlıdır. Ancak 1540'lı yıllarda doğduğuna dair görüş birliği vardır. Müellifin kökeni de tam olarak bilinmemektedir. Kimi araştırmacılara göre Aydın kimilerine göre Denizlilidir.⁵⁶ Kendisi Gürcistan Seferi Tarihçesi'nde, ünlü Fenârî ailesine mensup olduğunu, ataları gibi kendisinin de Osmanlı'ya hizmeti amaç edindiğini belirtmektedir.⁵⁷ Atalarıyla övünen Tâlikîzâde bir soy silsilesi belirtmez. Bunun nedenini bilemiyoruz. Araştırmacılar mahlası olan Tâlikîzâde'nin yüksek ihtimalle hattat olan babası Mehmed el-Fenârî'nin talik hattında usta olduğu için bu mahlasın babasından geldiği şeklinde izah ederler.⁵⁸ Müellifin gençlik dönemi, kimlerden hangi eğitimleri aldığı ve öğrendiği dilleri ne şekilde öğrendiği konusu da karanlıktadır. Yalnız gençlik döneminin Ege Bölgesi'nde, Kütahya, Aydın ve Sakız'da

⁵⁶ Denizlili olduğunu iddia edenlerin en önemli kaynağı *Rızâ Tezkiresi*'dir. Seyyid Mehmed Rıza, *Rızâ Tezkiresi*, haz. Gencay Zavotçu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, s. 195; Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, c. III, haz. İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul 1975, s. 148; Vahid Çabuk, “*Tâlikî-zâde Mehmed Subhî'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*”, YDT, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986, s. 2-3; Christine Woodhead, “Tâlikîzâde Mehmed Subhî”, *DİA*, c.XXXIX, İstanbul 2010, s. 510; P. Fodor, “Ta'likî-zâde”, *EP*, c. X, Leiden 2000, s. 165; Vahid Çabuk, “Denizli'li Tâlikî-zâde Mehmed Subhî Efendi (Hayatı ve Eserleri)”, *Denizli Sempozyumu Bildirileri*, Denizli Valiliği Yayınları, Denizli 1988, s. 118.

⁵⁷ Metin, vr. 3^a ve 29^b.

⁵⁸ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 184; Christine Woodhead, “a.g.mad”, s. 510; P. Fodor, “a.g.mad”, s. 165.

geçtiği zannedilmektedir.⁵⁹ 1562 yılına gelindiğinde hakkındaki karanlık manzara biraz da olsa aydınlığa kavuşmaktadır. Şehzâde Murad'ın Manisa'ya sancakbeyi olarak gönderilmesine müteakip şehzadenin hizmetine girdiğini eserinde belirtmektedir. Fakat ne gibi görevleri ifa ettiğine dair bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak müellif incelediğimiz eserde kendi deyimiyle 12 ya da 13 yıl şehzadenin hizmetinde kaldığını, muradına kavuşacağı sırada şehzadenin cülus zamanının geldiğinden bahseder.⁶⁰ Müellifin 1574 yılında tahta çıkan III. Murad'la birlikte İstanbul'a geldiği ve maiyetinde kalmaya devam ettiğini görmekteyiz. Tâlikîzâde bazı kimselerin hak etmedikleri halde iyi vazifelere tayin edildiğini ancak kendisinin beklediği kıymeti göremediğinden şikâyet eder. Hakkının üç defa yenildiğini ve bu haklarının kötü niyetli kimselere verildiğini belirtse de bu kişilerin kimler olduğunu açıklamaz.⁶¹

Müellifin İstanbul'daki ilk görevi divan kâtipliğidir. Bununla birlikte tahrir kâtipliği görevinde de bulunmuştur. Ancak padişah tarafından beklediği ilgiyi göremediğinden kendisini ilme verdiğini, şiir, mantık, hesap ve astronomi gibi alanlarda kendisini geliştirdiğinden dem vurur.⁶² Firasetnâme adlı eserini bu zamanlarda hazırladığı düşünülmektedir. Yedi yıl kaldığı divan kâtipliğinden aradığını bulamayan müellif 1582 yılında doğu seferine serdar tayin edilen Ferhad Paşa ile 1583 yılında Lâm Ali Çelebi maiyetinde muradına kavuşmak için yola çıkar. Bu dönemle ilgili yaşadıklarını sefer hakkında olan Gürcistan Seferi Tarihçesi'nde anlatmaktadır. 1585 yılında da Osman Paşa'nın sefer kâtibi olmuştur.⁶³ Tebriz harekâtına katılmış ve Tebriziyye adlı eserini bu sefer için kaleme almıştır. Sefer sonunda kendisine beş bin akçe tımar verilmişse de bu miktarın kendisini tatmin etmediği açıktır.⁶⁴ Ardından İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'a döndükten sonra divan kâtipliğine devam ettiği tahmin edilmektedir. Gürcistan Seferi Tarihçesi ve Tebriziyye eserlerini bu zamanlarda kaleme almış olmalıdır. Müellifin kendi deyimiyle padişahın eşiğine defalarca yüz sürmesi 1591'de sonuç vermiş görünmektedir. Nazım ve nesirde

---

⁵⁹ Vahid Çabuk, "a.g.m.", s. 11.

⁶⁰ Metin, vr. 3^a.

⁶¹ Metin, vr. 29^b; Vahid Çabuk, "a.g.t.", s. 3-4; Vahid Çabuk, "a.g.m.", s. 118.

⁶² Vahid Çabuk, "a.g.t.", s. 5; Christine Woodhead, "a.g.mad"., s. 510; Vahid Çabuk, "a.g.m.", s. 119.

⁶³ Vahid Çabuk, "a.g.t.", s. 6.

⁶⁴ Erhan Afyoncu, "Talîkîzâde Mehmed Subhî'nin Hayatı Hakkında Notlar", *Osmanlı Araştırmaları*, c. XXI, İstanbul 2001, s. 286; Vahid Çabuk, "a.g.t.", s. 7.

iddiasını dile getirip Türkçe bir Hümayunnâme tarzında bir eser kaleme almayı teklif etmiş ve bu teklifi kabul edilmiştir.⁶⁵ Ağustos 1591’de Türkçe mensur bir şehnâme yazması için Şehnâmecî tayin edilmiştir. Müellife Ağustos 1591 tarihinden önce 55.658 akçelik zeamet verilmiştir.⁶⁶ Bu tarihten önce padişaha hazırlayıp sunduğu Şehnâme’nin dilinin ağır olması sebebiyle yeterince ilgi görmemiştir. Müellif bundan sonra Sadrazam Sinan Paşa’nın maiyetinde olarak Avusturya Seferine çıkmıştır.⁶⁷ Sefer hakkında bir eser kaleme almış, III. Murad’ın vefatıyla tahta geçen III. Mehmed için mensur olan bu esere uzun bir manzum kısım eklemiştir. Bu sefer dönüşü kendisine yedi bin akçelik terakki verilmiştir.⁶⁸ Vahid Çabuk’a göre bu dönemde Şehnâmecî Lokman’ın yardımcılığına getirilmiştir.⁶⁹ Ancak Erhan Afyoncu bu iddiayı reddetmektedir. Afyoncu’ya göre Lokman Farsça, Tâlikîzâde Türkçe Şehnâme yazacaktı. Ancak Lokman’ın eserini tamamlayamaması yüzünden görevinden azledilmesi ile Tâlikîzâde Eylül 1595 tarihinde tek şehnâmecî olarak kaldı.⁷⁰ Tâlikîzâde bununla birlikte Dergâh-ı Ali müteferrikalığı görevini de yürütmekteydi. Tâlikîzâde III. Mehmed’in bizzat katıldığı Eğri Seferine de iştirak etmiş, padişahın çadırının yakınında bulunmuş ve bizzat çarpışmalara katılmıştır.⁷¹ Kendisinden III. Mehmed döneminde hem çıktığı seferi anlatan hem de bu dönemde vuku bulmuş vakıaları içeren mensur ve manzum olarak bir eser kaleme alması istenmiştir. Müellif bu görevi sayesinde padişahla sık sık bir araya gelme şansını da yakalamıştır. Bu eser 1598 yılında tamamlandı ve müellif bizzat padişaha eserini sundu. Erhan Afyoncu, Tâlikîzâde’nin 1594 ila 1598 yılları arasında elli dokuz bin akçe terakki aldığını ortaya çıkarmıştır. Ancak bu meblağı tam olarak ne zaman ve ne gibi bir görevi ifa ederken aldığı hususu belli değildir. Afyoncu’ya göre bu kadar yüksek bir meblağı aldığına göre yazdığı şehnâmenin beğenilmiş olması muhakkaktır.⁷²

⁶⁵ Christine Woodhead, “a.g.mad.”, s. 510; Erhan Afyoncu, “a.g.m.”, s. 286.

⁶⁶ Afyoncu, “a.g.m.”, s. 288.

⁶⁷ Vahid Çabuk, “a.g.t.”, s. 9.

⁶⁸ Afyoncu, “a.g.m.”, s. 288; Woodhead, “a.g.mad.”, s. 510.

⁶⁹ Vahid Çabuk, “a.g.t.”, s. 10; P. Fodor da bu konuda hemfikirdir. P. Fodor, “a.g.mad.”, s. 165.

⁷⁰ Franz Babinger ve Mehmed Tahir Efendi’ye göre bu tarih 1596’dır. Franz Babinger, a.g.e., s. 184; Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., s. 148; Woodhead, “a.g.mad.”, s. 510; Afyoncu, “a.g.m.”, s. 287.

⁷¹ Vahid Çabuk, “a.g.t.”, s. 10.

⁷² Afyoncu, “a.g.m.”, s. 289.

Tâlikîzâde'nin vefat tarihi konusunda kaynaklarda fikir birliği yoktur. Ancak 1601 yılında şehnâmecilikten azledildiği muhakkaktır. Lokman'ın ricasıyla bu göreve Hasan Hükmî Efendi getirilmiştir.⁷³ Tâlikîzâde'nin azlinden sonraki hayatı karanlıktır. Hasan Hükmî Efendi'nin tayin beratında Tâlikîzâde'nin “diyar-ı âhara” gittiğine dair bulunan kaydı onun vefatına yorulsa da aslında pekâlâ gözden düştüğü ve bu sebeple İstanbul dışına çıkmış olabileceği şeklinde de yorumlanabilir.⁷⁴ Seyyid Mehmed Rıza yazdığı tezkeresinde müellifi anlatan kısa bir iki cümlesinden sonra müellifin 1008/1599-1600 yılında şehit olduğunu belirtmektedir.⁷⁵ Müellifin tasarrufunda bulunan kırklı divân-ı hümayun gediği 1606 yılında Mustafa adındaki bir zata tevcih edildiğine göre onun bu tarihten biraz önce vefat ettiği yüksek ihtimaldir.⁷⁶ Ancak Vahid Çabuk, müellifin 1609 yılında vefat ettiğini ileri sürer.⁷⁷ Christine Woodhead 2005 yılında yayımlanan *Ottoman Historians* Tâlikîzâde maddesinde⁷⁸ Rıza Tezkiresinin verdiği tarihi kabul etse de 2010 yılında kaleme aldığı Tâlikîzâde DİA maddesinde bunu düzeltmiş ve müellifin vefatının 1606 ya da 1606 yılından hemen önce olduğunu belirtmiştir.⁷⁹

2.2. ŞEHNÂMECİLİĞİ, TARİHÇİLİĞİ VE ŞAİRLİĞİ

Tâlikîzâde Mehmed Subhî'nin çıktığı doğu seferinde bölgedeki bilginlerle bir araya geldiği ve onlarla çeşitli konularda tartışmalarda bulunmuş olduğu düşünülmektedir. Müellif burada Firdevsî'nin Şehnâmesini detaylı bir şekilde incelemiş olmalıdır.⁸⁰ Onun doğu tarihini iyi bildiğini eserlerinden anlıyoruz. Özellikle Safevî Tarihinden, Timur Tarihinden, eski İran ve İslam Tarihinden çeşitli vak'aları eserlerinde sıkça kullandığı görülmektedir. Ayrıca müellif eserlerinde doğudaki

---

⁷³ Woodhead, “a.g.mad.”, s. 510.

⁷⁴ Vahid Çabuk, “a.g.t.”, s. 12.

⁷⁵ *Rızâ Tezkiresi*, s. 196; gerek Babinger gerekse Mehmed Tahir Efendi eserlerinde müellifin ölüm tarihini Rızâ Tezkiresi'ne dayandırarak 1599 tarihini belirtirler. Babinger, a.g.e., s. 184; Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., s. 148.

⁷⁶ Afyoncu, “a.g.m.”, s. 289-290.

⁷⁷ Vahid Çabuk, “a.g.t.”, s. 12-13.

⁷⁸ Cristine Woodhead, “Ta'liqizâde Mehmed el-Fenârî”, *Historians of the Ottoman Empire*, www.ottomanhistorians.com, Ağustos 2005, s. 2.

⁷⁹ Woodhead, “a.g.mad.”, s. 510.

⁸⁰ Vahid Çabuk, “a.g.m.”, s. 120.

topluluklar hakkında da bazı bilgiler vermektedir. Bu da müellifin doğudayken bu topluluklarla görüşmüş olduğunu, onlardan çeşitli konularda bilgiler almış olduğunu düşündürmektedir.

Tâlikîzâde'nin üç eseri şehnâme türündendir. Bunlardan ikisi mensur biri manzumdur. İlk şehnâmesinde Osmanlı padişahlarının diğer hükümdarlardan üstünlüğünü ağdalı bir dille aktarmıştır. Bu eser padişaha sunulsa da dilinin ağır olması hasebiyle yeterli ilgiyi görmemiştir. Müellif şehnâmelerinde sadece padişaha övgüler düzmemiş bazı tarihi olaylardan da kesitler sunmuştur. Ancak bu nakiller sebep-sonuç olarak verilmemiştir. Müellif şehnâmelerinde değişik konulara değinmiş, özgün ürünler vermeye çalışmıştır. Müellif son iki şehnâmesinde yapılan uyarıları dikkate almış olacak ki eserlerini daha sade bir dille kaleme almıştır. İkinci eseri tam bir şehnâme sayılmasa da III. Mehmed'in tahta geçmesiyle onun için eklenen uzun bir manzum bölüm klasik şehnâme özelliklerini taşımaktadır. Tâlikîzâde'nin son şehnâmesi Eğri Seferi hakkındadır. Bu eserde Firdevsî'nin etkisi bir hayli hissedilmektedir. Bu eser şehnâme türünün iyi bir örneğidir.⁸¹

Tâlikîzâde'nin tarihçiliği hususu hakkında devrin kaynakları sessizdir. Ancak Gelibolulu Mustafa Âli dönemin şehnâmecilerini eleştiri bombardımanına tutarken Tâlikîzâde'nin hakkını teslim etmeyi ihmâl etmez.⁸² Müellifin altı adet eseri vardır.⁸³ Bu eserler farklı türlerdendir. İlk eserlerinin dili bir hayli edebi iken sonraki eserleri daha sadedir. Tâlikîzâde'nin tarihçiliğinin en kıymetli yanı bizce şahit olduğu konularda yazmış olmasıdır. Zira anlattığı olaylar kendi döneminde geçmektedir. Tabii bunları pekiştirmek için geçmiş devletlerden, hükümdarlardan ve milletlerden misaller vermeyi de ihmâl etmez. Verdiği bilgiler genelde döneminin diğer kaynaklarında bulunamaması nedeniyle bir hayli değerlidir. Tâlikîzâde bir konu hakkında bilgi verirken sadece tek kaynak üzerinde durur, kaynaklar arası kritik yapmaz. Kaynaktan bilgiyi aktarırken onu olduğu gibi nakleder. Bu durum tarihçiliğinin en çok eleştirilebilecek özelliğidir. Ayrıca olayları anlatırken konular arası bağlantı kurması

---

⁸¹ Vahid Çabuk, "a.g.t.", s. 24-25.

⁸² Cornell Fleischer, a.g.e., s. 378 ve s. 243 dipnot. 44.

⁸³ Eserleri hakkındaki malumatlara bir sonraki bölümde değineceğimizden ötürü burada tekrar olmaması için eser isimleri verilmemiştir.

da zayıftır.⁸⁴ Tâlikîzâde'nin bizce tarihçiliğindeki en dikkat çekici unsur doğu merkezli olmasıdır. Zira batı hakkında yazdığı eserlerde dahi doğudan mesela Safevîlerden bahsetmeyi ihmal etmez.⁸⁵ Ancak doğu seferlerini anlattığı eserlerde sadece doğuyla ilgili malumatlar veya nakiller verir. Batıya değinmez. Bu da bir hayli dikkat çekicidir.

Tâlikîzâde'nin şairlik konusunda bir ünü yoktur. Müellifin kimlerden edebi alanda dersler aldığını bilmiyoruz. Ancak bu konuda İranlı Şairler Kemâl ve Vassâf'tan etkilendiğini eserinde bilhassa belirtmektedir.⁸⁶ Onun eserlerinde uzunca şiirler görsek de şairliği tarihçiliğinin gerisindedir. Mesela hazırladığımız Gürcistan Seferi Tarihçesi'nde Farsça, Türkçe ve Arapça yüzü aşkın nâzım, rubai, beyit vd. türde edebi ürünler görmekteyiz. Abartılı savaş sahneleri de şiirlerine konu olmuştur. O eserlerinde sadece kendi şiirlerine yer vermemiş bununla birlikte belli başlı kişilerin şiirlerine de yer vermiştir. Mesela mezkûr eserde Simon Han ve Mirza Selman'ın şiirlerine yer vermiştir. Ancak Farsça şiirleri diğer dillerdeki şiirlerden daha uzun ve daha fazladır. Yanık Seferini anlatan şehnâmesinde bu durum görülmez. Türkçe şiirler bu eserde Farsça şiirlerden daha fazla yer tutmaktadır. Son eserlerinde yukarıda da değindiğimiz gibi daha sade bir dil kullanmıştır. Bu durum şiirlerine de yansımıştır. Türkçe şiirleri sade ve canlı bir anlatıma sahiptir. Ayrıca birçok Türkçe arkaik kelimelerde kullanmıştır. Müellif şiirlerinde tasavvufi göndermelerde bulunmamaktadır. Bundan da tarikatlara yakın olmadığı sonucu çıkarılmıştır. Zira eserlerinde ne bir tarikattan ne de tarikata mensubiyetinden bahseder.⁸⁷

2.3. ESERLERİ

Müellifin altı adet eseri bulunmaktadır. Bu eserler yazılma sırasına göre şunlardır;

Tâlikîzâde'nin ilk eseri Firâsetnâmede'dir. Bu eseri 1574 yılında Şehzade Murad'ın Manisa'da olduğu sırada kaleme almaya başlamış olduğu düşünülmektedir. Eserinde insanın görünüşünden karakter özelliklerinin anlaşılabilirdiğini ve coğrafyanın

---

⁸⁴ Vahid Çabuk, "a.g.t.", s. 20.

⁸⁵ Vahid Çabuk, "a.g.t.", s. 20-21.

⁸⁶ Vahid Çabuk, "a.g.t.", s. 15.

⁸⁷ Vahid Çabuk, "a.g.t.", s. 16-18.

insanın mizacı üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Ayrıca müellif insan tabiatı üzerinde de durmuştur. *Firasetnâme* Manisa'da kaleme alınmış olup muhtemelen III. Murad tahta çıkınca kendisine sunulmuştur. Tek nüshadır ve Mehmet Gürbüz tarafından hazırlanıp yayınlanmıştır.⁸⁸

Müellifin telif sırasına göre ikinci eserinin Gürcistan Seferi Tarihçesi olduğu düşünülmektedir.⁸⁹ Bunun hemen akabinde Tebriziyye'yi kaleme almış olmalıdır. Bu eserin ismi belli değildir. Gürcistan Seferi Tarihçesi gibi dili edebi ve oldukça ağırdır. Eserde bitiş tarihi ve kime ithaf edildiği bulunmamaktadır. Ancak III. Murad'a sunulduğu tahmin edilmektedir. Eser Osman Paşa'nın Tebriz Seferi üzerinedir. Ancak sadece bir sefer anlatısı değildir. Müellif İran tarihinden, Safevîlerden ve İslam tarihinden sıkça nakiller yapmıştır. Eser, müellifin müşahedelerine dayandığı için oldukça kıymetli olup orijinal bilgilerden müteşekkildir. Eserde çeşitli dillerden şiirler de bulunmaktadır. Tebriz Seferini anlatan bu kıymetli eser tek nüshadır ve Bülent Özkuzugüdenli tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.⁹⁰

Müellifin dördüncü eseri *Şehnâme*'dir. Bu eser bazen kataloglarda *Şemailnâme* diye de geçer zira belli bir ismi yoktur. *Tâlikîzâde*'nin en hacimli eseridir. Bu eserin bitiş tarihi bir sonraki eserin içinde geçmektedir. Bu tarih 1002/1593-1594'tür. Bu eserde de üçüncü ve dördüncü eserinde olduğu gibi kendisinden bahsetmektedir. Eserde on yedi hassa olarak Osmanlı padişahlarının diğer devlet hükümdarlarından üstün özellikleri bahis konusu olmuştur. Kıyasladığı hükümdarlar genellikle doğu devletleri hükümdarlarıdır. Ayrıca kullandığı kaynakları da zikretmiştir. Bu eserler genellikle doğu kaynaklarıdır. Eserin en özel kısmı beşinci hassadır. Bu da Osmanlı padişahlarının şairlikleri üzerinedir. Burada yaklaşık otuz beş Osmanlı ve İran şairlerinin de adı anılmıştır. Eserin dilinin ağır olması nedeniyle III. Murad tarafından beğenilmemiştir. Eserin bu kıymetli beşinci hassası Saadet Şanlı tarafından doktora

---

⁸⁸ *Tâlikîzâde Mehmed Subhî, Firâset-nâme*, haz. Mehmet Gürbüz, Grafiker Yayınları, İstanbul 2016.

⁸⁹ Bu eser üçüncü bölümde tanıtılacaktır.

⁹⁰ Bülent Özkuzugüdenli, "*Tâlikîzâde Mehmed Subhî, Tebriziyye*", YYLT, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2005.

tezi olarak, eserde ihtiva eden tasvirler de Yudum Ekşi tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.⁹¹

Müellifin beşinci eseri Yanık Seferi Şehnâmesi'dir. Eserin tezhipli süsleme kısmında ismi geçmektedir. Eserde III. Mehmed'in tuğrası vardır. Müellif bu eseri Yanık Seferi'nin dönüşünde 1595'te bitirmiştir. Bu eser ilk dört esere nazaran daha derli topludur. Müellif neredeyse hiç konu dışı bahislere değinmemiştir. Esere III. Mehmed'in tahta çıkışı hasebiyle uzun manzum bölümler konulmuştur. Eserin bu sayede şehnâme özelliği kazandığı söylenebilir. Eserin dili sadedir. Eser Sinan Paşa'nın Yanık Sefer'i hakkındadır. Eser Christine Woodhead tarafından hazırlanmıştır.⁹²

Tâlikîzâde'nin son eseri Eğri Seferi Şehnâmesi'dir. Bu eser tamamıyla manzum türündedir. III. Mehmed'in bizzat katıldığı Eğri Seferi ve Haçova Savaşı hakkındadır. Müellif eseri kaleme alırken padişahın yakınlarında bulunmuştur. Müellif bu eseri seferin hemen ardından kaleme almış olmalıdır. Sefer hakkındaki nadir eserlerden biridir. Eserin dili sadedir. Tek nüshası bulunan bu eser Vahid Çabuk tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır.⁹³

---

⁹¹Saadet Şanlı, “Şehnâmecî Tâlikîzâde'ye göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri- Tâlikîzâde Şehnâmesi (V. Hassa)'nın Edisyon Kritiği”, YDT, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 1989; Yudum Ekşi, “Tâlikîzâde'nin Şemâilnâme-i Âli Osman'ı (İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A. 3592) ve Tasvirleri”, YDT, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2018.

⁹² Christine Woodhead, *Tâlikî-zâde's Şehnâme-i Hümayûn A History of the Ottoman Campaign Into Hungary 1593-94*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1983.

⁹³Vahid Çabuk, “Tâlikî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi”, YDT, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul 1986.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GÜRCİSTAN SEFERİ TARİHÇESİ

3.1. ESERİN NÜSHA ÖZELLİKLERİ

“Bezendi haymelerle sahn-ı âlem nev-bahâr oldı

Kızılbayraklarla bâğ-ı dünya lâle-zâr oldı.”

Tâlikizâde Mehmed Subhî/ Gürcistan Seferi Tarihçesi’den

Tezimize konu olan Gürcistan Seferi Tarihçesi tespit edebildiğimiz kadarıyla tek nüshadır. İncelediğimiz nüsha Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Köşkü nr. 1300’de kayıtlıdır. Eser aharlı açık pembe kâğıt üzerine yazılmış olup 33 varaktan oluşmuştur ve 19 satırdır. Nesih hattıyla yazılmıştır. Serlevha müzehhep, cetveller yaldızlıdır. Mıklep ve şemseli vişneçürüğü renginde deri ciltlidir.⁹⁴ Eserde bir adet minyatür bulunmaktadır. Eserde ne bir istinsah tarihi ne de bir müstensih bilgisi vardır. Bu da eserin müellif hattı olabileceğini düşündürmektedir.

Eserin mıklep yüzünden 30^b sayfasında yukarıdan aşağı doğru bir çizgi şeklinde hasar oluşmuştur. Hasar nedeniyle sayfada bazı kelimeler silinmiş ve bazı kelimeler de silikleşmiştir. Bir hasar da 30^a sayfasının ilk üç satırının sonundaki kelimelerde meydana gelmiştir. Lakin bu hasar 30^b’deki kadar ciddi değildir.

3.2. ESERİN İSMİ MESELESİ, TELİF SEBEBİ VE KAYNAKLARI

Müellif esere herhangi bir isim vermemiştir. Eserde 1^a’daki mührün altında kim tarafından eklendiği belli olmayan bir kayıt vardır. Bu kayıta “Târîh-i Gazavât-ı Özdemir ‘Osman Paşa’” yazmaktadır. Fehmi Ethem Karatay da bu ibareden olacak ki katalogunda bu eseri Gazavat-ı Osman Paşa şeklinde kaydetmiştir.⁹⁵ Fakat bu eser

⁹⁴ Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, c. I, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul 1961, s. 232-233.

⁹⁵ Fehmi Edhem Karatay, a.g.e., s. 233.

Özdemirođlu Osman Pařa hakkında kaleme alınmamıştır dolayısıyla bu isim yanlıştır. Eser, çalışmalarda çeşitli isimlerle anılmıştır. Ancak en uygun isimlendirme Agâh Sırrı Levend tarafından yapılmıştır. Levend bu eserin başlığını Gürcistan Seferi olarak vermiştir.⁹⁶ Bu eser kimi çalışmalarda Revaniyye şeklinde de geçmektedir.⁹⁷ Buna karşın C. Woodhead bu ismi uygun bulmamaktadır.⁹⁸ Ancak eserde Revan bahsi de geçtiğinden biz bu ismin yanlış olmayacağını dūřünüyoruz. Dolayısıyla alışmamıza Gürcistan Seferi Tarihçesi/ Revaniyye başlığını koymayı uygun bulduk.⁹⁹

Eserde sebab-i telif kısmı yoktur. Ayrıca müellifin bu eseri kime sunduğu da belli değildir. Tâlikîzâde'nin bu eserini muradına kavuşmak için çıktığı doğu seferinin hemen akabinde yazmış olması ve eserin padişaha övgüyle bitmesi bu eserin padişahtan bir mansıp alma ümidiyle yazılmış olabileceği sonucunu çıkarmaktadır. Muhtemelen müellif eserini III. Murad'a sunmuş olmalıdır.

Müellif bu eseri müşahedelerine dayanarak kaleme almıştır. Ancak geçmişten aktardığı vakıaları anlatırken bazı kaynak isimlerini de dile getirmiştir. Mesela Hz. Nuh ve Yafes kıssası ve yağmur yağdıran taş efsanesini anlattığı kısımda Habibü's-Siyer'i zikreder ve Necati Bey'in bir beytini kullanır.¹⁰⁰ Selçuklu sultanı ile Bizans İmparatoru hakkında verdiği malumatın kaynağını Târih-i Selâcika diye açıklamaktadır.¹⁰¹ Ayrıca Gürcü Simon Han ile Safevî Vezir-i a'zamı Selman Han'ın karşılıklı şiirlerini de eserine dercetmiştir.¹⁰²

3.3. ESERİN MUHTEVASI

Gürcistan Seferi Tarihçesi, Ferhad Paşa'nın ilk doğu seferinin üzerine inşa edilmiştir. Dili oldukça ağır ve edebidir. Müellif Farsça, Arapça, Türkçe şiirleri, ayet, hadis ve bazı özdeyiş parçalarını eserin çeşitli kısımlarına serpiştirmiştir. Müellif

⁹⁶ Agâh Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, TTK, Ankara 2000, s. 91.

⁹⁷ Franz Babinger ve Bursalı Mehmed Tahir çalışmalarında eserin ismini Revâniyye şeklinde kaydederler. Franz Babinger, a.g.e., s. 184; Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., s. 148.

⁹⁸ Christine Woodhead, "a.g.mad.", s. 510.

⁹⁹ Ancak Tez Savunmasında jüri üyelerinin de önerisiyle Revaniyye kısmını başlıktan çıkardık. Bu sebeple kıymetli eleştiri ve tavsiyelerde bulunan jüri üyelerim Reyhan şahin Allahverdi'ye ve Sami Arslan'a bu vesileyle teşekkür ederim.

¹⁰⁰ Metin, vr. 9^b-10^a.

¹⁰¹ Metin, vr. 16^b.

¹⁰² Metin, vr. 17^a-18^a.

Ferhad Paşa'nın bu ilk seferi hakkında onun mahiyetinde bulunmuş ve eserini bu sefere ayıran tek müellif olmuştur.¹⁰³

Eseri: “Giriş¹⁰⁴, Güftâr der ‘arz-ı leşker-i bî-tûl ü ‘arz¹⁰⁵, Der beyân-ı hizmet-i Lori¹⁰⁶, Güftâr binâ-yı beyân der beyân-ı binâ-yı darü’l-mücâhidîn-i din kal‘a-i Metin-i Tomanis¹⁰⁷, Güftâr suret-i Kal‘a-i Tomanis¹⁰⁸, Zikr-i ihtisâs yaften-i Davud Hân bin Luarsab Hân-ı Şâh-ı Gürcistan be-şeref-i mütâba‘at-ı dergâh-ı âlem-penâh¹⁰⁹, Güftâr ender firistâden-i beğlerbeğiyân be-imdâd-ı Rıdvan Paşa ve yaveri kerden-i işân bih Rıdvan Paşa ki bâ-Simon masaff-kerde bûde end¹¹⁰” gibi yedi bölüme ve başlıklara ayrılabiliriz.

Eserin bahis konularını sırasıyla şöyle özetlenebilir; Eser girişte duayla başlar¹¹¹, müellifin atalarından ve kendisinden bahsiyle devam eder.¹¹² Seferin hazırlıkları, Revan, Şirvan ve Tiflis hakkında çeşitli malumatlar, ordunun geçit alayı ve seferde yetkili bazı paşaların anılmasıyla eser devam eder.¹¹³ Bu bilgiler sefer için bir hayli kıymetlidir. Ardından Lori ve Tomanis’in bulunduğu konum ve tarihsel önemi hakkında bazı bilgiler, Sufi Halil’in bölgedeki önemi ve hayır hasenat işleri gibi konuların anlatımıyla eser sürer. Sinan Paşa’nın iki yıl önce gelip Tomanis Kalesi’ni inşa etmek istemesi ama hava şartlarından dolayı kale inşaatının tamamlanamaması ve Hz. Musa ve Yafes’in ihtiyaç hasılinda yağmur yağdırdığıyla ilgili bir kıssa ile yağmur yağdıran taş efsanesi, bu taşın çeşitli milletlerce verilmiş ismi ve taşın bir Özbek Kabilesinde olduğu ve Timur’un Cete Seferi’nde bu taşın kullanıldığı müellifçe belirtilir.¹¹⁴ Bu bilgiler oldukça ilginçtir. Menuçehr’in elçisinin orduya gelişi, Mirza Ali¹¹⁵ hakkında bazı bilgiler verilmesi ve Mirza Ali’nin Tiflis Beylerbeyliğine tayini

---

¹⁰³ Şeref Han da bu seferde bu ekteydi ancak, sefer hakkında verdiği bilgiler oldukça sınırlıdır.

¹⁰⁴ Metin, vr., 1^b.

¹⁰⁵ vr., 5^b.

¹⁰⁶ vr., 7^b.

¹⁰⁷ vr., 8^a.

¹⁰⁸ vr., 10^a.

¹⁰⁹ vr., 16^a.

¹¹⁰ vr., 23^a.

¹¹¹ vr., 1^b-3^a.

¹¹² vr., 3^a-3^b.

¹¹³ vr., 3^b-7^b.

¹¹⁴ vr., 7^b-11^a.

¹¹⁵ Bahsi geçen Mirza Ali, meşhur şair Nef‘î’nin dedesidir. Detaylı bilgi için bkz. Metin Akkuş, “Nef‘î”, *DİA*, c. XXXII, İstanbul 2006, s. 523.

devamında anlatılır.¹¹⁶ Ebû Hureyre'nin Siffin Savaşı'nda Hz. Ali ve Muaviye ile olan ilişkisi, namazı Hz. Ali ile kılması ve yemeği Muaviye ile yemesinden bahsedilir. Ardından Kızılbaşlar hakkında kimi bazı bilgiler verilmesi, Mirza Ali Bey'in vefatı ve bunun sonucunda Tiflis Beylerbeyliği'nin hâli kalması ve Balcı Hasan Bey'in beylerbeyi olmasından bahsedilmektedir.¹¹⁷ Şeref Han'ın seferdeki yararlılıkları övülür, Şah Tahmasb'ın İskender Paşa'ya bakışı, Simon ve Davut Han'ın babası olan Luarsab Han'ın Safevîlerce mağlup edilip öldürülmesi ilginç bir hikâye ile aktarılır. Ayrıca bu kısımda Simon Han'ın oldukça detaylı bir dış görünüşü, kişiliği ve hayatı anlatılır. Müellif Simon'un görünüşünü hayretler içerisinde aktarmaktadır.¹¹⁸ Davut Han'ın adamı İskender Aka'nın gelişi ve Davut Han'ın Osmanlı'ya itaatini bildirmesi, İmam Kulu Han ile savaş, bölgedeki Kızılbaş boyları hakkında birtakım kıymetli bilgiler verilmesiyle eser devam eder. Bu bilgiler bölgedeki topluluklar için bir hayli orijinaldir.¹¹⁹ Rıdvan Paşa ve Simon'un karşı karşıya gelmesi, canlı bir savaş anlatımı ile verilmiştir. Zira müellif de bu savaşa bizzat gönüllü olarak katılmıştır.¹²⁰ Beylerin ve paşaların bir araya gelmesi, neler konuşulduğunun müellif tarafından aktarılması oldukça dikkat çekici ve bir o kadar da kıymetlidir. Müellifin kendisinden ve atalarından bahsetmesi, Rıdvan Paşa'nın serdara göndermek istediği zafer haberini yazdırma görevini müellife vermesi, Davud Han ve oğlunun orduya gelmeleri ve karşılanmaları eserin bahis konuları arasındadır. Müellif Davut Han'ın taç kuşanma törenini bir hayli renkli anlatmaktadır. Ardından orduda çeşitli kimselere mansıp ve akçe dağıtımı ve müellifin muradını alamaması oldukça dikkat çekicidir. Bu dağıtımdan sonra müelliften gayrı “nâ-murâd kaldım” diyen olmamıştır. Eser padişaha övgüyle sona erer.¹²¹ Ayrıca bu bahislerden başka hususlar, kişiler ve detaylar da eserde mevcuttur.

3.4. ESERİN KAYNAK DEĞERİ

Eser, Ferhad Paşa'nın ilk serdarlığında çıktığı doğu seferini öncesi ve sonrasında anlatan gözleme dayalı olarak yazılmış tek kaynaktır. Bu da mezkûr eserin

---

¹¹⁶ vr., 11^b-12^b.

¹¹⁷ vr., 13^a-15^a.

¹¹⁸ vr., 15^b-18^b.

¹¹⁹ vr., 18^b-22^a.

¹²⁰ vr., 22^a-26^a.

¹²¹ vr., 27^b-33^b.

kıymetini bir hayli arttırmaktadır. Müellif, eserini sadece Ferhad Paşa merkezli yazmamıştır. Birçok paşa, bey ve birtakım görevli kimseler bu eserde kendine yer bulmuştur. Bu da biyografi çalışmaları için oldukça önemlidir. Buna ek olarak müellif sadece Osmanlıları da anlatmamıştır. Gürcü han ve prenslerini özellikle Simon Han'ın dış görünüşü ve kişiliğinin anlatıldığı kısımlar bir hayli orijinaldir. Safevîler'den özellikle de Şah Tahmasb eserde sık sık bahsi geçen şahsiyetlerin başında gelmektedir. Ayrıca çeşitli Safevi han ve beyleri de eserde pek çok defa zikredilmiştir. Bununla birlikte bölgedeki şehirler, kaleler, topluluklar ve özellikle Kızılbaş boyları da eserde geçer. Bu da doğu çalışmaları için oldukça önemlidir.

Müellif, eserinde görgü şahidi olduğu olayları anlatmıştır. Mesela Osmanlı paşalarının orduda toplanması, kendi aralarında konuşmaları ve müellifin bu diyaloglara yer vermesi eserin ilginç detaylarından biridir. Müellif Simon Han'dan bahsettiği kısımda onun hapiste yirmi küsur sene geçirdiğini bunun da insan ömrünün yarısı ettiğini belirtmiştir. Buradan da 16. yüzyılda yaşamış bir Osmanlı müellifinin gözünden insan ömrünün yaklaşık kırk sene olduğu izlenimi çıkmış oluyor. Bu da ilginç bir detaydır.

Eser, müellifin hayatı ve sonrasında pek kıymet görmemiş olmalıdır. Ancak 20. yüzyıl itibarıyla 16. yüzyıl Osmanlı, Safevî ve Gürcü ilişkilerini inceleyen birtakım çalışmalarda eser, seferin geçtiği başlıklarda yoğun olarak kullanılmıştır. Ezcümle Bekir Kütükoğlu, Fahrettin Kırzıoğlu, Nebi Gümüş¹²² ve Reyhan Şahin Allahverdi¹²³ gibi araştırmacılar hazırladığımız Gürcistan Seferi Tarihçesi'nden yararlanmışlardır.

---

¹²² Nebi Gümüş, “*XVI. Asır Osmanlı- Gürcistan İlişkileri*”, YDT, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000.

¹²³ Reyhan Şahin Allahverdi, *Kafkas Fatihisi Özdemiroğlu Osman Paşa*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2016.

SONUÇ

Bu eser Ferhad Paşa'nın ilk doğu seferinin ağırlıklı olarak da 1584 yılındaki Gürcistan Seferi'nin üzerine bina edilmiştir. Ferhad Paşa'nın bu sefere çıkmasındaki asıl amacı, yeni yerler ele geçirmekten ziyade yeni kaleler yapmak ve bölgede mevcut olup hasar görmüş olan kaleleri tahkim etmektir. Bunun nedeni gelecek saldırıları bu kaleler vasıtasıyla engellemektir. Zaten eserde bulunan tek minyatüre bakıldığında Ferhad Paşa yeni inşa edilen Tomanis Kalesi'nin önünde harp meclisinde görülmektedir. Bu amacın kısa süreli de olsa başarılı olduğu aşîkârdır.

Tezimize konu olan bu eser Tâlikîzâde Mehmed Subhî'nin "muradına ulaşma" hayaliyle çıktığı doğu seferinin dönüşünde kaleme aldığı eserlerin ilkidir. Müellif bu eserinde çeşitli alanlarda hünerlerini sergilemeye çalışmış, Farsça, Türkçe ve Arapça şiirleri, ayetleri, hadisleri ve bazı özdeyiş parçalarını eserine serpiştirmiştir. Muhtemelen, eserini sunduğu III. Murad'a övgülerle bitirmiştir. Zira müellifin amacı, gösterdiği yetenekleri sayesinde padişahın övgüsünü kazanmak ve bunun sonucunda muradına ulaşabilmektir. Bu muradın ne ya da neler olduğunu bilemiyoruz. Ancak eserin son kısmına bakacak olursak müellifin muradına ulaşamadığını anlıyoruz. Zira eserin son kısmında müellif bazı devlet adamlarına, Gürcü Hanı Davud Han ve oğluna çeşitli mansıpların verildiğini anlattıktan sonra kendisinden gayrı herkesin muradına ulaştığını belirtmektedir. Müellif bunu öyle canlı anlatır ki sanki o zaman dilimine gitmiş de o sahneye şahit olmuş gibi hayal kurar, hüzünlenirsiniz.

Muradına ulaşamama, hak ettiği mansıbı alamama, kıymetli vazifelerin kıymetsiz kişilere verilmesi gibi konulardan yakınmalar sadece Tâlikîzâde Mehmed Subhî'ye özgü bir davranış değildir. Yine aynı dönemin bir diğer önemli müellifi Gelibolulu Mustafa Âli de aynı "dertlerden" şikâyet etmekteydi. Bu durum Osmanlı aydınının kaderi midir bilinmez. Ancak bu durum hakkında daha çok durulmalı ve daha çok araştırmalar yapılmalıdır.

İncelediğimiz bu eser gerek döneminde gerekse günümüze değin yeteri kadar ilgi görememiştir. Görünürde bir sefer anlatısı olan bu eserde farklı alanlarda çeşitli

bilgiler bulabilmekteyiz. Bu da eserin kuru bir savaşlar anlatısı olmamasını sağlamış, kıymetini arttırmıştır.

Biz bu çalışmamızda uzun savaş literatürünü, esere konu olmuş sefer öncesi dönemi, vuku bulan seferi, müellifi ve eseri hakkında çeşitli başlıklar altında kimi bilgileri aktarmaya çalıştık. Sonrasında incelediğimiz eserin transkripsiyonlu metnini ve eserin tıpkıbasımını da çalışmamıza ilave ettik.

METİN TESİSİNDE TAKİP EDİLEN YOL

Hazırladığımız bu eserde basit transkripsiyon esaslarına riayet edilmiştir. Buna göre ayın harfi için (‘), normal uzatmalar için (^), hemze için (’), kâf-ı nûnî için (ñ) ve kaf ve gayın harflerinden sonraki uzatmalar için (˘) işaretleri tercih edilmiştir. Okunuşundan emin olamadığımız kelimeler için (?) işaretini kullandık. Ayn harfiyle gösterilmiş olan mısraları [Mısr]â‘ şeklinde köşeli parantezli ve koyu olarak verdik.

Metnin varak numaraları sonradan oluşturulmuştur. Biz de bu oluşturulan numaralandırmaya riayet ederek ilgili sayfa numaralarını köşeli parantez içerisinde koyu olarak verdik. Metnin başlıkları koyu olarak verilmiştir. Arapça ve Farsça kısımlar Latinize edilmeden koyu olarak verilmiştir. Derkenarda bulunan cümleler dipnotlarda, kelimeler ise uygun yerlerde köşeli parantez içerisinde verilmiştir. Metnin daha iyi anlaşılması için noktalama işaretleri de kullanılmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi eserin 30^b varlığında yukarıdan aşağıya doğru miklep yüzünden oluşan hasar sonucu bazı kelimeler silinmiş ve bazıları ise silik bir hale gelmiştir. Metnin tek nüsha olmasından dolayı da karşılaştırma şansına sahip olmadık. Okunulabilen kelimeler parantez içerisinde verilmiştir. Okunamayan kelimeler ilgili bölümdeki harflerden yola çıkılarak tahmini olarak ilgili kısma eklenmiştir. Bu kelimelerin metne uygun olup anlamı bozmayacak kelimeler olmasına özen gösterilmiş ve bunlar da parantez içerisinde verilmiştir. Ayrıca yanlış yazılmış kelimeler düzeltilmiş ve bu düzeltmenin ne olduğu dipnotlarda belirtilmiştir. Tarafımızca bir ek yapılmışsa bu ekleme parantez içerisinde verilmiştir. Bunun haricinde metne herhangi bir müdahale yapılmamıştır. Metnin dilinin korunmasına özen gösterilmiş ve sadece b harfi ile biten fiiller p harfine çevrilerek (idüb/idüp gibi) düzeltilmiştir. Ancak ı ve i ile biten fiiller (oldı gibi) olduğu gibi verilmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgesi

BOA, TS.MA.E. 533/30.

Kitabi Kaynaklar

Âsafî Dal Mehmed Çelebi, *Şecâ'atnâme (tıpkıbasım)*, haz. Abdülkadir Özcan, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2007.

—, *Şecâ'atnâme*, haz. H. Mustafa Eravcı, Mvt Yayıncılık, İstanbul 2009.

Çabuk, Vahid, "*Tâlikî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi.*" YDT, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986.

Ebubekir Bin Abdullah, *Şark Seferleri*, haz. Süleyman Lokmacı, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2018.

Ekşi, Yudum, "*Tâlikîzâde'nin Şemâilnâme-i Âli Osman'ı (İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A. 3592) ve Tasvirleri*", YYLT, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2018.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l- Ahbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu, TTK, Ankara 2019.

—, *Mustafa Ali's Fursat-name: Edition und Bearbeitung einer Quelle zur Geschichte des persischen Feldzugs unter Sinan Pasa 1580-1581*, haz. Rana von Mende, Klaus-Schwarz-Vlg, 1989.

—, *Nusret-nâme*, haz. H. Mustafa Eravcı, TTK, Ankara 2014.

Hasan Bey Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*, çev. Oktay Efendiyev& Namık Musalı, y.y., Kastamonu 2017.

Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, c. II, haz. Şevki Nezihi Aykut, TTK, Ankara 2004.

İskender Bey Münşî-yi Türkmen, *Târîh-i Âlem-Ârâ-yi Abbâsî*, c. I (1-2-3. Kısımlar), çev. Ali Genceli, TTK, Ankara 2019.

Oruç Bey Bayat, *İlişkiler*, çev. Tufan Gündüz, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2014.

Özkuzugüdenli, Bülent, “*Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Tebrîziyye*”, YYLT, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005.

Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, c. II, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

Rahimizâde İbrahim Çavuş Harimî, *Kitâb-ı Gencîne-i Feth-i Gence*, haz. Günay Karaağaç, Adnan Eskikurt, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2010.

Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, c. I, haz. Mehmet İpşirli, TTK, Ankara 1999.

Solakzâde Mehmed Hemdemî, *Solakzâde Tarihi*, haz. Vahid Çabuk, İbb Kültür A.ş. Yayınları, İstanbul 2017.

Soyak, İsmail Hakkı, "Gelibolulu Mustafa Âli: Fursatnâme" *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, c. III/I, 2019 s. 171-220.

Sungur, Çetin, “*Râhimîzâde İbrahim Harimî Çavuş'un Zafernâme-i Sultan Murad Han Adlı Eseri'nin Transkripsiyonu*”, YYLT, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli 1998.

Şanlı, Saadet, “*Şehnâmecî Tâlikîzâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri- Tâlikîzâde Şehnâmesi (V. Hassa)'nın Edisyon Kritiği*”, YDT, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1989.

Şerephan Bitlisi, *Şerefname*, c. II, çev. Osman Aslanoğlu, Nûbihar, İstanbul 2019.

—, *Şerefname (Osmanlı-İran Tarihi)*, c. II, çev. Mehmet Emin Bozarslan, Ant Yayınları, İstanbul 1971.

Şeyh Vefâyi Mehmed, *Tevârih-i Gazâvât-ı Sultân Murâd-ı Sâlis*, haz. Erhan Afyoncu, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019.

—, *Tevârih-i Gazâvât-ı Sultân Murâd-ı Sâlis*, haz. Metin Aydar, Kitabevi, İstanbul 2019.

Tâlikîzâde Mehmed Subhî, *Gürcistan Seferi Tarihçesi*, TSMK/Revan, nr. 1300.

Uzuntürk, Takdir, "Hüseyin Bin Mehmed'in Gazavat-ı Özdemiroğlu Osman Paşa İsimli Eserinin Işığında 1578 Şark Seferi", YLT, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 2014.

Woodhead, Christine, *Ta'likî-zâde's Şehnâme-i Hümâyûn A History of the Ottoman campaign into Hungary 1593-94*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1983.

Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Mehmed Rızâ, *Rızâ Tezkiresi*, haz. Gencay Zavotçu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2017.

Zeyrek, Yunus, *Târîh-i Osman Paşa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Araştırma Eserleri

Afyoncu, Erhan, "Talîkîzâde Mehmed Subhî'nin Hayatı Hakkında Notlar" *Osmanlı Araştırmaları*, c. XXI, İstanbul 2001, s. 285-297.

—, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2014.

Akkuş, Metin, "Nefî", *DİA*, c. XXXII, İstanbul 2006, s. 523-525.

Allahverdi, Reyhan Şahin, "III. Murad Dönemi Osmanlı Tarih Yazarları" *Tarihin Peşinde Bir Ömür: Abdülkadir Özcan'a Armağan* içinde, haz. Hayrunnisa

Alan, Ömer İşbilir, Zeynep Aycibin, Muahmmet Ali Kılıç, Kronik Kitap, İstanbul 2018. s. 181-203.

—, *Kafkas Fatihi Özdemiroğlu Osman Paşa*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2016.

Aydoğmuşoğlu, Cihat, *Safevi Devleti Tarihi (1501-1736)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2017.

Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Çoşkun Üçok, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

Bala, Mirza, "Safevîlerin Kökenine Dair", *Belleten XL/158*, 1976, s. 287-329.

Bilge, Sadık Müfit, "Gürcüler", *DİA Ek I*, İstanbul 2016, s. 490-493.

—, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya 1454-1829 (Tarih, Toplum, Ekonomi)*, Kitabevi, İstanbul 2015.

Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, c. III, haz. İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul 1975.

Çabuk, Vahid, "Denizli'li Tâlikî-zâde Mehmed Subhi Efendi (Hayatı ve Eserleri)", *Denizli Sempozyumu Bildirileri*, Denizli Valiliği Yayınları, Denizli 1989, s. 118-123.

Dağlar, Mehmet, *Saltanattan İnzivaya: Safevî Hükümdarı Şah Muhammed Hudabende (1578-1587)*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2020.

Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*, c. III, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972.

Efendiyev, Oktay, *Azerbaycan Safevî Devleti (16. Yüzyıl)*, çev. Ali Asker, Teas Press, İstanbul 2018.

Emecen, Feridun M, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2016.

Fleischer, Cornell H, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aydın ve Bürokrat Tarihçi Mustafa Âli*, çev. Ayla Ortaç, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2021.

- Fodor, P, "Ta'likî-zâde", *EI2 X*, Leiden 2000, s. 165-166.
- Gümüş, Nebi, "*XVI. Asır Osmanlı- Gürcistan İlişkileri*", YDT, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000.
- Gündüz, Tufan, "Safevîler (Siyasî Tarih)", *DİA*, İstanbul 2008, s. 451-457.
- İnalçık, Halil, *Devlet-i 'Aliyye*, c. I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.
- , *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.
- Karanfil, Mustafa, "*Harîmi'nin Zafernâme ve Gonca'sına Göre Özdemiroğlu Osman Paşa*", YYLT, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1998.
- Karatay, Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar*, c. I, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul 1961.
- Kırzioğlu, M. Fahrettin, *Osmanlılar'ın Kafkas- Elleri'ni Fethi (1451- 1590)*, TTK, İstanbul 1998.
- Kütükoğlu, Bekir, "Âli Mustafa Efendi", *DİA*, c. II, İstanbul 1989 s. 414-416.
- , *Osmanlı- İran Siyâsî Münâsebetleri (1578-1612)*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1993.
- Kütükoğlu, Bekir, "Şah Tahmas'ın III. Murad'a Cülus Tebriki", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c. XI/15 İstanbul 1960, s. 1-24.
- Levend, Ağâh Sırrı, *Gazavat-Nameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavat-namesi*, TTK, Ankara 2000.
- Mohammednejad, Hamidreza, *Osmanlı-İran İlişkileri (1482-1576)*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2017.
- Özcan, Abdülkadir, *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, Kronik Kitap, İstanbul 2020.
- Öztürk, Necdet, *İmparatorluk Tarihinin Kalemli Muhafızları Osmanlı Tarihçileri*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2018.

Savory, Roger, *Safevi İrani*, c. I, *İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti* içinde, ed. P. M. Holt, Bernard Lewis, Kitabevi, İstanbul 1998.

Sümer, Faruk, *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, TTK, Ankara 2018.

Uluçay, M. Çağatay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", *Sancaktan Saraya Seçme Yazılar* içinde, YKY, İstanbul 2020, s. 39-101.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "İran Şahına İltica Etmiş Olan Şehzâde Bayezid'in Teslimi İçin Sultan Süleyman ve Oğlu Selim Tarafından Şah'a Gönderilen Altınlar ve Kıymetli Hediyeler", *Osmanlı Hanedanı Üstüne İncelemeler Seçme Makaleler II* içinde, YKY, İstanbul 2020, s. 319-327.

Yıldırım, Rıza, *Aleviliğin Doğuşu (Kızılbaş Sufiliğinin Toplumsal ve Siyasal Temelleri 1300-1501)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

Woodhead, Christine, "Tâlikîzâde Mehmed Subhi", *DİA*, c. XXXIX İstanbul 2010, s. 510-511.

—, "Ta'liqizade Mehmed", *Historians of the Ottoman Empire*, www.ottomanhistorians.com, 2005, s. 1-9.

Sözlükler

Abadis Dictionary, abadis.ir

Kanar, Mehmet, *Farsça-Türkçe, Türkçe-Farsça Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul 2017.

Kubbealtı Lügati, lugatim.com

Redhouse Sözlüğü, Türkçe/Osmanlıca-İngilizce, Redhouse Yayınevi, İstanbul 2017.

Şemseddin Sâmî, *Kamûs-ı Türkî*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019.

METİN

[1^b] Eşrefü mâ nataka bihi'l-eşrâfi mine'l-mehâmidi ve'l-evsâfi hamdü'l-lehü'l Melikü'l 'âlemîne ve tasliyehu Resûlihi'l-emîni ve tarzıyetü lehül-ashâbi'l-yemîn mâ gâbe'l-ervâhu ve mâ hadara'l-eşbâhu ba'dehû müşkû-yi müşkbû-yi cihân-ı cihânî halûk-ı ahlâkla misk-i nesîm eyleyan tab'-ı selîme 'ayândır ki, çün halîfe-i zemîn ü zemân ve halîka-i emîn ü emân Süleymân-divân keyvân-eyvân çemşîd-gulâm hurşîd-a'lâm.

li-müellifihî:

افراسياب عربيه ده داراب داروكير
كاوس رزم و رستم ميدان كا رزار
جمشيد جنك و كينه و بهرام انتقام
اسكندر محاربه دا راى كير و دار
كيخسرو مقاتله واردشير رزم
اسفنديار معركة پرويز روزكار
سلطان ثرياسرير وثوابت سپاه
[2^a] ثروان سعادت مسير سلوت دستگاه

li-müellifihî:

ستاتنده ملك دا را و جم
ريابنده تاج شاه عجم
برارنده تاج و انكشترى
فرازنده رونق مهترى
دراپنده جرم شير و پلنك
ريابنده مردزين خدنك
تراشنده روي لشكركشان

شکارنده اژدهای دمان
نکارنده روی زشت غمان
نشاننده خون شبر اوژنات
نشاننده آتش دشمنان
حضرت سلطان مراد بن
سلطان سلیم خان

Misrâ‘

دامله العزة والكبریا
ماكان فى القمرنور
و فى الشمس ضیبا

li-müellifihî:

سمندن ظفرزین زین تو باد
عدو کشته تیغ کین تو باد
علم بر کش ای خسروانی درخت
بزی سرفرازای کیانی درخت
بِقَلْبِ قَوِيٍّ وَعِيشِ دَحِيٍّ
مَعَ السَّوْدِ الدِّجَهَوْرِيِّ الشَّهْمِيِّ
توبادولت ای داورنزه شیر
جوان باش هست کردن پیر

Nesr

Himmet-i bülend-i nefis-i ercmenlerinden gazâlet-i devlet ü ikbâl ve cezâlet-i necdet ü iclâ

Nazm

سلطان يكي سزد كه خدای جهان كيست

دنیا نبرد همت مردانه اند كيست

takâzâsıyla hâmûn-ı vesî‘-i pîrâmun-ı rub‘-i meskûn meydângâh-ı hıyâm-ı âsmân-ı kıyâm ve teymâ-yı vüs‘at-intimâ-yı zemîn cevelângâh-ı semend-i âsmân-temkînleri olmak zât-ı râdlerine maksûd u murâd olmağın ihdâ ve tis‘în ve tis‘a-mi’e senesinde düstûr-ı ekrem müşîr-i efham [2^b] nâzım-ı nizâm-ı keyhân ‘âzım-i ‘izâm-ı cihân Âsaf-safâ vâfi-i vefâ hâmî-i muhamî-i İslâm râ‘î-i re‘âyâ-yı enâm ‘amid-i dîvân-ı devlet-‘imad eyvân-ı millet المنصور علي الاعداء من السماء با لتصرة السماء Ferhad Paşa

‘Arabiyye

عليه فرهاد رغم اضداد همواهادوا ومن يهواه لله فرهاد وعباد

hazretlerin serdâr-ı ‘asâkir-i zafer-kirdâr eyleyüp irsâl buyurduklarında himem-i mebrûre ile mahall-i me‘mûra varup dîvân-ı müşâvere ve bünyân-ı muâmere kıldıklarında guzât-ı garâ-ârây ve kümât-ı garrâ-rây ile tedârük ü telâfi ve tedbîr-i vâfiden soñra karar-dâd-ı zamîr-i isâbet mu‘tâdları bu oldu ki, merhum-ı merâhim-Rahîm-i Rahman Sultân Süleyman-ı cennet-cenâb nusret-nisâb Kızılbaş-ı bed-ma‘iş-i kir-kîş istîsalçün bu kadar şedâid-i şakka irtikâb ve teskîn-i fiten için tahrîk-i rikâb buyurup bunca felevât-ı ‘avrâda zât-ı cihân-ârâların rencîde ve sahârâ-yı sarmâda germâ vü sermâ sencîde eyleyüp gâh der-güzini güzîn ve gâh Tebriz’e ‘inan-rîz oldılar. Dökülen zer u sîm ve çekilen ‘azâb-ı elîm âsâr-ı sıyâ ve intişâr-ı sayâ gibi hebâ olup

li-müellifihî

Kanda ki sâhib-kıran ‘âzm-ı sitîz eyledi

Düşmen-i nâ-pâyidâr kasd-ı girîz eyledi

Hîle-i Şâh-ı ‘Acem heybet-i sultân râd

Berfle harr-ı temmuz peşe ile tünd bâd

Nesr

Sahîl-i hayl-i süheyl kevkebesinden hayl-i hayâlen seyl-i heyl-i heylemân gibi gürîzân olurlardı. Zehâb-ı lâ-tâil iyâb-ı bî-hâsıldan gayrı nesne sûret-pezîr [3^a] olmayup cihân-gîrlikden murâd tevsî‘-i bilâd ve terfih-i ‘ibad olmak bir nâhiye-i ‘amîmetü’l-berekât ‘azîmetü’l hayrâtda esâs-ı ikâmet biragup idâmet-ı müberrât ve izâ‘at-ı şerâyi‘ mûcibü’l-hayrât ile evvelki pâdîşâhdan dahi ziyâde ra‘iyyete ri‘âyât itmekdir.

Nazm

چو از دست دشمن گرفتی دیار

رعیت بسامان ترازوی بدار

چو آزار بنیندو بیدا دازو

شیان نیست کرکست فریاد ازو

Nesr

Bu mukaddime-i sahîha ile re‘âyâ-yı nâ-tuvân pây-ı fersâ-yı dest-i hevân olmayup mesâkîn-i mesâkininden devr-i dûrlarından mehcûr olmamaktır.

نیست مبارک ستم انکیختن

اب خود و خون کسان ترختن

تیغ ستم دور کن از رآ هشان
تا نخوری تیر سحر کا هشان
هرکه درین خانه شبی داد کرد
خانهء فردای خود اباد کرد

Bu hakîr-i nâ-murâd ve dilgîr-i nâ-şâd gam-gîn-i nâ-kâm Subhî-i müstehâm eş-şehîr bi-Ta'likî-zâde ca'ale'llahu'l-fevze ve'l-felâh-zâdeniñ abâ vu ecdâdından niçe vüzerâ-i 'izâm ve mevâli-i süreyyâ-nizâm ve selâtîn-i sâlife-i 'Osmâniyye'ye hizmet idegelüp el-veledü'n-necîb yaktedî bi-vâlidihî'l-edîb¹²⁴ mûcibince devletlü pâdişâh-ı zıllullahiñ âstâne-i 'izzet-penâhiñ on iki, on üç yıl kıblegâh idinüp vâsıl-ı merâm olmak üzre iken cülûs-ı sa'âdet-me'nûs vâki' olmak ile emsâlim menâsıb-ı 'âliye ve hemsâlim merâtib-i gâliyye vâsıl [3^b] olup ben dürr-i yetîm gibi ka'rim-i gamda mukîm ve insânü'l-'ayn gibi hücre-i târik-i çeşm-i nemgînde sâkin-i gamkîn kalup 'âkıbet elem-i zucretten sitem-i hicret ihtiyâr olunup vâsıl-ı murâd olmak için Revan seferin seferleyüp husûl-ı murâd küşâd bulmadı.

Nazm

چند روز یست که محبوس غریبی شده ام
همچو مرغی که بناگاه شود بستر دام
زانکه در غربت اگر مرد بمیرد به از انکه
کر سفر با وطن خویش رود دشمن کام

Nesr

Fezâil-i cihânîniñ nehârı ma'rûf-ı bostânîniñ bahârı kerem-i bâğ-zârîniñ serveri
ve himem-i sebze-zârîniñ tezrevi

¹²⁴ Soylu evlat edepli babasını takip eder.

المعترف بكمالاته افواه المحابر و السنة الاقلام كالنور في العين و النار علي الأعلام

Lâm Ali Çelebi Efendi ki, sefer-i zafer-fere ta'yîn olunan küttâb-ı fezâil-me'âb zümresine riyâset hizmetiyle ta'yîn ve irsâl olunmuşlardı. Vücûd-ı bihbûdları âyîne-i cemâl-i maksûd olmuşlardır.

Li-müellifihi'l-fakîr

اي ذات نوايينه اسما و صفات

اذ لاح لنا و جهد من كل جهات

عيسي نفسا زنده كند نفحهء تو لومره على عظم رميم ورفات

Hidmet-i şerîflerinde bile olup mütâla'a-i mecelle-i cemâllerin mir'ât-i çehre-i sa'âdet bilüp vesîle-i vusûl-ı merâm bilmek ile 'âzm-i sefer kılındı ve minellahi't-tevfik. [4^a] Çün sene isnâ ve tis'în ve tis'a-mi'e 'ukde-i zuhûrda intizâm-pezîr oldu, fermân-ı kazâ-cereyân böyle feyezân boldu ki, kâffe-i 'ibâd ve 'âmme-i âhâd-i zılâl i'lam-ı hurşîd-i iclâlâ ictimâ'a ve ziyâfethâne-i dârü'l İslâma da'vet oluna. Hemân zemân-ı hazret-i serdâr-ı kâmyâb ve sipeh-sâlâr-ı nâmyâbîñ leşker-i endîşe diyâr-ı sabr u karârın alup ve geceler sipâh-ı efkâr mülk-i derûnuna şebihûn salup

Beyt

حاليست زانديشه كه كفتن نتوان

بيدار نياسا يدو خفتن نتوان

çün şehriyâr-ı bahâr çille-i dîde-i parsâ-yı 'ibâdet-güzâr gibi erbâ'în çıkardı ve mevâkib-i ezhâr merâkib-i şâh-sâra süvâre olup cüvânân-ı hıyâbân-ı çemen saff-şiken sufûf-ı behmen ve şemşîr-i susen-i kelle-şiken tâc-ı bî-ibtihâc lâle-i hûnîn-kefen ü câme çâkı âğuşte-i hûn ü hâk ittikte hazret-i paşa-yı âlem-güşâ dahi şîrân-ı peleng-i

intikām ve dilrân-ı hizebr-i iktihâm birle bir sâ‘at mahrûse-i Arz-ı Rum’dan gulgule-i kûs ve salîl ve zezeme-i zikr ü tehlîl [ile] nehzat-ı bâ-‘izzet [buyurup] çetr-i felek-kadr gerdûn-ı sây ü âsmân-asâya nüzûl buyurup kemâ fi-l-evvel bel etemm ve ikmal-i simât-ı zemîn-i inbisâta nüzûl buyurdular. Endek zemânda bisyâr-ı sipâh-ı sîmîn-sitâm pûlâd-pûş âb-ı şitâb u âteş-hurûş etrâf-ı memalik-i vesî‘atü’l-mesâlikden terâküm eyleyüp [4^b] tezâhüm-ı hıyâm-ı ‘asâkir-i âlem-sitân ve cân fûrûşdan zemîn ‘anber-âgîn-i kâfûr-pûş oldı.

li-müellifihî

Bezendi haymelerle sahn-ı âlem nev-bahâr oldı

Kızıl bayraklarıyla bâğ-ı dünya lâle-zâr oldı

Nesr

Hazret-i Paşa hafızahullahu ‘an men yehâfü ve yahşâ

Nazm

کردون اثر زمانه تهور اجل نهیب

انجم عدد ملانکه نصرت قضاتوان

چولا سیل پر خروش

چو در یا دلی خموش

مستانکان با هوش پیران نوجوان

Nesr

Ki her biri lüyûs-ı [meharib ü] me‘arık dererler, dîvân-ı tedbîr ve tedârükde sefine-i himmet kankı sûya munsarif ve semend-i ‘azîmet ne resme mün‘atîf olacağın

terevvî vü tedbîr eylediler. Zâhir-i hâlde belde-i fâhire-i Revan takrîbi ile münâsib-i Nahcıvan ve Alınca'nın¹²⁵ alınmasıdır. Nahcıvan ki büldân-ı kadîme-i ma'rûfeden olup Ersibar¹²⁶ ve Erzen-i Rum ve Şirvanat ve muzâfâtına vâlî olanların tahtgâhıdır ve Alınca mahbes-i mülükdür. Kadîmden birbirine galebe eyleyan mülûk kahr ittikleri ümerâyı ve pâdişâh-zâdeleri anda habs iderlerdi. Kal'a-i Alınca acâyibât-ı cihân-ı pür-ıberden bir kal'adır ki, bir âlî depeniñ zirvesiniñ iki tarafına hudâyî iki minâre-sıfat dîvârlar vâki' olup öñüne dahi bir dîvâr çekilüp bir derecede sa'b hisâr olmuşdur ki kemend-i takrîr künküre-i beyânına irişmez. 'Acebtir budur ki içinde cârî suyu vardır ki bir günde ve bir gecede on [5^a] iki senek su toldurur. Garaz ki zikr olunan kal'aların teshîri ecell-i mevâhibden olup

Beyt

دیگری را درکمند آور که ماخود بنده ایم

ریمان در پای حاجت نیست دست آموز را

Mahrûsa-i Revan bi-inayeti'l-Melikü'l-Müste'ân silk-i tasarrufta olmağla anlar dahi muzâfât-ı memâlik-i mahrûsadan olmuşdur. Min-b'ad dest-i düşmen-i pîrâmen tasarrufuna vâsıl olımaz. Şirvan ki sultânü'l-vüzerâ sâye-i zıll-ı Hudâ mergamm-ı ünûfü'l-ferâ'in müreccim-i sunûfü'l-mel'âin kâli'ü'l-müşrikîn kâmi'ü'l-mülhidîn zırgâm-ı peleng-intikâm samsâm-ı neheng-iktihâm âsaf-râ-i vâsf-ârâ melek-rûy ve felek-hûy sipeh-sâlâr-ı mu'azzam Vezîr-i a'zam Osman Paşa hazretleriniñ meftûhu'l-'anve-i şemşîr-i âteş-feşân-ı sâ'ika-nişânıdır. Bu def'a hod Kızılbaş-ı Mecusî-ma'âş cell-i kudret ve küll-i himmetlerden bî-dirîğ eyleyüp hareketü'l-mezbûhîn gösterüp gâyetü'l-gâye kuvvetlerin bâzûya getürüp yiğirmi yedi tuğlu nakkârelü sultânla İmam Kulı Hân gelüp inhizâm-ı fâhiş ile münhezim olalı Kızılbaş ânı basmak değil Şirvan'ı düşde dahi görse havflarından [5^b] heftesine deñlü gözüne uyhu girmez. Ve sâbıkda makarr-ı ahzâb-ı ebâlîs olan tahtü'l-kerç Tiflis bu 'ahd-ı hümâyûnda ki peşe-i şîrân-ı Rum ve künâm-ı dilîrân-ı hizebr-i hüçüm olmuşdur, ammâ miyân-ı küffârda bir

¹²⁵ Elince gibi de okunulabilir ancak aslı Alınca'dır. Nahcıvan sınırları içerisinde.

¹²⁶ Gence.

gencîne-i pür-mâr ve bir gülistân-ı pür-hâr olmuşdur. Hemân himmet-i cezîl idüp keşf-i sebîl itmek gerekdür. Tâ ki tüccâr ve râh-ı revan bî-tereddüd tereddüde imkân ola ve memleket-i Gürcistan dahi vilâyet-i kesîretü'l-berekât muttasilatü'l-'amâyir olup inşâ'allahü'l-melikü'l-Kahhâr hak merkezinde karâr ve nisâbında istikrâr ittükde âb-ı rûy-i milket-i 'Acem ve revnak-şiken-i mecmû'-ı menzilgâh-ı Dârâ vü Cem olur diyü râyet-i 'azîmeti sûy-ı Gürcistan'a revâne itmege tasmîm-i niyyet ve ta'mîm-i 'azîmet ittiler.

Güftâr der-'arz-ı leşker-i bî-tûl ü 'arz

Ellezî vasafehû lâ yese'u fi's-semâ'i ve lâ fi'l-'arz

چو پاشای پیروز آماده کشت

بر آمد با سب و در آمید بدشت

İbtidâ, dergâh-ı mu'allâ ve bârgâh-ı âlî müteferrikaları âlây-ı leşker-ârâların gösterüp tûtî-i şîrin-zebân duâ-ı hayr-beyânı bu vechile şükr feşân ittiler ki;

Nazm

که باد اجهان از کران تا کران

بفر مان سلطان صاحب قران

[6^a]

سر و جان ما از ره دین و داد

فدای ره شاه عالی نژاد

دعا کرد پاشای مسند نشین

که آباد با دابگردان زمین

Sâniyâ, yeñiçeri dilâverleri gülşen-i feth ü zaferiñ yâsemen ü nestereni olup dîvâr-ı üstüvâr ve binâ-yı pâydâr oldılar.

Nazm

پیاده توفنگ افکن جنک خوی
بکف کرزه مار اژدر تند خوی
بیستاده هریک ذراه ادب
بسا زوسلب کشته دشمن ظلب
ثنا کوفت پاشای کردون جناب
بدیشان و شدجای دیکر شتاب

Sâlisâ, bölük halkı bâğzâr-ı kârzariñ lâle-zârı oldılar.

سواران ترکیش کش و نیزه دار
همه تیز چنکال و خنجر کذار
چوپیل دمان و چوشیر ژیان
بکف تیغ کرز و کمند و کمان
دعا کرد پاشای پیروزه جنک
بسویی شده یادل چون پلنک

Râbi‘a, neheng-i bihâr-ı heycâ ve peleng-i kuhsâr-ı vakâr pâ-bercâ Anatoli Beğlerbeğisi Rıdvan Paşa âftâb-ı şîr-i süvâr gibi leşker-i âsmân-vakâr ve encüm-şumâr ile hâmûn-ı vesî‘atü’l-ezyâle mâlâmâl olup kesret-i leşker-i nâ-ma‘dûdla râh-güzâr sabâ vü şimâli meşdûd itmişlerdi.

Nazm

ز ابنوه لشکردران پهن دشت
بصد حيله باد از هوا ميگذشت
سپاه سرافراز و کيتي فروز
سواران چنک آوروکينه سوز
همه با دل شير يزوي بپر
زنوک سنا نشان خراشیده ابر¹²⁷
[6^b] بکاه و غاهر يکي صفدری
از یشان يکي و زعد و لشکری
دعا کفت پاشا و تحسین نمود
بشیرین زبانی همه دل ربود

Hâmisâ, ser-hayl-i hayâlân-ı ‘Arab mîr-i mîrân-ı Haleb behmen-i mehâbet
Tehemten-i nebâhet neyz-i şûr u rumh-ı âlây-ı müretteb ve mükemmel âlây ile

Nazm

سپاه شجاعت نماي حلب
شداراسته با سلاح و سلب
سپامي زریک بیابان فزون
که کین نهنگان در یای خون
همه تند و کینه کش و رز مساز
دلیر جهان سوز و دشمن کداز
دعا کفت پاشا و بکد نشئت شاد

---

¹²⁷ Noktasız yazılmıştır.

زکر در هس عطرساکشت باد

Sâdisen, halka-ı zülf-i müşgîn-i anber-i fâm ham-ender-ham hûbân-ı hûn-âşâm
gibi birbirine tolaşmış leşker-i Şam hem-nâm-ı ‘âşık mahbûb-ı medenî simmi-i
Üveysü’l-Karânî

Nazm

سپاهی زیبساری از غم فزون
یکا یک بمردی زر ستم فزون
دلاور سواران پر خاشجوی
دلیر و قوی هیکل تند حوی
که درخشم چون پیل و چون شیر مست
زجان از پی آب روشته دست

Sâbi‘an, gubâr-ı ‘arasât ceng ü cidâli sürme-i ‘uyûn ve hûn-ı ‘adû-yı duzahî-
sıfatı gülgûne-i rûy-ı devlet-efzûn iden leşker-i Arz-ı Rum ve şîr-i peleng-i hücûm
Hüsrev Paşa-yı kâr-âzmây

Nazm

سپاهی زباسیاری از ریک پیش
کرشته کهی مردی از جان خویش
ندیده کسی پشت انسان بجنک

[7^a]

بخستی چو با دو چوکوه از درنک
فروزنده آتش کارزار
فرازنده راین شهریار

Nesr

Ve bunlardan mâ‘adâ dilirân-ı dîn-i hüda ve şîrân-ı düşmen-i gıdâdan Mora Sancağı Beği Ali Beğ ve ümerâ-yı Ekrâd-ı bî-bâk ve pâk i‘tikâddan Şeref Hân-ı güsterde-hân ve Hizzu Hâkimi Mehemmed Beğ ve sâ‘ir-i küberâ-yı refî‘ü’l-kadr-ı ‘azîmü’l-mikdâr ki her biriniñ nâmına ta‘arruz-ı maksûdı ‘avk etmegin tayy olunmuşdur.

Nazm

ای سپاهت را ظفر لشکرکش و نصرت یزک
نه یقین بر طول و عرض لشکرت واقف نه شک

Çünkü temâşâ-yı leşker tamam ve mütâla‘a-i sipâh ihtitâm buldı, ahşâm zamânında çadıra gelinüp iki gün dahi tekmîl mâ yuhtâc için oturak olunup üçüncü gün sa‘âdet-i rûz-efzûn ile Gürcistan’a revâne oldılar.

Arabiyye

والق معتصما فلك العزيمة في مجرالتو كل باسمالله مجريها

diyü mehçe-i zerîn ‘alem-i âlem-sitân reşk-efrâ-yı hûrşîd-i berîn olup sancaklar çözülp ve saflar düzülüp gîr ü dârlar dâr (u) gîre gerü ‘inân-efgen olup dârü’l-mücâhîdin-i mahrûsa-i Kars’dan kalkup Akbar¹²⁸ nâm menzile nüzûl-i iclâl vâki‘ oldı. Yedinci günde meymenet-i ma‘nevî ve sa‘âdet-i sûrî ile kal‘a-i Lori’ye vusûl-i meserret-husûl u müyesser oldı ve hîn-i nüzulde dım dım şım¹²⁹ bir derecede feyezân [7^b] boldı ki haymeler içinde katarât-ı emtârdan ârâma mecâl olmayup çadırdan taşra çıkmıyınca râhat bulımazdı.

¹²⁸ Veya İkbar

¹²⁹ Veya diyem-i yemm-i şeym

Der-beyân-ı hidmet-i Lori

Lori kudemâ-yı kılâ‘-i ‘adîmü’l-ınkıla‘dandır. Tarafeyni bir düşvâr kûh-sâr üzerine düşmüşdür ki taraf-ı pür-su‘ûbetinden pâ-yı endîşe ile ‘ubûr hâric-i mertebe-i imkândır ve bu deñlü su‘ûbetden gayrı deryâ misâl nehreyn ile mecmau’l-bahreyn olmuşdur. Güya ki iki ejder-sıfat-ı mâr bir genci hisâr etmişdir.

Beyt

هیچ دا اینکه سیل چون شده است
اژدر از کوه سر نکون شده است

‘Ale’s-seher leşker-i felek-yâver âdet-i ilâhî üzre rûz-ı şenbih binâye bidâye eylenüp ol kal‘a-i âsmân-urûc misâl-i felekü’l-burûc on iki günde tamâm olup mü‘în-i dîn-i adû-yı müşrikîn Mora Sancağı Beği Ali Beğ ki Sigetvar serhaddında şemşîr-i abdâr-ı ateş-i nümû-dârı küffâr-ı füccârîñ ocağına sular koymuşdur ve harbî kılâ‘dan seksan yedi bâb kal‘ayı ile güşûde etmişdir ki leşker-i sabâ-yı hoş-reftâr hisâr-ı üstüvar-ı gonçeyi ol vechile küşâde idebilmez.

Nazm

صبا بقلعه کشایی غنچه بسته کمر
بفر دولت شاه ربیع عدل سیر
نکرده خارستانر ابخون لاله خصاب
حصار غنچه شده فتح باذ خیره زر

Ve sekiz yüz pâre harbî karyeyi ol ‘Ali nâm ve âlî-şân-ı nâ-tüvân bahşâ-yı nîrû-yı haber-i güşây ile silk-i mülk-i dârü’l İslâmda intizâm virmişdir. Beğlerbeğilikle [8^a] alıkonulup mühimmât ve mâ yuhtâc ‘alâ nehci’l-matlûb tekmîl olunup yevmü’l-hamîs

leşker-i zafer-enîs nehzat buyurup âlî tağlar ve bülend yaylaklardan güzâr ve tavîlü'l-ezyâl fezâlarda nüzûl ve karâr etmekle artucak himmet olunup leşker-i âlem-gerd¹³⁰ zemîn-neverdlik eyleyüp derbend-i muhavvif ve âfât-ı şedîdeü'l-mahâfât ile mahfûf olan Tomanis-i vahşet-i me'nûsa gelinüp fezâ-yı Tomanis madrîb-ı hıyâm kıyâmet-kıyâm oldu.

Güftâr Binâ-yı Beyân Der-Beyân-ı Binâ-yı Darü'l-Mücâhidîn-i Din Kal'a-i Metîn-i Tomanis

Tomanis muzâfât-ı Tiflis'dendir. Hülâgû zamanında harap olmuş iken Sultân Ya'kub'uñ atabeğisi Sufî Halil mescid ve minare yapup tamâm-ı ma'mûr etmiştir ve mezbûr Sufî Halil'in Revan tevabi'nden şürûrda hân-kâhı ve Âlınca Kal'asında cami'i ve Mar'aş'da tekyesi vardır ve bi'l-fi'l Tiflis'de âsâr-ı hayrâtı bâkî olduğundan gayrı Şiraz'a varınca her merhâlede hayrât-ı câriyesiniñ akalli ekserinden efzûndur¹³¹ ve ziyâde şeci' ve müdebber ve sahib-i ikbâl olmağın Hürmüz Cezîresine leşker çeküp cizye-i cezîle¹³² mukarrer kılup 'avdet etmiştir. Şekker Allahü te'âlâ mesâ'iyyü'l-mücâhidîn fi'd-dünyâ ve'd-d'în çünki merhum [u] [8^b] mağfurun-leh pâk-meşreb Sünnî-mezheb idi. Medreselerinde felsefiyât ve sâir 'ulûm-ı gayr-ı nafi'aya rızâsı olmayup

Beyt

علم دینفقه است و تفسیر و حدیث

هر که خواند غیر این کرد دجیث

Nesr

Ancak 'ulûm-ı âliye ve kütüb-i dîniyye okuna diyü vakfiyyelerinde yazdırmışdı. Şah Tahmasb Gürcistan'a akın saldığı zamanda Tomanis'e gelüp

¹³⁰ Bu ifade metinde toplamda iki yerde geçmektedir. Âlem-gerd okunabileceği gibi âlem-i Kürd şeklinde de okunulabilir. Zira seferde Şeref Han ve ordusu da hazır bulunmuştur.

¹³¹ Efrûn şeklinde yazılmıştır.

¹³² Hezile gibi yazılmıştır.

vakfiyyeleri görüp merhâmuñ Sünnî idügin ma'lûm idünüp cümle câmi'î tağıdup ve 'imâretin harâb eyleyüp bu def'a bakıyyesin Simon-ı dilhûn dahi vîrân ettirdi. Çün fezâ-yı Tomanis vakt-ı namaz-ı pîşinde nişîmen-i guzât-ı felek-nişîn oldu, hazret-i guzât-ı ser-leşker-i sâmi ve sipeh-sâlâr-ı kirâmî atından¹³³ inmeden ulû'l-ârâ ile ol ârâyî ârâyî gitdiler. Eski Tomanis'de yeñiden kal'a yapılmâğa kat'â rızâ virmediler. Ol sebebden ki Tiflis ve Şirvanat'a giden yolun üzerinde ol derbend-i pür-gezenddeki 'adû-yı ehl-i sa'îr ebnâ-yı sebiliñ yoluñ basup gülû-gîr olurlar idi. Ol vechile bir hâl olsa eski Tomanis'den haber varup 'asker gelince dest-i telâkî anîñ dâmân-ı tedarüküne mülâkî olmaz. Bu cihetden derbend-i mezbûruñ hizâsında tamâm-ı cebelinin ezâsında bir cezîre-i sa'bü'l-mürûr ve bir hazîre-i hatîrû'l-ubûr bulundu ki tarafeyni iki vâdi-i 'amîkâ [9^a] peyveste ve sadrı bir fezâ-yı dil-güşâya vâ-bestedir. Ke-ennehû mi'mar-ı lütf-i kird-gâr bedî'-i sun'ından bir hisâr ihzâr etmişdir çün istisvâb-ı ekâbir-i âli-cenâb ile mahall-i mezbûr derbend-i mezkûra tob irişür yerde olduğuna binâ'en kal'a binâ olunmasına bünyâd-ı tedbîr eylediler. 'Ale-s-seher hüsrev-i hâver kerâne-i kal'a-i âsmâna livâ-yı nusret-mensûb-ı âlem-güşâyı mansûb kıldı. Fi'l-hâl küberâ-yı devlet ve ümerâ-yı sâhib-i eyâlet kollu kolunca ve yollu yolunca sancakların ve bayrakların dikdiler.

Nazm

با مداد يکه مهر چرخ هماس

بر سحر نور اونهاده اساس

طالعي يافتند سعدو كزين

يافت نبود زماني بهتر ازين

Esâs-ı mübârek libâsı bıragılıp o gün ibtidâ-i şafak-ı sabahdan intihâ-i gasak-ı revâha deñlü bir şavk-ı şûr-engîz ve sûr-ı şevk-âmîzle yapıldı ki âdem boyunca yukâru kalkup hisâr-ı üstüvâr dilber-i simîn-beden ve mahbûb-ı billurîn-ten gibi kendüyi gösterdüğü gibi bârân-ı âsmândan mârân gibi nâzil olup

¹³³ Nun harfi eksik yazılmıştır.

Beyt

شد خراب از کریهء بسیار چشم منبلی
خانه را آفت رسد چون پر شود بار ندکی

Bir derecede yağardı ki gûyâ âsmândan nâv-dânlarla dökülürdi. Bu sebebden hirâs-ı bî-kıyâs târî olup herkes deryâ-yı hayrete gark olup [9^b] vehle-i ûlâda iki sene mukaddem Sinan Paşa gelüp Tiflis'i hedm kasd ittikte Tomanis'de bir هفته oturak idüp tokuz gün lâ yenkatı' ma'a bi'l-istimrâr yağmur yağmağla kal'a binâsına imkân olmayup

Misrâ'

مصایب قوم عند قوم فواید

hikmeti mûcibiyle ol bârânla melâ'în-i dûzâh-mekîniñ hadâik-i âmâl-i bî-meâlları şâ-dâb ve gülistân-ı ümîdleri sîr-âb olmışdı. Aña kıyâs ittiler ve Simon-ı pûzîne-tab'-ı nâ-meymûnuñ mâder-i mâr-zâyî bir câdû-yı kühen-sâl ve bir sehâre-i kehene-zâl dereke-i nîrû-yı neyrenğ-sân ve füsûn-ı fesâd-perdâzla nesîm-i bimârdan 'illet-i hafakânî zâil ve mâh-ı pür-tebden renc-i yerekânî muzmahill itmeğе kâdir imiş.

Nazm

همشیره پیره زال عالم
بوده زنهائش آدم
روي ترش فسرده وي
مانند هوای ایردردی

Mel'ûne-i mezbûreniñ simyâ-yı sihir-sîmâsı evvelâ tevârîh-i mu'tebereden mûrisu'l-'iber *Habîbü's-siyer*'de mezbûrdur ki, Âdem-i sâni ebü'l ervâh Nuh Neci oğlu Yafes'e bir taş üzerine ism-i â'zam yazmışdı ki vakt-ı ihtiyâcda anıñla istimtâr iderdi. Ol taş Arab Hacerü'l-Matar [10^a] ve Acem Seng-i Yada ve Özbek taifesi Cede Taş dirlir. Ol taş bi'l-fi'l kabâil-i Özbek'den Cete derler bir¹³⁴ şîrzimeniñ elindedir. Her zemândaki yağmur murâd itseler ol ism-i şerîfiñ hâssasıyla yağmur yağdırırlar, gerekse mezâri' nef'î için gerekse leşker-i a'dâ def'î için niyete kim Timur Cete üzerine vardıkda yada etmişler şöyle yağmur olmuş ki atlar suda mürg-âbîler gibi şînâver olmuşlar.

Kıt'a

یده کردند ساحران جته
تا زمین هچو بحر احضر شد
پای مرغابیان بحر مصاف
راست چون پای بط شناور شد

Nesr

Bu ma'nâda Necâtî Beğ dahi dimişdir:

[Mısr]â'

“Beñzer ol Tatara kim sihr ile bârân yağdırır.”

Güftâr Sûret-i Kal'a-i Tomanis

Refi'ü'l-bünyân ü menî'ü'l-eyvân ve divân-ı serdâr-ı keyvân-ı kadr u
meydân-ı sadr Hazret-i Ferhad Paşa-yı rezm-bend u merz-küşây be-fermân
fermân-fermâ-yı zemîn ü zemân ve bâis-i emn ü emân

¹³⁴ بر بر şeklinde mükerrer yazılmıştır.

[10^b]¹³⁵

[11^a] Çün kal‘a binâsına mübâseret olunup ve dîvâr-ı hisâr bir mikdâr ‘arz-ı dîdâr itdüği mesbûkü’z-zikr olduğu merkûm-ı kalem-i bedâyi‘-rukûm idügi ma‘lûm olmışdı. Hâris-ı mehâris-i İslâm ve vâris-i me‘âsir-i hüsrevân-ı Rüstem-gûlam hazret-i serdâr-ı kavî-şevket ve za‘îf-nüvâz nerm-gûy ve saht-kemân keyvân-kevkebe ve müşterî-mevhibeniñ hurşîd-i himmetleri güher-perver olduğu eşherü mine’s-süha ve azharü min-şemsi’d-duhâdır.

Beyt

هر چه هست از قامت ناساز و بی اندم ماست

ورنه تشریف تویر بالای کس کوتاه نیست

Bu terci‘iñ bendi ve bu pîş-reviñ ser-bendi budur ki, Arz-ı Rum’uñ zâhirinde efvâc-ı asâkir-i fütuhât-mezâhiri cilvegâh-ı nazar-ı iksîr-eserde ihzâr itdürdüp

[Mısr]â‘

zi ser-tâ-be-pâ vu zi pâ-tâ-be-ser

im‘ân-ı mütâlâa ile nazar eyleyüp cebe ve cevşeni mücellâ ve rûşen ve gecim ü bergestüvân ü siper ü sinâni ve semend-i küheylânı nijad ü nevendî urbânî-zâd olan bahâdır ve darb u harbe kâdir yiğitleri ferâhur-ı isti‘dâdınca fâiz bi’l-murâd buyurlardı. Fahrü’l-ümerâ zahrü’l-küberâ Safed Sancağı Beği Balcı Hasan dâme ulüvvuhû ve kâme sümüvvuhû hizmetleri ki emsâliniñ fâyıkı ve hemsâlinin terakkîye lâyıkı olup ma‘rız-ı ‘arzda Baladarak [11^b] التَّيْنَةُ وَالسِّيَوفُ الْمَنْدِيَّةُ وَالرَّمَا حِطْيَةَ مَعَ الْإِسْلَاحَةِ

¹³⁵ Bu sayfa bütünüyle minyatüre ayrılmıştır.

الجندية ârâste ve bî-kemer ü kâste olup kal‘a kapusundan mu‘asker-i hümâyûna deñlü ki hayli bevn-i ba‘îd olup mukaddemâtı ‘arz-gâha gelmişdi. Dibi kal‘a dibinde idi.

Nazm

زدروازة شهر تاپارگاه
بياراست مردان آهن کلاه
بشمشيرو کرزو کلاه و کمر
همان خور و درع و سنان و سپر
یکی اسب تاري سيمين ستام
یکی تيغ هندی بزرين نيام
حسن بک دکر چون کوييلتن
بيکد ست خنجر بدیکر کفن

Nesr

Bisyâr kevkebe-i husrevâne ve debdebe-i âlî-himmetâne ile âlây-ı a‘lâsın ‘arz itdikden soñra şeref-i takbîl-i zeyl-i ikbâlle tahsîl-i sa‘âdet ü iclâl eyleyüp ‘asker-i İslâm’a sebep-i heyecân-ı hücûm ve a‘dâ-yı pür-âsâma bâ‘is halecan-ı gumûm olmuşdı. Hatta ittifâkât-ı haseneden ol rûz-ı dil-füruzuñ sabah ba-irtiyah-ı Kârî oğlu Menûcehr irtidad-ı beherden ilcilikle gelan Vahoş-ı nâ-hoş bu zîb-i dil-firîb ve bu satvet ü savletden bî-hûş oldı.

Nazm

چوواخوش این شوکت و مایه دید
منوچهر را کی فرومایه دید

Nesr

Huzzâr-ı meclisden bu hakîre Farsîce pürsiş eyledi ki: “Bu gelan paşa-yı âlî-şân Anadolu [12^a] Beğlerbeğisi Rıdvan Paşa mıdır?” Fakir eyittim: “Buña Hasan Bek dirler Rıdvan Paşa hazretleriniñ efruchte ve efrahtelerindendir. Beğlerbeği şevketiyle sancak beği nisbeti deryâdan bir jâle ve kûhsârdan bir lâledir. Ahşâma karşı bî-kıyâs âlâylar ihsâs idersin.”

[Mısr]â‘

حاليا این دم رسیدی باش تا فردا شود

Nesr

Hazret-i serdâr müstahıkk-ı nevâz-ı mîr-i mûmâ-ileyhi münâsib menâsib ile ser-efrâz itmek melhûz-ı himmet-i kâr-sâzları olmuş imiş. Çünkü Micingerd Sancağı Beği Mehemmedî Beğ’in babası Mirzâ Ali Beğ Tiflis’e beğlerbeği nasb olunmuşdu.

Mısrâ‘

فلک بسیار زینسان لطفهای نامحل دارد

Nesr

Mezbûr Mirzâ Ali Paşa kilâb-ı ehl-i nâr Kızılbaş-ı harr-ı tab‘-ı bî-ârîñ bâc-dârı imiş. İltizamından¹³⁶ kesrî olup edâsına kâdir olmamağla ‘inân-ı kararı dest-i firâra sipariş ile gelüp serhad beğlerbeğileri ile âmîziş itdi. Çünkü Kızılbaşın mu‘dilat-ı dîni ve müşkilât-ı âyînini tamâm biş vakt namâz yirine bağlamış idi. Kızılbaş arasında her ne sânih olsa künh-i hakîkati üzre beğlerbeğilere i‘lâm ve bi’l‘aks berü cânibden dahi her neye âlim olursa cenâh ve bâl cünâh ü vebâl ile haber uçurup muttasıl-ı heyecân-ı

---

¹³⁶ İltirâm şeklinde yazılmıştır.

heycâ-fitne vü fesad ve halecân-ı halcân aşup [12^b] ve ifsâda bâ'is ü bâdî olmak üslûb-ı âdîsi idi. Ahbâr-ı Yehûd muâbbide-i (?) Mecûs esâkîfa-i Nasârâ maslahatı [gibi] idi.

Mısrâ'

مجموعة غرائب معجون كائنات

Nesr

Her ne zemânda bir serdâr çıksa Üsküdar'dan eymân-ı gulâz u şidâd lâ-mehâric anhâ yâr ider ki Pasin'e varduğu gibi siyâset eyleye. Mülâkât ittüğü gibi lâ-mehâle sohbetine firîfte olup tedbîrinden müstağnî olmazlar [idi] ve nefesinde eser-var idüğünde şek yokdur. Kelbiñ nefesinden üstühân-güdâzân ve hûkuñ hevâ-yı hayşûmundan türâb berkende olduğu gibi leşker serhadde ne gün dahil olmak gerekdir ve geldikde ne tarîkdan gelinür ve yine düşman ol hinde nerededir ve kaç günde mülâkât olunur ve mâ-beynde ne kadar mesâfe vardır ve düşmanıñ menviî nedir? 'Alâ-vukûihi haber virür ve haber ulaştırır.

Beyt

که خر کوش آن بوم را بی شکفت

سک آن ولایت تواند کرفت

Ve taht-ı yedinde bir niçe biñ Kızılbaş-mezheb kallâş-meşreb terâkimesi vardır ki heybesinde berîke tâc bir 'imâme [vardır.]¹³⁷ Hemân ki karşudan leşker-i Osmanî gelür gördi derhal tâcı muhabbet şâh gibi nihân ve nigâh itdi. Hemân ki [13^a] Kızılbaş gördi papasına mukârin olmuş Hristiyan gibi şâd-mân olup tâcın izhâr ve Kızılbaşlığın ichâr itdi. *يقتفي باثر الرعي كلاب الاغنام في المراعي* kavlince Mirzâ Ali Beğ tarzınca iki tarafla

¹³⁷ Derkenar Notu: "Berîke tâc ortası sarılmayan tâcdır."

müdârât iderler. Bu hakîr Revan Kal‘ası binâ’ olunup serdâr-ı devlet-medârla ‘avdet idüp Rum’a ‘azm olunduğı sabahın gicesi eyyâm-ı bîz idi.

Nazm

آسوده شبی باید و خوش مهتابی

تا با توحکایت کنم از هر پایی

Nesr

Kelâm-ı tâmmına mîsdâk idi. Otak öñünde atları hidmedkârlara virdük. Kendüsiyle germ u serd nîk ü bed güzeşte ve âyende vü revende ve pâyendeden güft ü şinev ve zîr ü bâla tek ü dü vâki’ oldı. *المصباح المصابیح* müsted‘âsınca kendünüñ ‘Osmanî-sûret şâhî-siret olduğuna remzen bir nükte temhîd idüp *الأمثال* kavlince temsilen eyittim: “Ebû Hureyre ki kibâr-ı âshâb-ı güzîn ve nakkâd-ı muhaddisîndendir. Masâff-ı Sıffîn’de sabah bir tağ başında ârâm idüp ferîkayn müfârekat itdüğü gibi iki leşkeriñ arasına haymesin kurdurup namazın Hazret-i ‘Ali ile edâ ve Mu‘aviye’niñ sofrasından gıdâlanup girü ceng oldukda kûh-i bülende âheng iderdi. *المصلومع العلي اتم و زاد معاويه ادمم والتلّ يوم الحرب اسلم* derdi” didim. [13^b] Bu kıt‘a-yı okıdı ki,

مانند شانه هر که دوروسیت صدرنان

بر فرق خویش جای دهندش بسیروری

خون میخورد چو تیغ درین دور هر که آو

یک روی و یک زبان بود از پاک جوهری

Nesr

Ashâb-1 devlet yanında sâzende ve nüvîsendelikde ol deñlü menzilet bulmadım ki haberpijuhlukda¹³⁸ buldum.

Beyt

سه چیز آمد مغز نرد شاهان
هنر یا مال یا مرد سخندان

Nesr

‘Osmanluniñ hafî ve mahfî hâli yokdur.

[Mısr]â‘

خورشید بکل نشاید اندود

Nesr

Farzâ ki Kızılbaş’a i‘lâm olınsa bunlara ne zarar müterettib olur?

[Mısr]â‘

زچشم زخم زمان این آفتاب سلیم است

Döndi eyitti: “Ey cevân-1 müsta‘idd saña yüregim acıdı. Tevârîhde gördüm ki pâdişâhlar ümerâyı kendülere mukârin ve mâl u câhla müstağrak u mâl-â-mâl idüp ve erbâb-1 ‘irfânı mahzûl u mehân ve bî-i‘tibâr tutarlardı, ‘ömrleri hasret ve günleri ‘usret ile geçerdı. Ümerâ fevt oldıkda eserleri ve nâmları kendüleriyle bile nâ-bûd u nâ-peydâ oldı. Ammâ ‘ulemâ vu fudalâ ki gamdan ayru yiyecek ve gözyaşından gayrı içecekleri

¹³⁸ Haberpezu şeklinde yazılmıştır. Fakat bu yazım yanlışdır.

yoğken fakr ü fâka ile rûzgâr geçirirlerdi. Ammâ girü anlarıñ te'lîf vü tasnîf itdüğü kitaplar pâdişâhlarıñ nâmınıñ bekâ ve devâmına sebep olmuştır.

li-müellifihî

[14^a]

اتابک چه کس بود و زنگی چه بود
نگردی اکر سعدي گفت و شنود
زکفتار پاک حکيم انوری
بسی بی نشان یافت نام آوري
بشهنامه فردوسی سحر ساز
بسی مرده راد ادعمر دراز
چوپوسیده کردد بدن زیر خاک
شود عمر ثانی بکس نام پاک

Sen dahi eger tahsîl-i ma'ârifle 'izzet ü istikâmetle ri'âyet ümîd idersîñ.

[Mısr]â'

زهی تصوّر فاسد زهی امید محال

Nesr

Bugün yarın def'-i gumûm-ı dehr-i bed-kâr ve ref'-i hümûm-ı rûzgâr için tenâvül-i berş ve efyûn-ı fulunya ve ma'cûn ile tacüddin habbın dülbendiñde ve berş hokkasın kıble-nümâ gibi miyân-bendiñde getirüp kâmetiñ hallâc yayına ve çehreñ kaht-ı sâl-i âyîneye dönüp gündüz kesret-i kitâbetten mim gibi kaddiñ hamîde ve giceler mûmâreset-i mütâla'adan gözleriñ hıyre göñlüñ remîde ola.

Beyt

مراکه هیچ نصیبی زشاد مانی نیست
بسی تفاوتم ازمرک و زندگانی نیست

diyü efgân-künân olasin. Eger ber-hurdâr-ı devlet ve kâm-kâr-ı rif'at olmak isterseñ hâme-hısâl iki dillü olup râst-nümâ ve kec-reftâr ve meh-misâl dü-rûy-i zehr¹³⁹-âmîz-i şîrîn-i güftâr ol, tâ ki beğler yanında pîş-keş gibi mu'teber ve kâdılar huzûrunda rüşvet gibi dil-nişîn ve mahbûb-ter olasin.” [14^b]¹⁴⁰ Çünkü mezbûr Mirza Ali Paşa cihân-ı cennet-fezâdan dârü'l-cezâya şitâb ve rûhunu mâlike teslîm itdi, Tiflis Beğlerbeğliği hâlî kalmışdı. Hasan Beğ'in hey'et-i mîrâne vü heybet-i şîrânesi serdâr-ı sa'âdet-medâr manzûr-ı enzâr-ı kimyâ-âsâr ve melhûz-ı lahzât-ı iksîr-te'sîr buyurduklarında âftâb-ı âlem-tâb 'inâyet-i güher-perverleriyle seng-i rîze-i vücûd-ı lâ'l-i nâb ve yakut-ı âteş-tâb itmeğe cezm-i 'azm buyurmuşlar imiş.

Nazm

هَمّت صاحب کرمان کیمیاست
خاک در اهل نظر توتیاست
رایحه کل نکند باصبا
با مس صافی نکند کیمیا
آنچه کند هَمّت صاحب دلان
درمدد تربیت مقبلان

Nesr

Derhâl hil'at-ı himmet-i hâs kâmet-i kâbiliyyet-i şeref-ihtisâsına duhte ve şem'-i emcûmen-i efrûz devlet efrûhte olup Tiflis beğlerbeğliği 'inâyet buyuruldı.

¹³⁹ Z'nin noktası silinmiştir.

¹⁴⁰ İlk satır boştur.

Arabiyye

قد وصل الحقّ الى اهله

اذ رجع العهد الى مهله

Çün tâvûs-ı bostân-ı vegâ ve nâmûs-ı asmân-ı gazâ Anadolu Beğlerbeğisi Rıdvan Paşa cevher-i şemşir gibi âhene gark ve ‘aks-ı âftâb misâli deryâ-yı leşkere müstağrak olup, gelüp zemîn-bûs dergâh-ı ‘izzet-me’ nus idüp kırk biñ merd-i neberdle [15^a] revâne-i Tiflis oldılar. Hazret-i paşa-yı a‘zam ve destûr-ı mu‘azzam dahi Hazret-i Hızır’dan nakl-i bilâ-ı imtirâ ile menkûl olan nazm-bî-merâyî

Arabiyye

فحيث اتجهتم ساعد تكم و يراعكم الرحمن من كل جانب

Diyü âheng-i nakarat ve gülbang-ı salavâtla bedrûd olundu. Derbend-i pürgezend mürûr u ahşâma karîb Nahatır suyu dimekle meşhur olan sudan ubûr eyleyüp mezbûr cûy-ı nâm-yâb ve derya-i nisabîñ kenaresinde konıldı ve cûybârîñ kenarı haymelerle memlû oldu. Güya ki tef-tâb tîg-i âteş-i iltehâb leşker-i şihâb-şitâbdan tersnâk olup leb-i cûyde tebhâle peydâ oldu.

li-müellifihî

Şehâ âb-ı revânı bîm-i tîğinden tutubdur teb

Leb-i cûda değıldir haymeler tebhâlelerdir heb

Çün husrev-i şarkî-mekân râyet-i ‘azîmeti cânib-i garka revân itdi ve leşker-i zulmet-peyker mülk-i Zengibar’dan rûy-ı rûzgâr rây-ı nâdân ve çehre-i hindüvân gibi

tîre ve şam diremdüzd-i ahter nân-körûñ gözleri hıyre olup itâle-i yed-i hıyânete âmâde oldu. Efvâc-ı Gürüc-i tebâh-ı rûy-ı tîre ve kalb-i siyahıñ günü toğdı.

Beyt

Dil sevinür yanağın hatt-ı semen-bû olıcak

Oğrınıñ günü doğar ây karañu olıcak

Ya'ni orman kenârlarından [15^b] ezyâl-i mu'askerde olan çadırların eteğın yarup kemend-endâz-ı hîle olup çengâl-i serika ile esbâb aparup leşkeriñ kimin pâyân ve kimini 'uryân ile leşker dahi doyup kimini hedef-i tîr-i hadeng ve kimini sade-i dâne-i tûfeng idüp at ele gire dirken hayâtdan çıkup ester isterken etmek istemez oldu.

Beyt

بیچاره خر آرزوی دم کرد

نیافته دم دو کوش کم کرد

Nesr

Çün talî'â-i tulû'-i neyyir-i a'zam mencûk-ı nûr-efşân ser-'alemi efrâste-i ser-i 'alem itdi. Haymeler bozılup âlâylar düzilüp revâne oldılar. Bitlis hâkimi Şeref Hân ki şerîf-i resmî zîb-i kitâp ve latîf-i ism-i ziynet-i küttâbdır, yedi yüz nefer dilîr-i şîr-fer Ekrâd-ı dîv-zâd 'ifrît-i nijâd-ı pâk-mezheb bî-bâk-meşreb ile dündâr ta'yîn olunup leşkerüñ sâkasın sevk idüp gelürken Gürüc-ı ebâlis-hurûc etrâf-ı vâdî ve eknâf-ı bevâdîden yaklaşurak, kılıçlaşup, oklaşarak mücmelen Ekrâd-ı şîr-savlet Gürüc-i hanâzîr-sûret üzre musallat olup temkîn-i gezend virmediler. Ol seferde Şeref Hân-ı gösterde-hân küllî dilîrâne hidmet ve emîrâne himmetler idüp leşkere tahsîn ve a'dâya âferîn itdürdi.

[Mısr]â‘

شیر مردان جان فدای نام ینکو میکنند

[16^a] Tâ ki Tiflis’e vâsıl ve hızâne’ kal‘aya ve kal‘a’ beğlerbeğiye teslim itdiler.

Zikr-i İhtisâs Yaften-i Davud Hân bin Luarsab¹⁴¹ Hân-ı Şâh-ı Gürcistan Be-şeref-i Mütâba‘at-ı Dergâh-ı Âlem-penâh

Çün Sultân Süleyman Hân-ı ‘illiyyîn-ı âşiyân Sultân Mustafa vak‘asından soñra Şâh Tahmasb¹⁴²’la musâlaha itdi, Şâh İskender Paşa’nıñ âsibinden hâtırın cem‘ itdi. Zîrâ ki mezbûr İskender Paşa, Şâhın oymâgâtıyla kırk iki [nevbet] ceng ü kıtâl ve memleketine gâret ü hasâret saldı. Zafer İskender Paşa’nıñ idi. Kırk üçüncide Şâh İsmâ‘il-i Tahmasb-zâde muzaffer oldı. Mâdâm ki pâdişâhla ma-beyni mûâdât üzre idi, İskender Paşa’dan temkîn-i rahat bulmuşdı. “Âh Gâziler! Saru Yezid elüme girse yüz biñ parça idüp ve erlik tohumu için erenlere yidirsem” dirdi.¹⁴³ Musâlahanın ‘akabinde yiğirmi biñ at yorgânı dikedürdi. Altı keçe üsti sahtiyân kalb-i şitâda Gürcistan’a akın itdi. Pîr ü pîre-zenlerin gıdâ-yı şemşîr-i düşmen-zidâ itdikden gayrı seksan biñ esîrden pencik almışdır. Bu münâsebetle bu latîfe-i bedî‘a dahi mukârin-i mesâmi‘-i şerîfe ola [ki] yarınki Luarsab Hân, Şâhla ceng etse gerekdir. Ümerâ-i Kızılbaşiyeden Ziyad oğlı dimekle [16^b] nâm-yâb beğîñ nökerlerinden bir zemimü’l-manzar hakîrû’l-muhbir kimesnecik bıçağını biler imiş. Tehekkümen ba‘zılar: “Bu bıçağı nice bilersin?” demişler. Ol dahi: “Yarın bi-emr-illâh Luarsab Hânın bu bıçağla başın keserim” demiş. Fi’l-hakîka eyle vâki‘ olmuş.

Beyt

بسافا لاکه از بازیجه برخاست

چواختر میکذشت انفال شدراست

¹⁴¹ Aslı Luarsab’dır. Ancak burada Lursa şeklinde yazılmıştır.

¹⁴² Tahmas şeklinde yazılmıştır.

¹⁴³ Derkenar Notu: “İskender Paşa sarışın olmağla, Şah, Sarı Yezid der idi.”

Ve Târih-i Selâcika'da mezbûrdur.

Selcukî ki Hoy-i Tebriz yanında kayser ile ceng eyleyüp münhezim itdi. Kayseriñ başını bir kûtah kâmet hakîrû'l-bünyece kimesnecik kesdi ki leşker-nüvîsânı 'idad-ı leşkerde yazmış idi. Ol dahi bu seneniñ yazmağa begenmedücegiñ yarın inşâllah bi-iznillâh tekfuruñ başın keser didikte pâdişâha hoş gelüp 'atıyye idüp hoş-hâl ve mest-hâl itmişdi. Çün Luarsab'ıñ ser-i bî-sûdı bürîde oldı, Simon Hân ki büyük oğlı idi, Kızılbaşla ceng iderken bir mahbûbı var imiş, atından yıkılmış, anı atlandururken alınmış [idi]. Kazvin'de¹⁴⁴ yiğirmi yedi sene mahbesda mahbûs olup 'Acem fuzâlasıyla münasebet idüp Hamse-i Nizâmî' bi't-temâm yâd-giriften etmiş ve Şehnâme' Devâvîn-i Fûrsûñ ekserin mütâla'a eyleyüp üslûb-ı şî'riñ ekserin bilmişdir.

Mısrâ'

چون معانی جمع کردد شاعری آسان بود

Nesr

Şâhzadelik cevheriyle [17^a] ve ma'anî hazînesiyle 'aşk ve meşk ile şâ'ir-i pâkîze-güftâr olmuşdur. Fârsî şî'irinde Mahmud tahallüs ider. Habsden itlâk olup Gürcistan'a geldükde dimişdir.

Gazel

دردل خسته بدرمان رسید

یوسف کم کشته بکنعان رسید

شکر که محمود بتیغ غمش

عاقبت الأ مر بفرمان رسید

---

¹⁴⁴ Gayın ile yazılmıştır.

Ve Sührab nâm cevân hakkında bu rübâ'î hevâ-yı nevâde bir nakş bağlayup şıdırgo çaldığı zemânda aheng-i terâne ider.¹⁴⁵

[Mısr]â‘

افروخته رخ چو ماه تابان سهراب
افروخته قد چو سر و بستان سهراب
افتاده ز غم بخاک کریان محمود
استاده بیاز ناز خندان سهراب

Nesr

Mirza Selman ki Şâh Muhammed Hudâbende’niñ vekilü’s-saltanası idi, ya‘nî vezîr-i a‘zamı idi. Kızılbaşla olan ‘ahd ü peymânı ‘uhûd u eyman ile ihkâm ve itkânıçün bu rubâî’i diyüp gönderdükde be-gâyet hoş cevap virmişdir;

Ez ân-ı Mirzâ Selman

ماترک و فاز بهر دنیا ند هیم
دلرایی آزو بهرجاند هیم
خواهی که بود رشته یاری محکم
سررشته مره ز دست تاماند میم

Cevâb-ı Simon

ما مهرترابنقد دنیاند میم
درسینه بجز خیال توچاند میم

¹⁴⁵ Derkenar notu: “‘Acem’de Luvtaya şıdırgo ve kânuna yatağā derler.”

کفتی که مده رشته یاری از دست

حاشاند هیم شم حاشاند هیم

Gazel

ماراکلی از روی چیدن نکدارند

چیدن چه محالیست که دیدن نکدارند

[17^b]

صدشربت شیرین زلیت خسته دلانزا

نزدیک لب آرندو چشیدن نکدارند

Meşhûr-ı ma‘reke-i şu‘arâdır. Çok şâ‘iriñ münâzarası vaki‘ olmuş gazeldir. Simon gâyet hûb nazîre dimişdir ve kendünün habste hasbü’l-hâlidir.

Cevâb-ı Simon

ای وای بران مرغ کرفتار که هرگز

سوی وطن خویش پریدن نکدارند

Nesr

Ve bil-cümle Simon pâkize-kûy-i müte‘ayyindir. Fusahâ-yı ‘Acem’den çok kimesne eş‘arın okurlar, yazarlar. Ammâ çün yiğirmi sene ki nisf-ı ‘ömürdür künc-i zindânda geçürmüşdür. Cengde ölerden gayrısı ki nazarına dirile getirile katl-i muhâldir. Öldürmek vâki‘ olmamışdır ve biri de budur ki Tiflis’te derbendân olup lâşe-har olanlar firâr lâzım geldükde Simon’dan emîn olup bî-tehâşi herkes diyârına gitmek mümkün olıcak kal‘a(i) bıragup giderler. Kal‘a hâli kalur. Varup zabt iderem diyü oldurmaz ve ziyâde âlûde-i keyfdir. Berş ve afyon ve kurs kelâg turâbü’l-hâlik gül-efsûn ki ‘arakîñ ‘arakîdır, bu zikr olunan zehirlerle ma‘an yiyüp içüp âdın keyf-i murassa‘ komışdur. Hub şıdırgo çalar yani ‘Acem kopuzı ki Luvarta, Frenk kopuzına

derler ve yatağān yani kanun çalar. Ammā ‘acīb tarzı vardır. Müşāhedāt-ı me’lûfeye mugāyir başında murassa‘ tâc, bilinde murassa‘ hancer kemer, elleri münakkaş-ı muhannâ on barmağı ekişer hâtem mücevher zih-gîr [18^a] ve cümle câme ve şalvârı zer-beft münakkaş musavver ve başında siyeh per-i murassa‘ ve kulağında fâhir mükellef gûş-vâre takınup Simon-ı meymûn olmuşdur. Sûretâ Kızılbastır ammâ Nasrânîdir. El-‘iyazü-billâh İsa Ahmed’den efdâldir. Rûh-ı habibiñ üzerine efdâl olduğu gibi ve Muhammed mürde-i hak ve İsa zinde-i eflâkdir. Pes aynü’t-turâb ve ‘aynü’s-semâ’ ve’s-sehâb derdi.

li-müellifihî

چوبو جهل قلبش چو کلحن بود

زنور محمد چه روشن بود

خری کوخرد ر اخر یدار نیست

زاعجاز عیسی خبردار نیست

Çün garaz-ı Davud Hân’ıñ mutâba‘atı i‘lâmındadır. Simon’ı Şâha iletüp habs itdiler. Davud Hân tensukât ile Şâh işiğine varup: “Birâderim Simon mâdde-i fesâddır, eğer itlâk olunmazsa beher sene Gürcistan’dan şol kadar zinhârlık ya‘ni harâc vireyim” dimesiyle ki hasenâtda berât-ı şâhî ile sâhib-i sikke pâdişâh-ı harâc-dih idi. Mustafa Paşa Şirvan’ı feth itdüğü târîhte sarsar-ı sadmet-i ‘askerden Tiflis’i bıragup kîse-i iflâs-ı ‘avr ve kâse-i bî-mağz-ı tunbûr gibi hâli koyup, kaçup oğlunuñ kayınâtâsı Levend Hân ülkesine düşüp Tiflis’i ‘Osmanlı’ya aldurup Ferhad Paşa oğlı Mehemed Paşa beğlerbeğilik ile kalduğun i‘lâm itdikde Simon habsten çıkup Davud Hân her sâle virdüğü [18^b] cizye ile Tiflis’i ‘Osmanlu elinden almak şartıyla kabûl itmeğle alup dâimü’l-ahyân Tiflis’den merfû‘ü’t-tama‘ olmayup

Beyt

Eğler fakîri va‘de-i vusûlün ne hâlse

Cândır umar efendi ne deñlü muhalse

Rûz u şeb hareketü'l-mezbûhîn etmekden hâlî değıldür. Çün Davud Hân'ın tebâşîr-i subh-ı sa'âdet mübâşîr-i rûzgâr-ı zûr-kârında cilve-kâr olmağla ol leyle-i deycûru'l-hadd-i dâim hâir-i vehhâm olan şîrzime-i zemîmeden rücû' ve dergâh-ı lâzımü'l-itâ'ate inkıyâd ve mütâba'at itmeğe isticvâz idüp İskender Aka âdemîsini gönderüp cevâb-ı cevâz itdikde mezbûr İskender Aka yolda nâme ile gelürken Simon'ın eline girüp Gâr-ı mâr nâm kırk kulâc bir kuyuya habs etmişdi ki bi'l-ittifak içinde¹⁴⁶ ya'ni yılan yuvası var idüğü mukarrerdir. Halâs olup gelüp Davud Hân'ın mütâba'atın i'lâm itdükde gelmesin müvecceh görmüşlerdi. Çün Tiflis'e asker gönderilmek lâzım geldi, Rıdvan Paşa'ya kılıç ve kaftan ve emr-i cihân-sitân virilüp Davud Hân'a âdem gönderilüp Levend ülkesinden da'vet olunup ta'zîmat-ı lâyık ve tekrîmât-ı şâika ile alup serdâr-ı zafer-girdâra götürmek fermân olınmışdı. Çün Tiflis'den eski beğlerbeği olan Yusuf Paşa'yı aldılar ve Hasan Paşa'yı kodılar ve [19^a] nâzirü'l-ahcâr fî binâi kal'ati'r-Revan Kara Bâli Çavuş-ı Karamanî ki müstakîm ü ahvâl-şinâs ve umûr-ı hatîre-i hakanîyyede istihdâm olunmuştur. Emr-i âlî-şân ve hil'at ve tîg ile irsâl olındı. Derhâl bilâ-irticâl bel 'alâ nehci'l-isti'câl mübâderet ve irtihâl eyleyüp gelüp müşârün-ileyh Rıdvan Paşa'ya mülâkât eyleyüp anlar dahi şîme-i şerîfe-i şehriyârî ve kâ'ide-i kadîme-i kâm-kârî mücebince

li-müellifihî

Zer-endûde-i zin-i musanna'-likâm

Mücevher-rikâb ve murassa'-sitâm

ile bir semend-i nîrû-mend ve tuhaf hedâyâ-yı âlî himmetâne ve taraf-ı 'atâyâ-yı bî-minnetâne ile mine'l-cânibeyn âdâb-ı telakkî ve hüsn-i kabûl ne ise mü'eddî olındı. Ve yanınca şeref-i mütâba'at ile isticvâb 'izzet ve ihtisâs-ı mutâba'at birle isticlâb-ı rif'at iden Gürcistan beğzâdelerinden nâm-yâb-ı 'atıyyâtlâ mest-mâl ve kâm-yâb olup el-

¹⁴⁶ Bu kelimededen sonra bir boşluk vardır.

‘avdü ahmedü¹⁴⁷ kavlince ‘amel idüp Tiflis’den kalkıkup Tomanis’e ‘inân-rîz oldılar. Tiflis’den takrîben bir fersah-ı şer‘î ki üç milden ‘ibarettir, tayy itdikleri gibi İmam Kulı Hân mahzûl u muhân menşe’-i Kızılbaş olan Karabağ’dan ve Gence ve Berda‘ ve havâlîsinde olan emâkiniñ âmme-i sükkânı ve nevâhîsindeki mesâkiniñ kâffe-i kuttânı [19^b] بِحَيْثُ لَا يَشُدُّ مِنْهُمْ فَرْدًا

li-müellifihî

هرکه زند دستوار کودک و بر ناو پیر

تالش و دهقان و تات نوکرو قورچی و میر

Nesr

Nefir-i âmm itdürdüp cümlesin yaraklandurup ve oymakâtan Şemsüddinlü ve Karamanlu ve Talışlu ve Yiğirmidörtlü ve Otuzikilü ve Hacılı ve Kazaklu dimekle med‘uvv ü meşhûr tâife-i kesîretü’l-âhâd ve gafîretü’l-efrâd ki cümlesi ahbiye-i ehl-i veber ve haşem-nişîn ve pelâs-hayme ve siyeh-hâne ve ahşam dererler. Bu diyârlarda göçer halkı ve yürük derler.¹⁴⁸ Masîf ve meştâları dâmen-i kûh-ı Elbruz ve dehne-i Şirvanat ve Şaraphâne ve Çukûr Sa‘ad’a ve Karabağ ve Gökcedeñiz’e degin idare eyler. Bu mezkûr olan mesâkiniñ sükkânında deyyâr kalmadı ki anda gelmemiş ola *اللَّهُمَّ لَا تَدْرَ عَلَيَّ* ve bu dahi levâzım-ı mümeħhedât-ı tevârîhindendir ki, mesbûkü’z-zıkr olan oymakâtdan merkûm Kazaklar oymağının pâdişâhzâdelerine Nazar Hân dirler. Be-gâyet ehl-i sünnet ve parsâ-yı pâkîze-rûzgâr ve mülâzım-ı Kâ‘be-i ulyâ ve Kuds-i iliyâ idi. Hunefâ-i mezheb-i mühezzeb Hanefiyye’den idâmet-i cum‘a ve cemâat ve ezân ve ikâmet eyleyüp ve farz-ı kifâyet-i gazâ ve mevâcib-i cihâdî pîş-i nihâd himmet idüp Gürci keferesine akın salup aznavurların güdâşte-i şemşîr-i tedmîr ve ezvâc u etfâllerin esîr etmekle ma‘âş ider. [20^a] Bahâdır ve pehlevân tâife idi. Çün Gürci keferesi Kazakların tedâvül-i dest-i tetâvüllerinden dermânde ve nâ-şekîb kalmak ile Şâh Tahmasb’a her sene on sekiz biñ Tümen olur. [Her sâl] irsâl eyleyeler. Şol şartla ki Kazakları sürgün eyleyüp emâkin-i ba‘îdeye ilete. Şâh dahi bu kavli-

¹⁴⁷ Bir şeyin tekrarı daha hayırlıdır.

¹⁴⁸ Bir dal fazla yazılmış olmalı.

karâr-dâd üzere cebren Kazaklar'ı sürgün eyleyüp Horasan-zemin havâlisinde ba'zı emâkin-i hâliye var imiş. Anda iskân etmek için sürgün eyleyüp nevâhî-i Kazvin'e karîb varıldıkda Kazaklarıñ hânı ve şehzâdeleri olan Bedreddin Beğ ki bâ-vücûd-ı kuvvet ü kudret ve şecâ'at ü necdet dervîş-i meniş sûfi-sıfat hân idi. Legizsitan'da Şeyh Emir nâm 'azîz-i vâcibü't-ta'zîz ki üstâzû'l-meşâyîh ve pîr-i halka-i kudsiyân ve nâ'ib-i menâb-ı kutb-i zemân ve mesned-nişîn mansıb-ı velâyet idi. Ve karîb ü ba'îd yüz biñ muhibb ü mürîde mâlik idi. Kerrât ü kirâren ve merrât ü mirâren velâyetleri hurşîd-i zâhir gibi zâhir olmuşdur. Hân-ı sâlifü't-ta'rîf şeyh hazretleriniñ halka-i irâdetinde muntazam olup şeyhiñ âstâne-i fâizü'l-ihsânınıñ cârû-keşlerinden ma'dûd olmağla mübâhât etmişdi. Çün Şâh Tahmasb'ıñ Kazaklar'ı sürgün [20^b] idüp alup gitdüğü hazret-i şeyhe 'ayân oldı. Şâh'a iki satır bir mektûb yazup gönderdi. Ol şeb şeyh, Şâh'ıñ vâkı'asına girüp seheri mektûb gelüp Şâh'a vâsıl olmağla şeyhiñ âb-ı rûyine 'afv eyleyüp gerü Kazakları mevâtın-ı asliyye ve emâkin-i vasliyyelerine ruhsat-ı ric'at virmişdir. Ve Gürûcle mâbeynlerinde vücûd bulan âteş-nikârı zülâl-i muvâfâtla muntafî eyleyüp ke-teveddüdi'l-hanâfis ve-l-'akârib birbirine mukârin ü mukârib olurlardı. Çün mezbûr Bedreddin Hân'ıñ Sünnîliği kenar-ı alâ-'ilm¹⁴⁹ meşhûd-ı âdem ve meşhur-ı âlem olmuşdı. Tahmasb Şâh-ı bed-cehre gözlerin nûrdan bî-behre ve derûn-i ehl-i fücür gibi rûz-ı rûşeni gözlerine târik ü deycûr itdi. Âhırû'l-emr emrin âhır eyleyüp murâdât-ı 'ömrden me'yûs ve zulm-i sarîhle zindân-ı zarîhde mahbûs etmişdir. من اراد ان ينظر القضاء والقدر فلينظر الى شفتي الامراء pâdişâhlarıñ hıdmet-i hümâyûnunda olmağı 'ukalâ cengde olmağa teşbîh etmişler. Lâ büddür ki silâh-ı sıdk u salâh ile istikâmet nîzesin ve ters ters elinden bırakmayup semend-i himmet bülende süvâr [olup] ve tîğ-i zebânın sırâb-ı belâgat ü hikem havf u hirâsı def' eyleyüp¹⁵⁰ pâdişâhıñ cemâl-i cemîl ve kelâm-ı kerîmine gül ü nergîs misâl çeşm ü gûş [21^a] olup kelâm-ı müzehheb-i kesif müzerreb kavlince

Beyt

دو جامرد را بود باید دلیر

¹⁴⁹ کنار علی علم

¹⁵⁰ Derkenar Notu: "İkdâm-ı akdem üzre"

يکى نزد شاه و یکى نزد شیر

¹⁵¹Çün bâz-geşt-i makâl-i Kızılbaş-ı vahâmet-i âmâliñ hâl-i hirmân-ı meâlî beyânındadır.

İmam Kulu Hân kem-âbîş on yedi biñ Kızılbaş-ı ilhâd-kîş ile ve Simon tokuz biñ Gürüc-ı nâ-meymûn ile terâküm eyleyüp cengi eylediler ki ba‘zı vâdiler vardır ki görölmeğe mevkûfdur. Bu zikr olunan tedbîriñ ol vâdilerden kemîn-güşâ olmağa münâsebeti ma‘lûm ola. Yoluñ üsti yanında Simon Gürcistan leşkeriyle ihtifâ ve altı yanında İmam Kulu on biñ Kızılbaş leşkeriyle iktinân eyleyeler ve dört ü biş derede biñer âdem gizlenüp bir yirden biñ Kızılbaş çıkup leşker-i İslâm’la elleşürken ca‘lî inhizâm gösterüp ardınca kova giden leşkere pes-i vâdîde mütevârî olanlar def‘aten kılıc üşürüp münhezim eyleyeler. Bir vâdiden dahi Gürciler böyle müsâdeme-i müsâdefe ile leşker-i muzaffer-i âsîme ser ola. Bu herc ü merc arasında zîr ü bâlâdan Kızılbaş ve Gürci dökilüp leşkeri zîr ü zeber ve hâke berâber eyleyeler. Andan soñra melâîn-i bî-dîn istedikleri gibi kâm alup nâm çıkaralar ve eger çünânâ bu sûret sûret-pezîr olmaz ise şu‘bede-bâz-ı sipîhr-i dîr-bâz hayme-i pür-sûr-ı ‘ibret-perdâzı [21^b] kurup heyâkil-i lu‘betân-ı fitne-sâzî nümû-dâr itdikde ahşâmın çehre-i rûzgâr-ı rûy-ı hindyân ve rây-ı nâ-hakk şinâsan misâli tîre ve dil-i Gürüc-ı şeyâtîn-‘urûc mânend-i hıyre oldukda ‘asker-i devlet-penâh mezbûr olan Büyüksuyıñ kenârında konup herkes meyl-i istirâhat ve ârzû-yı hâbgâh itdükde altı aded darb-zenlerini havâle yerde kurup içlerin saçma ile memlû ve toptolu eyleyüp dahi leşker-i sipâh-ı ‘inayet dest-gâh arasına atup leşkere herc ü merc ü perîşânî ve âşûp düşüp ve şehd-i râhatlarına zünbûr-ı fütûr üşüp müy rengi gibi pîç-tâbe ve sîm-âb-sıfat ıztırâba düşdükde rûzgâr-ı bî-amandan ruhsat ve fûrce-i fırsat bulup leşker-i îmân-şükûha bir âsîb ü mekrûh irüşdüreler. **يريدون ان يطفوا نور الله والله متم نوره ولو كره الكافرون** ammâ râyları râyetleri gibi vâj-gûn ve râyetleri devletleri gibi ser-nigûn oldu. Şöyle ki Rıdvan Paşa leşkerle beyne’l-menzileyne irişdi. Ya‘ni Tiflis ile Tomanis mâbeyninde olan Bevnük muhâkk-ı vasatına geldükleri gibi muvâfât-ı mezbûre üzre melâ‘în-i dûzahî-gîn ve dûzah-mekîn kemîn-i hafâde iktila’ ve kümûn-ı kemânda ihtifâ eyleyüp bir cüzî ma‘dûd gösterirler. Rumili dilâverlerinden Divâne Ömer nâm za‘îm kendünüñ perestârlarından [22^a]

¹⁵¹Derkenar Notu: “Kıl‘â-i su‘ûbeti iklâ‘ eyleyüp pâdişâh-ı mekârim-penâhıñ diyâr-ı derûn-ı maâlî meşhûnun feth ü teshîr ve milket-i hâtr-ı meâlî-mekâtırın zabt ü teshîr eyleye.”

birkaç dilîr-i şîr-gîrle âhû-yı remân sürbesine şîr-i demân gibi koyulup kimini hedef-i tîr ve kimini ‘alef-i şemşîr eyleyüp fi’l-hâl ‘adûnuñ yüzün tersine döndürüp ekserin nâr-ı cahîme gönderüp, hinzîr ormana koyulur gibi âlâylarına tıklulup mezbûr Divâne Ömer Beğ-i nâ-kâm kâm-ı ejdehâ-dehân-ı neheng¹⁵² merdüm-i rübâya düşüp def’aten kılıç üşürüp dil-i ‘uşşâk-ı ciger-hâre gibi hezâr-pâre ittiler. Kılıc-ı yiğit idi. Tegammedehu’llahu bi-gufrânihi ve eskenehû fi hadâik-i rıdvâne bi-rıdvânihi. Bu zümre-i guzât ile ceng iden ‘usat-kemînden bîrûn olup her ne kadar atlu vu yayan var ise kendülerin nümâyân eyleyüp şeytân-ı mercûm gibi hücûm ittiklerinleyin cenâb-ı mekârim-me’âb-ı sadâkat-nisâb-ı miczâm-ı ceng ü cidâl zırgâm-ı peleng-i kıtâl Şeref Hân-ı رفیع دخانه و رفیع دخانه شرف الله خانه hazretlerine zehâbda dümdâr-ı intibâh-medâr olduklarında hidemat-ı meşkûre ve mesâ’î-i nâ-mahsûreleri vücûda geldüğü sebebden iyâbda dahi mikdâm-ı mukaddimetü’l-ceyş olup kendü şeref-i hidmetle pür-ni‘met olan ‘aşâir-i Ekrâd-ı pâk-nihâddan yedi yüz nefer-i dilîr-i şîr-ferle ulaşup hâk u hûna bulaşup bâd-ı hamle ile âteş-i sûzân-ı kâr-zâr ile fûrûzân oldu ki al bayraklardan âsmâne ‘alevler zebâne [22^b] çeküp ve bezm-rezm şol deñlü germ oldu ki pençesiniñ peymânesi tolup esîr-i hâb-ı fenâ ve giriftâr-ı kemend-i ‘anâ oldu.

Beyt

Bezm-i merdân-ı ‘arza-i zer-i mest-i ‘işret-i dar u gîr

Bâde hûn-ı düşmen ve câm demâdem tîg ü tir

Çün müşârün-ileyh الحارب الافتحام بالمتاعب sûretleri âyîne-i maskûl şemşîr-i zamîr-i meslûllerinde nümâyân olmağın الشجاع يختار حسن الثناء على طول البقاء والجبان يرجح طول البقاء على حسن الثناء hayât-ı müste‘âr üzre nâm-ı pâyidârı takdîm eyleyüp bir derecede şîrâne savletler ve şemşîrâne sarâmetler gösterdi ki, kûtvâl-i kal‘a-i pencümîn Behrâm-ı hûn-âşâm ü hûn-pâş kulle-i felekden tahsîn ü sâbâş eyleyüp bu üslûb-ı şecâat-mashûb üzre mücâhedesin mine’l-cânibeyn-i ferîkayn müşâhede etmeğın leşker-i İslâm’a kuvvet ü nasr ve ‘asker-i pür-âsâma za’f u kesr gelüp bu siyâk

¹⁵² B ile yazılmış olsa da neheng daha doğrudur.

üzre merreten bâ‘de uhrâ cânibeynden za‘f u kuvvet-i humud ü fevret medrece-i zuhûrda cilve-nümâ oldıktan soñra sâbıkâ eltâf-ı vesî‘atü’l-a‘tâf-ı hazret-i Hâlık-ı bî-çûn şa‘şa‘a-i işrâkât-ı hûrşîd الغالبون ile diyere-i devletlerin hıyre ve rûz-ı rûşen gözlerine tîre eyleyüp [23^a] nesîm-i feth-i firûzî mütenessim ve gonçe-i nusret-i mütebessim a‘dâ-yı şâdî-zidâ ve endûh-gıdatıñ üzerine düyûr-ı idbâr ve nekbâ-i nekbet-i hübüv eyleyüp dîv-bâd-ı hışm-ı rûzgâr-ı kîne-nihâdla râyet-i gavâyet-gâyetleri kulûb-ı mağlubları gibi menkûb olup âyîne-i ekvândan sûret-i feth ü zafer bu vechile çehre-nümâ oldı ki hazret-i paşa-yı memâlik-küşâ ki âyîne-i ‘âlem-ârâ-yı hâtır-ı müncefleri ki ‘aks-rübâ-yı sûr-ı gaybât-ı âtiye ve güzergâh-ı kavâfil-i mâ-kâne ve mâ seyekûn-ı âniyedir.

**Güftâr Ender Firistâden-i Beğlerbeğiyân be-ımdâd-ı Rıdvan Paşa ve
Yaverî Kerden-i İşân bih Rıdvan Paşa Ki bâ-Simon-ı Masaff-Kerde Bûde end**

Ol zemândaki Rıdvan Paşa’yı Tiflis’e hızâne ile irsâl buyurdılar. Arz-ı Rum Beğlerbeğisi Hüsrev Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Murâd Paşa’yı ‘umûmen Arz-ı Rum ve Karaman askeriyle ve kapu kullarından ba‘zı dilâverler ile Tiflis’e ‘avdetlerine tahmîn-i takrîbî-i karâr-dâdla irsâl olınmış idi. İttifâkât-ı haseneden tamâm-ı ceng üzre iken irişildi. Bu minvâl üzre olmışdır ki, öyle zemânında Tomanis’de Yapı üzerinden beğlerbeğiler çıkup çadırlarına gelüp ümerâsını ihzâr ve zu‘amâsını iddihâr idince ikindi namazı oldı. Kalkılup, geçüp tağıñ müntehâsında ve fezânıñ mebdeinde [23^b] bir mikdar ârâmiş olunup Arz-ı Rum ve Karaman leşkeri ve şeca‘ât ü dilîrî nihâdında nihâde ve şehâmet ü şîrî maddesinde âmâde olan dilâverlerden niçesi gönüllü gelüp bu hakîr dahi gönüllü gelenlerden olup ta‘cîl herçe tamamter ile gurûb-ı hüsrev-i şarkî-nişân ve garbî-mekâna deñlü gidilüp Gevecelik nâm kal‘a harebesiniñ zeylinde konulup âyîn-i hazm u hazer üzre etrâf u ercâya karavullar irsâl olunup herkes atının ‘inânın döşüne geçürüp arpayı dâmânından virüp atı iki olan yemi münâvebe ile virüp ya‘nî iki atıñ biriniñ başında yem ve birinde ağzında gem olurdı. Tâ giceniñ ‘aşr-ı âhiri oldukta ‘umûm leşker-i [bî-tâb] kemend-hâb olup sipâh-ı gaflet şebihûn salup takrîben otuz kırk biñ âdem bir uğurdan yirinden sıçrayup bu kadar biñ âdemiñ atı ve katırı birbirine girüp

Li-müellifihi'l-hakîr

**Kopdı gice içre kıyâmet günü
Leyle-i endûh u nedâmet günü
Zelzeleden ditredi kûy-i zemîn
Belki düşüp tas-ı sipihre tanîn
Ditredi bu heybetle püşt-i gâv
Hing-i felek kıldı yeri gâv gâv
Ve şene-i esban ve sahîl-i semend
Küngüre-i 'arşa bırakdı kemend
Velveleden toldı zemîn ü zemân
Çıkdı göge zezeme-i el-amân**

[24^a]

**Pîş-i girifte kimi râh-ı gürîz
Kimisi âmâde-i ceng ü sitîz
Kimisi şemşîrini 'uryan ider
Gözlerini kimisi giryân ider
Kimisi elden çıkarur atını
Nice atın kim unudur adını
Kimisi gûyâ kimi hâmûş olup
Kimisi şîr ve kimisi mûş olup
Kim şerer-efşân olur ejder gibi
Turdı kimi sedd-i Sikender gibi
Pîre-zen-i dehr hiyel-bîz olup
Zâl-ı felek 'arbede-engîz olup**

Aslı yoğ imiş kurı bir vehm imiş

Şu‘bede-i kümbed pür-sehm imiş

Eyleyü yazdı oluban tersnâk

‘Askerimiz biri birisin helâk

Bu leyle-i mübârekede böyle vâkı‘a-i hâile tarfetü’l-ayn içinde zâile [olup] aslâ bir ferde âsîb resîde olmadığı bîdâr-dil olanlara **من عند الله** mest-i şarâb-ı hâb olanları hüşyâr u bîdâr etmek idüğü zâhir olmağla beşâset gelüp bizden evvel yurttan gam göçdi. Çün sultân-ı evreng-i asmîn-i çârümîn kimme-i girîve-i berînden mehce-i zerrîn-i zafer-rehîni efrâşte ettükde leşker-i şîr-nühzete ruhsat-ı nehzat erzânî buyurılıp tantana-i¹⁵³ tabl u nakkâre ve hamhama-i bâre-i guzât-ı gazâ-gâra kevn ü mekâna zelzele ve zemîn ü zemâna velvele virüp sehâb-ı pür-şitâb gibi ve şimâl-i bâ-istic‘âl manendi bir ılgâr eyledik ki

Şi‘r

چنان رفتیم صرصر در د ویدن

نیارستی بکردما رسیدن

[24^b] Tâ ki Büyüksu nâm mahalle gelindikte sipâh-ı âlem-gerd esbân-ı sahrâ-neverdi suya ‘arz idüp ve niçesi [takriben] tecdîd-i vuzû’ eyleyüp ve kimi celse-i yesîre eyleyüp istirvâh-ı devâb ve âsâyiş-i beden için ârâmiş eyleyüp dahi bir uğurdan kulle-i kûh-sâra ‘urûc ittikleri gibi düşmen-i devlet-şiken âlâyınıñ çarhacısına ince karavulumuz rast gelüp hâl mütebeyyin ve ahvâl müte‘ayyin olmayup sûret-i husûmetde nümâyân olanlar kimler idüğü derece-i vuzûha vusûl bulmadan ejder-i âteş-feşân-ı ma‘ârik ve Gazanfer-i Rüstem-nişân mehârib pür-mehâlik Zâlpaşazâde ki,

¹⁵³ Tanta şeklinde yazılmıştır.

Nazm

همی گفت هرکس که این رستم است
ویا آفتاب سپیده دم است
دوا برو کمان و دو کیسو کمند
ببالا بگرد ارسرو بلند
کسی را نیارای با اوجنک
اگر شیرپیش آیندش کرد نهنک
لبش شیرمادر بوید همی
دلش ناز و شادی بخوید همی
هماره بجنک است چون پلین
بکیدست تیغ و بدیکر گفت
چه حاجت که کویند زرمعز بست
محک درمیانست و کوید که چیست

beyne'l-sittîn ve's-seb'în ma'dûdla dûçar olduğın leyyin-i çep ü rast ve pîş ü pesine nezâre eyleyüp Simon-ı nâ-meymûn on yedi biñ aznavur-ı menfûrı şarâb-nûş-ı ser-â-ser-i âhen-pûş [25^a] eyleyüp turdı. Ve teymâ-yı dehşet-intimâ-yı ma'reke merg-nümâda rûy-ı çirkîn ve ebrû-yı pür-kinîn siper-misâl pür-çîn ve çeşm-i zırh-mânend-i perçîn eyleyüp nat'-ı 'ademe at sürdi.

Nazm

چو سیمون بدیدش که لشکر رسید
بر آمد زجان تیغ کین برکشید
بجز جنک چون چاره ره نبرد
صف آراست و زیم جان پی فشرد
چو کفتی جهان سربسر آهنت

ويا كوه البرز در جوشن است

Bu mezbûr olan on yedi biñ gürûh-ı mekrûhuñ güzîdesinden takrîben üç yüz mikdârı la‘în-i bî-nûr bâl-ı bî-rûz mûr gibi çarhacılık ile ilerüye yürüdi. Zalpaşazâde yanında olan şîrzime-i kalîle üzerine gönderdüğün gördükleri gibi dilîrân-ı bî-pervâ bir uğurdan düşmen üzerine at bırakmak sevdâsında olduklarında Zalpaşazâde şîr-i gurrân gibi tîğımı ‘uryân idüp: “Ey şîrân-ı ma‘ârik ve ey dilîrân-ı mütehâlik! Bunca günler cehd ü cihâd ü ceng ve ümîd-i neberd ü nengdesîñüz, çün o sûduñ sevdâsında ve bu hevesîñ hevâsında bahr ü berde güzer ve huşk u terde gezersüñüz, bu emirde beni kâdı ve hükmüme râzı olasız ki,

Beyt

ستیزی نه بر جاز دیو انکیست

کیزی بهنکام فرزانه کیست

Bizüm serdârlarımızdan bunlarıñ âsîbinden mukaddem bize mededleri irişmez.
Hemân şemşîr-i cevânâne [25^b] ve tedbîr-i pîr-âne ile

Beyt

بیایید تادل بمردن دهیم

مبادا که فرصت بدشمن دهیم

Bu maraz-ı hâil ancak tedbîr-i dil-pezîr ile zâil olur.

‘Arabiyye

الرأی قبل شجاعة الشجعان

هذا واحد وذلك اثنان
فاذا هما اجتماعا فى المرء
بلغت من القح بأعلى المكان

Beyt

براي لشكرى را بشكنى پښت
به شمشيرى زيک تاده توان کشت

Hemân tedbîre bu vechile el bir idelüm ki bu gelan ücyüz hanâzîr-ı nâ-gürîz bir tîr-i pertâbı menziline geldikleri gibi yiğirmi mikdârı yükrük atlu karşuluyup elleşürken sûret-i hezîmet ile gerü üzerimize kaçmağa ‘azîmet eylesünler. Anlarıñ âlâyından saçılup kova gelenleri âlâyımızla göz açdurmayup ortaya alup vücûd-ı hâk-sârlarını bâd-ı fenâya ve âteş-i duzah-ı ‘anâya virelüm. İbtidâ gözlerini hirâsân idicek kâr-ı âsân olur. Anlarıñ karşuda turan leşkerine aslâ pertev-i iltifât salmañ ve ‘aynıñıza almañ. Bize anlardan bu hînde âsîb ü gezend yokdur. Anlardan mazarrat irişmeden ‘askerimizden nusret irüşür. Bahtiyârî vü devlet-i meded-kârî iderse bizüm azlığımızdan anlara çokluk fâ’ide ve kendüleriñ izdihâm-ı cahîm gibi kesretinden kendülere ‘âide olmaz.”

Mısrâ‘

بخت چون بر کردد از پالوده دندان بشکند

Diyücek;

[26^a]

[Mısr]â‘

“Cümleten mecmû‘-ı cân cümle ten burada, burada fedâ olsun”

diyü hüsn-i vifâk ve lûtf-i ittifâk üzre teşmîr-i sâk eyleyüp Hak te‘âlâ takdîri tedbîre muvâfık ve tedbîri takdîre mutâbık getürüp bu latîfetü’l-hiyel ile otuzdan artuk maktûl-i bî-rûh ve kırkdan eksik mel‘ûn-ı mecrûh olup,

Li-müellifihî

Biñine birimiz pes diyü altmış

Merdle yetmiş ‘aceb Rüstelik itmiş

dirler oğlu Zal Paşa’nıñ. Berü tarafdan iki âdem vâsıl-ı cennet-i İrem olup a‘yân-ı leşkerden Arz-ı Rum Defter Kethüdâsı Emir Ramazan mütevâsıl-ı îd-ı ni‘met-i câvidân oldı.

إذا باضت الدجاجة بيضتين في يوم واحد يكون من اسباب هدكه

Çün kefere-i fecere mukaddemleri olan nâ-mübârek kadem-i mütehassın-ı hisâr-ı ‘adem olduklarını gördiler, yedi yüz mikdârı pûlâd-pûş-ı âteş-hurûş-ı bî-hûş-ı gönderdiler. Bu mertebede bizüm tarafda dahi âdem iki yüzden ziyâdece üç yüzden eksicek olmışdı. Ammâ biñden mütezâyid kimesne şeref-i vusûlde olup bişer onar gelmekte idi. Gerü ‘adû-yı tünd-rûy yakın geldiği gibi mûmâ-ileyh Mehemed Beğ nehîb-i mehîb ve bir savlet-i sadmet ile sürbe-i âhû-yı remâne darbe-i şîr-i demân ve kavm-i ‘Ad’a kazâ-i âsmân gibi tokındı. سَأَطَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ هَلَكْتِ عَادٍ وَخَسَفَتْ قَارُونَ وَبَوَارِ ثَمُودَ [26^b] gördükleri gibi dil-i a‘dâya hirâs-ı bî-kıyâs târî olup hamiyet-i câhiliyye bir aradan geyim ü gecim ile şeytân-ı racîm gibi yürüdiler.

Beyt

چراغی کان زمان خواهد نشستن

کند در وقت مردان خانه روشن

Çün leşkeri bâ-sa‘âdet Mehemmed Beğ’in böyle celâdetin gördiler. ‘Adûnuñ za‘fından kalblerine kuvvet ve kâlıblarına kudret geldi.

Mısra‘

کر تو خوبی ای صنم مانیز هم بد نیستیم

Nesr

diyü bunlar dahi gayret-i her çe-i temâmter ile gürg-i zûr-mend kelle-i nîrû-yı gusfende koyılur gibi koyıldı.

Nazm

دو دریای لشکر بر آمد زجای
زمین و زمان اندر آمد به پای
بر آمد خروش سپاه از دوروی
جهانشد پر از مردم جنگجوی

Li-müellifihi'l-fakîr

شباشباب تیر و چکا چاک تیغ
بلند آمد از بانک کوس نفیر
دلیران پیل افکن و شیر جنک
ربو دند مردم ززین خدنگ
ربودی اجل چون دم از دها
یکی از هزاران نکردی رها
بجنک از درون از دو پر دلان
شدی لنک پای کریز یلان

که شمشیر الماس کون کشته لعل

فروزان شده آتش از زیر نعل

Saff saff ceng ü harb ve taraf taraf ta'n u darb olup nirân-ı kıtâl kemâl-i işti'âl ve neyyireyn-i cidâl derece-i kemâlde iken **اذا بلغ امر احدہ انقلب ضدہ** [27^a] mîr-livâ-i semeyde'-i sâmi-i menzilet-i bâ-nevâ Melek Ahmed Beğ biş yüzden ziyâde süvâr ve piyâdesiyle irüşüp uruşup 'adû-yı mürde-revânî çırağ-ı nîm-i câna döndürüp bunun ardınca Murad Paşa dergâh-ı âsmân-iştibâh çavuşlarından otuz mikdârı çavuşla irdüğü gibi irdüğüne her bir çavuş birer leşi¹⁵⁴ basadüşüp bunlarıñ ardınca Hüsrev Paşa yetişdüğü gibi kimisi sâlik-i râh-ı hezîmet ve kimisi peygüle-i¹⁵⁵ 'ademe 'azîmet eyleyüp "Pârdüme yardım kuvvet-i mihmâze bereket" diyü firâra karâr verdiler. Simon-ı bî-devlet tâc-ı bî-revâcını başından sa'âdet gibi düşürüp başı kaygūsuna düşmegin

Mısra'

Kelle sağ olsun cihân içinde tâc eksik değil

diyü tâcın bırağup ¹⁵⁶ **من نجى بر أسه فقد ربح** kavlince hezâr metâ'ib-i muhavviferü'l-'avâkıb mahfûferü'l-mesâib ile cân-ı nâ-pâkini çengâl-i nikâl-i helâkden halâs eyleyüp **ولوتري اذ يتولى الذين كفروا الملايكة يضر بون و جوههم واد بارهم و ذوقوا عذاب الحريق ذلك بما قدمت** iki yüzden ziyâde üç yüzden eksik baş kesilüp ve seksan mikdârı diri alınıp ve Simon-ı nâ-meymunuñ sâbıkü'z-zikr Sührab'ı mecrûhen alınıp dest-gîr ve zencîr-i zilletde esîr olındı. Mezbûr Sührab 'unvân-ı cevânî ve unfuvân-ı zendegânîde pâkîze-ruhsâr ü şâyeste-[didâr] [27^b] imiş. El-hâsıl gülistân-ı kemâli harîm-i hâr ve gencîne-i cemâli me'vâ-yı mâr olmuştur. **من قبل و جنته كانت ابالهب لكنها اليوم**

¹⁵⁴ Mükerrer yazılmış

¹⁵⁵ B ile yazılmış metinde

¹⁵⁶ Başını kurtaran kârdadır.

كانت حمالت الحطب ve bundan gayrı birkaç beğleri ve Gürci beğzâdeleri diriyle alınup vakt-i nemâz-ı dîğer bî-hadd ve merr ü ferr ü kerrle ‘avdet olındı. Bir cûy-bâr kenâresinde bir mikdar ârâm olunup Murad Paşa ve Melek Ahmed Beğ’iñ bir katar katır yüki halvâsı mevcûd imiş. Getürüp simât-ı zemîne döşediler. El-hak guzât u kümâtıda ol deñlü neşât ve ol kadar sürûr u inbisât müşâhede itdim ki, şehd-i şâdiden kimseniñ şekkere iştihası nâ-yâb idi.

Mısrâ‘

حلوا بكسى ده سرورى بخشیده است

Ba‘dehu nemâz-ı ‘asr meserrât-ı bî-hadd ü hasrla edâ olunduktan soñra hidîv-i büzürg-vâr ايدده الله فى الغداوالعشا Anatoli Beğlerbeğisi Rıdvan Paşa نینجة الا کوان فى الا کوار hazretleriniñ yanında olan ‘asâkirin konduğı yere ‘azîmet eyleyüp sultân-ı ma‘reke-i çârüm-i jengârî-târem şemşîr-i şu‘â‘-ı cihângirî tîg-i kûh-ı berîne çalmakdan sındırup kırâb-ı şebde nihân itmek üzere oldu. Silâh-ı zeri çıkarup libâs-ı bezm iktisâ eylemek irâde eyledi. Derhâl ‘asr-ı sâniñ nısf-ı evveliniñ evâhırında kûh u sahrâya zerîne dîbâlar temhîd ve mebânî-i behcet ü sürûr [28^a] teşyîd eyledi ki tayy-ı bu‘deyn ile iktirân-ı sa‘deyn vâki‘ oldu. Ya‘nî Tiflis’den gelan Rıdvan Paşa ve Tiflis’iñ muhâfazasında beğlerbeğliğı ‘inâyet olınan Yusuf Paşa ve Bitlis hâkimi Şeref Hân-ı şerîf-i dûdmân ve sâir ma‘ârif-i leşker ve beru cânibden Hüsrev Paşa ve Murad Paşa ve Melek Ahmed Beğ ve Zâlpaşazâde-i Rüstem-nişân ve Alacahisar Sancağı Beğı Ferhad Beğ ve sâir meşâhîr-i ‘askere mülakât olunup şerâit-i âdâb-ı mebâdî-i mülâkat ve revâbit-ı merâsim-i mukaddemât mü’eddî kılındıktan soñra Rıdvan Paşa hazretleri buyurdular ki: “Biz Tiflis’den gelürken sizi karşudan gördüğümüzde Kızılbaş sanduk” didiler. Hüsrev Paşa dahi: “Biz de ordu cânibinden Tiflis’e toğru giderken fezâda gördüğümüzde Gürcü anladık” didiler. Bu vechile mülâtafa ve mutâyebâtdan soñra terhîbât-ı kâmile ve tercîbât-ı şâmile ile mu‘ânaka eyleyüp çadırlara girilüp küberâ-i devlet ve ümerâ-i şevket kollu kolunca ve yollu yolunca oturup tehniyet-i fütûhât-ı celîle ve mübârekîler itmâm-ı mehâmm-ı cezîle eyleyüp andan soñra Davud Hân’a nâzır Kara Balı Çavuş’ı irsâl eyleyüp da‘vet ve vüfûr-ı tevkîr ü hürmet ile ihzâr

itdürdiler. Gelüp pâdişâhzâde olduğı i‘tibarla bâlâ-ter iclâs itdiler. [28^b] Yusuf Paşa eyitti: “Pâdişâh başıçün paşa hazretleri dilâverleriñ kestikleri başları buyuruñ getürsünler, görelim ki ne makûle kimesneler alınmıştır”. Hüsrev Paşa mühürdârı Molla Yusuf-ı Hattat ki, kâtib-i Mir-‘alây-ı Tebrizîniñ şâkirdidir, hakkâ ki cengde dahi üstâzâne kıtâl etmişdi. Buyurdu ki: “Başları götürdiler”. Hüsrev Paşa eyitti ki: “Size ne hâlde irişdik ve iriştiğimizden ne fâide müterettib [oldı]”. Rıdvan Paşa: “Mürdeye cân ve hastaya şifâ vü derman, esîre âzâdlık ve gam-gîne şâdlıktan ne hâl irişürse bize dahi siz eylesine mugâs u feryad-res olduñız” didi. Şeref Hân eyitti: “Bunca sâle u mâh ümmîddir râz-ı ‘ömr-i kûtâh ile bahr ü berde gezerem ve huşk u terde geşt ü güzârım vardır. İttifâkât-ı haseneden ve nevâdir-i sevânih-i ahseneden böyle zemân-ı dil-i remânde ve böyle hengâm-ı melâmet ki hengâme-i kıyâmetden ‘alâmet idi”. Murad Paşa eyitti: “Şöyle ki siz(i) Kızılbaş zann ittüğümüzde leşkerimize za‘f eyle galebe etmişdi ki bir müslimana on beş kâfir düşerdi. Bir dahi ümmîd-i hayât ve nevîd-i necât kalmamışdı”. Ve Rıdvan Paşa ile olan ümerâ-yı ‘izâm-ı müttehidü’l-keâm eyitdiler: “Biz dahi sizi kulle-i kûh-sârdan müşâhede [29^a] itdüğümüzde mevtine câzim ve fevtine ‘âzim ve hayâttan me‘yûs hasbesin dökmüş mat‘ûn-ı me‘yûs idik” didiler. Bu hakîr dahi الحقيير الذليل وان اتاك من الحليل وان اتاك من الحليل وان اتاك من الحليل kavlince Hak te‘âlâ’nıñ hikmet-i pür-‘ibretin müşâhede ve cerîde-i sun‘-ı kudretin mütâlâa buyuruñ ki cünûd-ı muvahhidîn ve vüfûd-ı müslimîn üzerine serdâr ta‘yîn itdüğü devlet-mend me‘mülû’l-gâile ve saâdet-yâr-ı muvaffik hazretlerinin te‘yîdât-ı hüsn-i tedbîr-i kazâ-te’sirle nice müeyyed buyurmuşdur. Tamâm sadme-i ‘adû-yı dînden serâsime olacağunuzı envâr-ı firâset-i illâhi ve enzâr-ı dirâsetullâhî ile yakînen ma‘lûm idinüp dahi izhâr-ı velâyet ve ichâr-ı kerâmet eyleye ve bunı dahi yakînen ma‘lûm buyuruñ ki ‘âlem-i lâhût dan ‘âlem-i nâsuta feyezân-ı eyleyin. Letâif-i kudsiyye-i âsyâb-ı zahirîye telfik ve müstenid ü murtabıt buyurmağla te’sîrât-ı takâzâ-yı esâmî-i sıfât-ı cemâliyye vü nu‘ût-ı celâlîyye gâh sûret-i cemâl-i dil-firîb-i bahârda râhat ü rahmetin ‘ayân ve gâh şekl-i bâ-vahşet-i şitâda zahmet ü nikmetin nümâyân buyurur. Bu nükteniñ tavazzuhı ve bu kinâyenîñ tasrîhi budur ki, Hak Sübhânehu ve te‘âlâ fâz birrehu hâlen ve me‘âlen ‘asker-i İslâm’a ol ihsân u ‘inâyeti sûretin serdâr-ı âlî-mikdârîñ mir‘ât-ı kalb-i müncelîsinde ber-vech-i ilhâm ‘aks-pezîr eyleyüp قلب المومن بين اصابع الرحمن يقلبه كيف [29^b] kavlince leşkere imdâd için tekrâr ‘asker irsâl itmeğe mülhem ve mühtedî olup yârî-i hazret-i Bârî serdâr-ı gerdûn-vakâr elinden vâsıl ve feth ü nasr ve hezm ü

kesr hâsıl olur didim. Cümle beğlerbeğiler ve beğler bu kelâmımı bî-mülâm tasdîk eyleyüp siyyemâ Rıdvan Paşa-yı behiştî-sîmâ bu fütûhât-ı nâmdârîñ şükrânesiçün hazret-i serdârîñ hadâyık-ı ikbâlleri insicâm-ı gamâm-ı ikrâm-ı şâhî birle sîrâb ve riyâz-ı iclâlleri insicâl-i sicâl efdâl-i pâdişâhî ile şâdâb u taze ve dirahî-ı baht-ı bülendleri tûbâ-yı cennet gibi bülend-âvâze olmağičün çınâr-âsâ el kaldurup duâ eylediler. Karîn-i te'mîn Rabbü'l-âlemîn ve rehîn-i âmîn cebr-âyîn-i emîn ola. Ba'dehu bu nâ-murâd ve gamîn-i nâ-şâd ve kemîn-i zemîn-bûs hizmet eyleyüp eyittim ki: “Ben Âl-i Fenârî'denim. Atam dedem rütbesine fâiz olmak içün kemer-beste-i himmet ve miyân-bend-i 'ibret olup sadâkatle on bir buçuk sene sa'âdetlü pâdişâhîñ sancağ-ı hümâyûnunda hâssa efrûhtelerinden cülûs-ı hümâyûndan soñra git git ile mürûr iden 'ömrümi ve la'alle ve leyte ile 'ubûr iden emrimi ve üç kerre hakkım alınup birer bâtıla virildüğün ve sefere ne helâket ve ne felâket ile çıkdüğümü ta'dâd ve bir hayır dûâ istimdad ittim. Anlar dahi dirîğ itmeğî mürüvvet görmediler. İlahî [30^a] 'abd-ı âciz ü bahîl ve hasûd u hakûd u gazûb benim hâl-i nizâr¹⁵⁷ ve âhvâl-i perîşânıma rahm ü merhamet eylediler ve murâdımdan me'yûs olmağî revâ görmediler. Sen ki erhamü'r-râhimîn ve ekremü'l-ekremînsin.”

ای دل مشور کردش ایام ناامید
 نیکو شود بصبر سرانجام کار تو
 وز فیض فضل او مکن امید منقطع
 کردولتی قرین تو کردد محال نیست
 کز کارگاه صنع بسی میشود بدید
 نقشی که در خزانه وهم و خیال نیست

حضرت رسالت دستکاه علیه التحية بعدد نفوس مخلوقات آله لوکان العلم معلقا با لثر یا لنا له ابناء

الفارس

¹⁵⁷ Sayfanın bu kısmında tahribat olduğundan dolayı kelime tam manasıyla okunamamaktadır. Ancak anlam açısından nizâr ya da zâr uygun görünmektedir.

buyurduklarına hikmet budur ki, A‘câm-ı hayr-encâm zümresiniñ ekseri hoş-fehîm ve nîk-nefes ve hayr-hâh, kadr-şinâs, hurdedân ve nükte-güzâr, hünerperver, kemâl-i dost, bülend-himmet özl-pezîr nâ-tüvân-bahşa-yı mürüvvet-mend, kerem-kâr ve hande-rûy, mihmân-nüvâz olurlar. Mahsûl-ı mukaddemât hayrı şerden ve nef‘î zarrdan ve ihsânı isa’et-i kubhı vazâatdan fark iderler.

Beyt

شعر گفتن کرچه در سفتن بود

لیک فهمیدن به از گفتن بود

Bir hüneri ‘alâ vukū‘ihi iz‘ân itmek ol hüneri peydâ ve ihtirâ‘ itmekle yek-sân ‘add itmişlerdir. Pes bu kelâmıñ merci‘i hazret-i serdârıñ hârik-ı ‘adet itdüği tedbîr-i dil-pezîr ki imdâd-ı ilâhî ve is‘ad-ı rûh-ı Nübüvvet-penâhî ile olmuştur. Bunı iz‘ân eyleyen insan [30^b]¹⁵⁸ etmeyen (hayvandır.) Nîk ü bed hûb u zîştî añlamamak kelb sıfatıdır.

Beyt

(سک آخر که) باشد که خونش نهند

بفرمای تا استخوانش نهند

(Seg öñüne enva‘i) nefâis-i et‘ime çekseler ve lâşe ü necâset dökseler beraber ve (yek-sândır.) Çün Rıdvan Paşa hazretleri

Beyt

مرا یکدم از (دست) نکذاشتی

¹⁵⁸ Bu sayfada yukarıdan aşağıya doğru eğik bir çizgi şeklinde – mikleb yüzünden olmalı- tahribat oluşmuş ve sayfada bazı kelimeler bundan dolayı silinmiş, bazıları kelimeler de silikleşmiştir.

که با راست طبعان سری داشتی

dönüp bu (cümlede) hakîre hitâb buyurup: “Münâsib budur, bu feth-i nâm-dârı (bi-‘aynihî) serdâr-ı kâm-kâra ibşâr ve ihbâr eyleyevüz ve mektûbları saña (yazdurup) seninle gönderevüz. Hem guzâtıñ me‘saî-i meşküre(leri) âsâr-ı fazl gibi telef ve zâyî‘ olmayup serdâr-ı kâm-kâra (ma‘lûm) eyleyüp ve hem seniñ dahi arz-ı murâdıña vesîle olup (beşâset-i) beşâret-ârâsında halîñe merhamet eyleyüp dil-şâd (ve ber-) murâd eyleye” diyü buyurdılar ve bu beyti münâsib-i hâl ve musâhib-i (makâl) eylediler.

Nazm

بکوش تابکف آری کلید کنج وجود
که بی طلب نتوا (ن؟نت) کوهر مقصود

Nesr

Fakîr dahi nazm-ı mezbûre cevâp (virüp) hâle ‘itâb itdüm.

Nazm

فرشته ای (س.. بر) ین بام لاجورداندود
که راه آرزوی بیدلان کند مسدود

Siphr-i (bî-) mehr bî-mürüvvet şeref-i şân ve fütüvvet üzre olanları mahrûm (iderken) benim gibi nâ-şâyesteye kaçan nevbet değer diye yüregiñ harem-i [31^a] hümâyûn-ı sa‘âdet-efzûnda perverde olmuş Şeb-reng Ağa nâm ahres tâlib oldu. Andan soñra söylemeğe dilimiz kıssa oldu. El-kıssa: Nâme-i fütûhât-ı firûz-ı ceng şeb-i rûz-ı efrûzda lâl Şeb-reng ile hazret-i serdâra revâne olındı. Yarındası ikindi ezânı okunurken [irişdi]. Çün zafer-nâme serdâr-ı bâ-nâma mevsûl ve haber-i beşâretten medrâ-yı kalb-i müncelîleri secencel-i maskûl gibi pezîrâ-yı eşkâl-i behcet ü sürûr

dilârâ oldu. Derhâl fermân-ı âlî-şeref nefâza-peyvest oldu ki cümle beğlerbeğiler ve beğler ve ağalar ve sipâhîler ve dergâhîler ârâste ve müzeyyen olup Davud Hân'a iclâl ile istikbâl eyleyeler. Pes 'asker-i şîr-peyker dahi hasbe'l-me'mûr bezl-i makdûr idüp mesned-güzîn-i evreng-i çârümîn ya'nî şehsüvâr-ı mızmâr-ı çerh-i devvâr meydân-ı vasatü'n-nehârda cilvegâh oldukta evvelâ çâvûşân-ı dergâh-ı âsmân-ıkbâl istikbâl idüp çavuşlar geldiği yerde Davud Hân dahi başından tılâ-dûz tâcî çıkarup tâc-ı murassa' giyüp ve destâr-ı zer-dûz-ı bedahşânî ki begâyet fâhir olur sarınup ve körgü ve kerênây çaldırup kırmızı atlastan sancak kaldırup görülmüş tarz olmamağla kulûbuñ ikbâl ü rağbetine sebep olup bu kevkebe vü debdebe ile revâne oldılar. Tâ ki sekbanbaşı ve yeñiçeri kethudâsı bölükbaşlarıyla [31^b] karşı gelüp şerâyît-ı terhîb tetmîm ve revâbit-ı terhîb takdîm olunup ardınca tüfenge yeñiçeri ateş virdi. Tâk u tarrâktan dehşet-i küllî istîlâ itti. Şöyle ki atları Gürcîleri ser-nigûn ve tabl-hâneleri perâkende ve sancakları vâzgûn oldu. Bu ru'b u hirâs âresinde toplara âteş virilüp tağ u taşı nâle vü enîne ve tas-ı sipihr âbnûsı tanîne getürüp

Beyt

ز فریاد طوب و زدود سیاه

نه خورشید پیدا نه تابنده ماه

Dûd-ı siyâh-ı tob-ı düşman-gâh duhân-ı âh-ı seher-gâh-ı 'âşıkân veya zülfi-ham ender ham bî-cân-ı 'arûsân gibi evc-i 'alâya i'tilâ eyleyüp Mehemed Paşa oğlu Hasan Paşa ki kârûn-ı rûzgâr vekârın zûr u bî-kârdır. Murassa' miyân-bend ve mücevher şemşîr ve kemer ve güher nigâr-ı siyeh-per ve mülûkâne-i zîb ü fer ile ârâste vü pîrâste olup tehniyet-i kudûm ve vazâifin-i ikâmet için hem-'inan oldılar. Tâ ki orduya bile girüp serdârîñ otağı önüne girdiler. Çavuşlar ve anlar ki bu hizmete mütesaddîlerdir, a'zam-ı lâ-keâm her çi temâmter ile indürdiler. Serdâr-ı hurşîd-iştihâr dahi ta'yîn-i intizâm-ı erkân ve âyîn-i nizâm-ı dîvân her ne ise terkîb ü tertîb eyleyüp ve fevr-i celâlet ü 'unvanla kâbiren 'an kâbir sadr-nîşîn-i dîvân-ı 'azamet-i eyvân olup Davud Hân ve oğlu kemâl-i dehşet-i vahşiyet üzre meskenet ve mes'elet ile [32^a] düta olup selâm virüp 'âzim-i dâmen-bûs-ı hazret-i serdâr-ı devlet-me'nûs

oldılar. Serdâr-ı bâ-ıktidâr hazretleri dahi pâdişâhzâde olduğı i‘tibârla tercîb ile terhib ile ibdâ vü telakî buyurdılar. Şöyle ki bu ne ‘ırz-ı saltanat-ı samiye-i şeyn ve ne Davud Hân’ın kalbine reyn târî olmayup i‘zâm-ı bî-kıyâsla ikrâm ve iclâs eyleyüp fi‘l-hâl başlarından tâc-ı bî-ibtihâcların yire çalup der-i devlete gönderilmek için murassa‘ın Kara Bâlî Çavuş alup ve başlarına kisve-i hâkânî ve mücevveze-i ‘Osmanî ikrâm olunup ve fâhir ser-â-serden hil‘atlar ki şâyeste-i şân-ı refi‘ü‘l-unvan-ı havâkîn-i ûlâ iksâ olunup ve Davud Hân’a dört kise ellişer biñ ve oğluna iki kise ellişer biñ akçe hakkü‘l-kadem ayakları önüne konulup **لكل داخل دهشة فائد وها بالتحية** kavlince serdâr-ı âlî-medâr hazretleri mülâtafât-ı dil-nevâz ve mutâyebât-ı hatır-perdâzla meserret-bahş nüvîdlerle mest-mâl ve dil-rübâ-i mevâ‘idle hoşhâl eyleyüp;

Nazm

هر کو مطیع دولت این آستان شود

در روزگار مظهر امن و امان شود

Hâmîñ yanınca gelan Gürcistan beğzâdelerine tebâyün-i derecât tefâvüt-i makâdir ve ferahur-ı isti‘dadına göre ri‘âyetler olunup andan soñra Zülkadriye Beğlerbeğisi Murad Paşa’ya (...) beğlerbeğliği¹⁵⁹ [32^b] ve Tiflis’den ma‘zûl olan Yusuf Paşa’ya Kars Beğlerbeğliği ‘inâyet [olunup] müjdesi hükmün mahdûm-ı sâmi-i kerîm-i kirâmi‘l-mersûm bî-mükâreme fî sahâyifi‘l-âfâti‘l-mütehâllî be ahlâkı‘l-kerîmi‘l-hallâk Kilârî Mehemmed Çelebi Efendi hizmetleri sefer-i zafer-i ferde mukâbelecilik hizmeti zât-ı mekârim-simatlarıyla müşerref olmuştur. Anlar götürüp kalkup el öpdükleri gibi hil‘at giydirülüp tekrâr el öpdükleri gibi tekrâr Tiflis’e hazîne îsâline ve Hüsrev Paşa’yla imdâda giden ‘asker el öpüp dahi Davud Hân’a mirîden hayme ve matbah ve mâ yuhtâcun-ileyh ta‘yîn olunup çavuşlar önüne düşüp selâmlayup revâne olup ferzend-i nûr-mânendini pâdişâh-ı cihân-penâha ithâf eyleyüp serdâr-ı vezâret-penâhîñ hayme-i iffet-destgâhında alıkonulup andan soñra serdâr hazretleri devletle dîvânhâne önüne çıkup: “Dilîrler kesdikleri başları getürsünler” diyü buyurmağla

¹⁵⁹ Yer ismi boş bırakılmıştır.

Tezkireci Lâm Ali Çelebi defter eyleyüp zu‘amâya bişer ve sipâha dörder biñ ve gurebâya üçer biñ akçe terakkî ve tîmâra evâmîr-i ‘aliyye virilüp ve sâir erbâb-ı hâcât ve ashâb-ı ümniyyat ü münâcâtla hâllü hâlince ve yollu yolunca manâsıb-ı münâsıb ile [33^a] fevkalgâye nevâziş ü ri‘âyet olunup mücmelen irsâ’-i merâsim-i muvâsât ve irfâ’-ı fûnûn-ı muvâfât dakîka nâ-mer’i kalmadı ve benden gayrı “nâ-murâd kaldım” der olmadı.

Rübâî

تأیید الهیث چویار بها کرد
عالم بکرفت و کامکار یها کرد
هر بنده که در رکاب او روزی رفت
بر مرکب سروری سوار یها کرد

Nazm-ı Dirîgâ

من بیمار مستمند هنون
همچنان بر قرار اول روز
وای ازین طالع نکون که مراست
اه ازین بخت باز کون که مراست
زندگی موجب ملال منست
لوح و کرسی کواه حال منست
بر دلم هیچ راحتی نرسد
کز پی آن جراحی نرسد
تا جدیست ناتوانی من
مرک بهترز زندگانی من

Subhîya olma gussadan nâ-şâd
Tali'îñ bulmadıysa anda küşâd
Sağ ola pâdişâh-ı 'âlî-şân
Bunda eyler murâdını ihsân
Kimdir ol dâver-i huçeste-hısâl
Kâm râ-n-ı cihân-ı 'izz ü celâl
Dürretü't-tâc-ı efser hânî
Zîver-i mesned-i cihân-bânî
Ya'ni Sultân Murad ibn-i Selim
Hazret-i pâdişâh-ı heft-iklîm
Tal'atı nev-bahâr âlem-i cân
Kâmeti serv-i bostan-ı revân
Dest-i pür-cûdî fâiz-i el-âlâ
Pâye-i kadrı çarhdan vâlâ
Sadrı gencîne-i cevâhirdür
Lâ'l-i îsar ider cevâhir-i dürr
Çekebilmez kemânını Behrâm

[33^b]

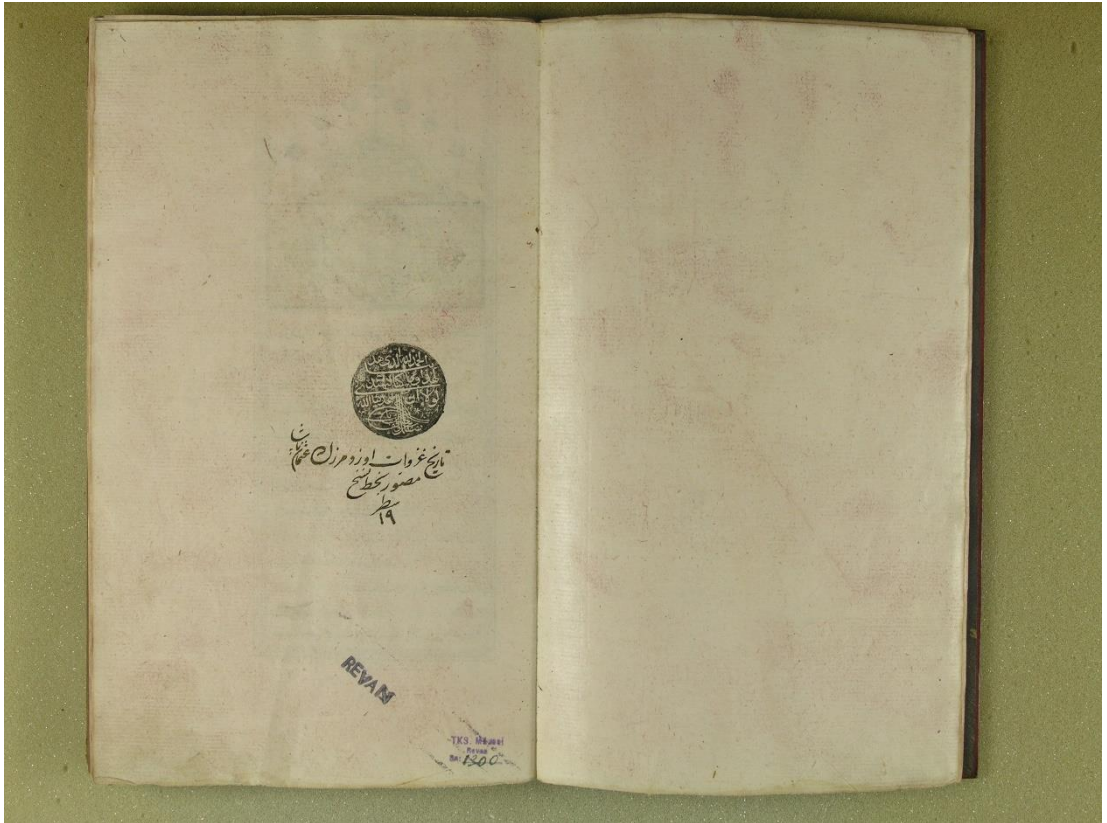
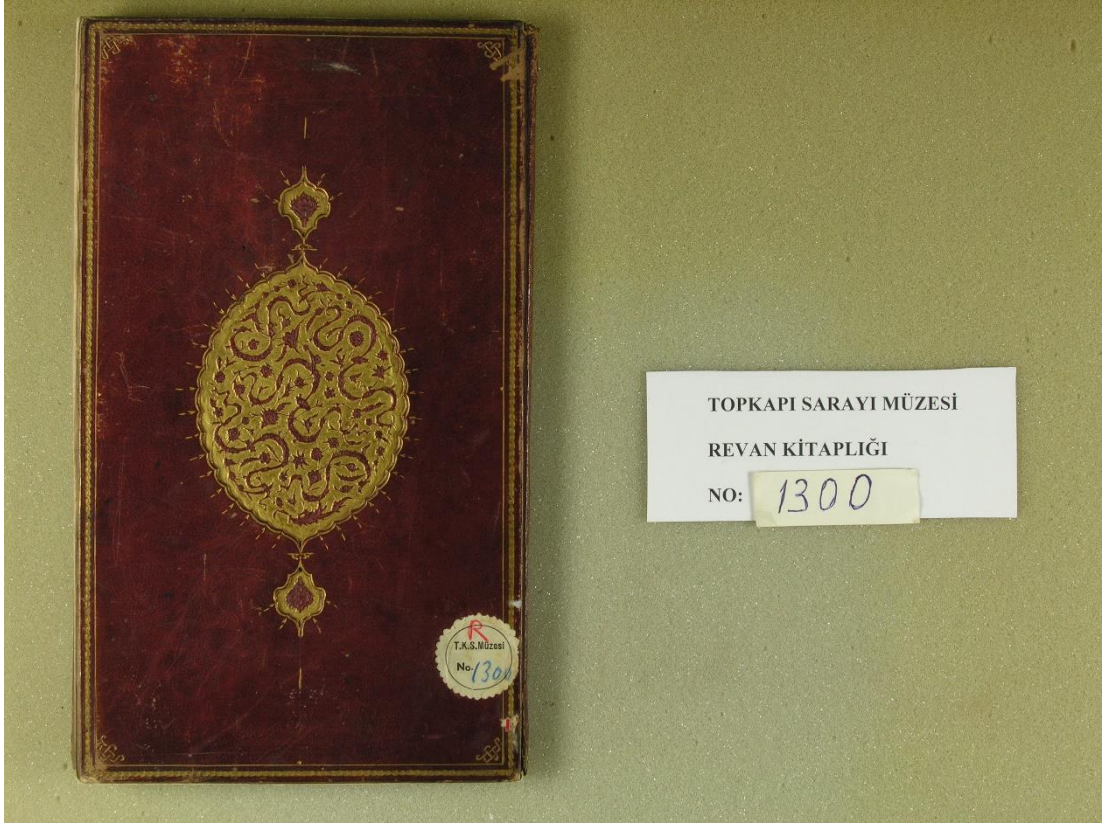
Kim ider tersi şîrî-rû Behrâm
Kılıcına dirim (?) ecderdür
Dest-i gencînesinde ejder-dürer
Yay-ı destinde ejdehâ-yı dû ser
Okları tîr mâr-ı ejder-eser
Siperi hısnı rub'ı meskûnuñ
Ramhı üstüvânı çetr-i gerdûnuñ

Tîğ-ı kahrı çekilse kavm-ı keşân
Kum gibi olsa başla hâk-efşân
Efser idinmez ise hâk-i deriñ
Kara toprak başına surh-i seriñ
‘Adliñ ey pâdişâh-ı hûb-sirişt¹⁶⁰
Yedi iklîmi kıla heşt behişt
Fülk-i devlete medâr olasin
Gülşen-i izzete bahâr olasin
Âmîn yâ Rabbe’l-müsteân

---

¹⁶⁰ Metinde حور سرست şeklinde yazılmıştır lâkin anlam açısından hûb-şirist daha uygundur.

TIPKIBASIM

هفته سه و کلوزنه اوینو کیمیز، و سابقه مقدر
خزایا لیس اولان تخت کیم نعلین بو عهد ما یون
کیمت مشران دور، و کما درلر ان هیز مجو
اولشدر، اما میان کفاده بر کیمیه بر مار، و بر کستان
پرخار اولشدر، هسان همت خیزلایوب کشف سبیل
ایتمک کرکه در، تا که تجار و راه روان فی زده تونده
امکان اوله، و مملکت کورجستان دخی ولایت
کشفه العزکات و متصلة العیار اولوب ان شاه الله
الملک الفهار حق مرتزان قرار، و ضایحه استغرا
ایده که آب روی مکتبهم و روق شکر جمع منکر
دار و جسم اولوز و بویات غریبی سوی کورجستانه
رواله اتمک نصیبیم، و تا میم غریبت ایده یلور
کنار دد عین لشکر بی طول و عرض
الذی صغره لایع فالشاه و لایع الایض
بویاشای پرو زاده کشف برآمد باس و درلید
ایندار و کاه معین و بر کاه اعلی متقیه لوی لای شکر
اولان کوس توب طوطی شیرین زبان، دعا و شیرین
بر وجهله شکرشان ایده لیکه **نظم**
که باد اجمانا انکار تا کان، بشرمان سلطان اجمال

سرمیان ما زده دین و داد، فدای ره شاه عالی عز
دعا کره پاشای سندنشین که آردا دایکردان زمین
نظم
باس و مشرف اولوب دیوار استوار و بنای پایدار اولوب
نظم سیاه و قنار که کن جنگ خمی
کیمت کرزه مارا زده شکر، بیستاه هر یک زله ادب
بیار و سلگنه دشمنه، شاکت پاشای که و بیخواب
بدیشان و شد جان کیم شمشیر **نظم**
کار زارک لاله لای اولوب سواران کر که و تیره دار
همه تیز چکل و تیز کذا ر، چوبلیمان و چو شیر زبان
کیمت تیم و کر زومندوگان، دعا کره پاشای پرو زنده
بسیوی شده باد لچون یلک **نظم**
ویلک هسار دفا یار انا لوی کیم یلک صوان لای
آخاب شیر سوار کیم لشکر آسمان و قار و بیخار اوله
هسارون و سینه لایله اما لایوب لایوب کیمت لشکر
نایم دود له راه کار مینا و شالی شد و بافتلور
زایون لشکر دوزان بن دشت، صد حله باد از هوسا کیمت
سیاه سرفراز و کیمت فروز، سواران جنگ و دیکه سوار
همه باران شیر و بیوی سیر، زونک سنانان خورشید

بکار و غم کیم مفسدی از شان کیم و زور کیم
دعا کیمت پاشا و تیرین بخت، بشیرین نایزه مه دل رعبه
نظم
خامسا سر خیل خیل لایع بی بی لایع
همین بهایت همین ناهت نیرتور و بیج الهی مرتب و
مکتب لای الهی **نظم** سیاه نجات نمای جلب
شدارسته با سلاح بول، سیای زینک سیابان فروز
که کین نیکان در بای چوین، همه تند و کیمت روز سوار
دلیر همان سوز و تیر کیمت، دعا کیمت پاشا و کیمت شاه
کرکه در غم و طرب ساکت، با ساد سنا خلفه **نظم**
نظم
خند خیمه خیمه خیمه خیمه خیمه خیمه خیمه خیمه خیمه
هنامه جاشی و بیوی مکتب سنی و سیر لیسری **نظم**
سیاهی و سیاهی از غم فروز، کیمت بری ز سوز فروز
دلور و اولان پنا شیم، دلور قوی هدیک کیمت
که در چشم چوین بیچوین، زبان از قیاب روشه
نظم
سابعاً غبار رحمت جملک و جلال سیر
و چون مدوی و نوحه صفا ککوه روی و کت روز فروز
ایدن لشکر ایض دور و شیر لایع خیمه خیمه خیمه
کار زده ای **نظم** سیاهی و سیاهی از غم
کرشته همی روی انجان خیمه، ندیه کیمت پاشا و کیمت

مکتب چوید و چوید از دینک فروز زده انشکر کیمت
فرزنده و رایت شهویا ر، و بولورون ما عدا اولوب
و شیران دیمین بقدان، سوزه سیمای کیمت جلیبک و لایع
اکار بی باک و یلک اعتقاد دن شرف خان کیمت
و خرم کیمت سیدیک و سار کیمت ای قیام القدر عظیم القدر
که هر سیرتیک نامنه مقصود عیوق کیمت کیمت
اولشدر **نظم** ای سیاهت رالمه کیمت کیمت
نیمین بر طول و عرض لشکر و لایع کیمت
چو که تمامای لشکر قمار و مطاعه سیاه اختار بولوب
لشکر از زمانه جاده کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت
چوین اولوب اولوب و چوین کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت
ایله کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت
و لایع صفا کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت
دیوبی کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت
برین اولوب سیمای چوین و معارفه اولوب کیمت کیمت
دایک کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت کیمت
فانقلاب اجازت مینا و لایع اولوب و بیچوین کیمت
مکتب و عادت سوزی لایع، نامه لوی به و سوز سرت
خسول سیر اولوب و چوین زده دیم کیمت کیمت کیمت کیمت

بود که همه را بجهت قتل امپارار تا از راه جلال او بپوش
چاد در پیش و چشمتی و راست برین روی زبانه خندان
لوی قدامی قلاج درم الاخراج دند در می بود خوار کسا ازین
دو عهد که طرف بر صوفی شدن با نایندیشه ابله عورت را چ مرتبه
انکار کرد و بود کلو صومند دن غیری در پیمانال هفت رنگ
جمع الجوز را اولیده که که یکی از دست مار کجی حاصل
آنقدر بیست جمع دانکه سی چون شده است
از درازگی سر کون شده است علی الصلح کوفت با او
عادت اهل وزع روز شنبه شاه با به البوسیا اوله
آسان هر چه مثل لغلتا ابروح اون آنگونه نام اولی یعنی
غاری مریکن مور سنجای کجی علی کس که کسوز سجد
شش بد اول آفریند اوله کما یقال کما یقال کما یقال کما یقال
و غیره اوله کسکان بقیاب فله می بله کسوز سجد
لشکریا بیوشم رفتار حصار استور غنچه بی اولی
که داد اول بلز غنچه صبا بقلمه کشتای غنچه بیست
بفرودت شاه و هیچ علیه سیر کرده خا رسا زانچه اوله
حصار غنچه شاه غنچه زرد و کسوز بیات غنچه بی
اولی نام و اوله شاه تا توان بنشای بی روی کسوز کشتای اوله
ساک ملک دارا لاسلام ده انتظام و بر مشد و کسوز کسوز

البونوب جهات و ما یحتاج علی یجمع المطالب
کحل و لوب و یور لخبیس لشکر نظر انیس نهفت
بور و صفت عالجها غلر ولید با بل طرون کنار وصول
الآذ با الفضا زده زوله قول الحکامه اریجن هت اولوب
لشکر کال کرد زمین بود لکسا بلوب اولد و بندین
واقات شدیک الحاقا فاشا بل محفوظا اولان و ماش
و خشت ما فوسه کسوز قضای یوما نس مر ب جام قیات
قیام اولی کسوز
شاه یان در میان شای و الحاقا فاشا بله
نوماش و مشا فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا
اولشرا کین سلطان یعقوب انا کسوز و فیض سجد
منا به با یوس نام مور اولشدر و مور و صوفی طلبک
روان تو ارجیند شوره خا فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا
جامی و مر عتشد تلبه بی اولد و با لفعول تقییر ده
انا رحور لقیاق اوله فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا
هر چه ده خیرات جاده سنکای اولد و اولد
و براده جمع و مد بر وصاحیا قبال اولین هر چه
لشکر کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز
تکرال الله تالی مسای الحاقا فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا

مخفوله باک مشرف سنی مذهب ابدی مدینه مدینه
فلسفیات و سایر علوم غیرتافه به رضا اولی
علاوین فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا
نقرا لخبی علوم عالم و کتب دینی او فاشا فاشا فاشا
یا زده و شرفی شاه طهاسب کورجنا نه آیین صالحه
زمانه و زمانه کلوب و قضیه لوی کور و بی سوز
اولی کسوز معلوم بلونوب جاه جاسوسا غلوب و غار
خرابا بلونوب بود فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا
وران اولدی بیون قضای نومان و وقت نماز پیشین
نشین غنچه فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا
و سب سا لاکر کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز
کند بلو اسکوزی نومان کسوز فاشا فاشا فاشا فاشا
اول سب کسوز فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا
اولد و سب کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز
یون بصوب کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز
اسکی یوما سندن خور و روس کسوز کسوز کسوز کسوز
انکه اما نلکه کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز
حفا سنی نام بلینک انا سندن خور و روس کسوز کسوز
و در خطیر و خطیر العیون بود که کسوز کسوز کسوز

پوست و صد می رضای نکشتا به وابست در کاست
معا رطف کرد کار بلع صنعتون بر صا احضا الفاشا
چون استصوابا کور لیبی جناب ابله عمل من بود و شد
مد کور طریا پو شور بود اولد و غنچه سا فاشا فاشا
بنیا د ندر اید بلر علی الحشر و صاور کور فاشا فاشا
لوی نصرت مشوب کار کسوز بی منور و اولدی فاشا
کوری دولت و امری صالحا کسوز کسوز کسوز کسوز
بلو فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا فاشا
بامداد که مهر چرخ جام بر سحر نور و فاشا فاشا
طالعی باخت مدد کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز
اسا سوار کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز
صباحدن انشاء عشق روحه دکور شوق فاشا فاشا
و سوز شوق آمیزله با بلدی که آم یوسف و فاشا فاشا
حصار استور ابر سین بلک و محبوب بلورین کسوز
کدی و کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز
اولوب کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز
خانه اولد و سوز کسوز کسوز کسوز کسوز کسوز
کوی اما نده تا اولد و کسوز کسوز کسوز کسوز
نی قیاس طاری اولوب هر کسوز کسوز کسوز کسوز

وعلیه و بی ده اکی سته مقدرستان باشا کلوب
 قلعی هدم قصدا سید که تو ماشه بر هفت
 او ترقا بلوب طغوز کون لا ینقطع مع بالآخر
 یضمور یا شمعابه قلعه ساسنه امکان لیلوب
 صلح مصاب فرزند قوم قزلب حکم مرجعیه
 اول بارانیه ملاجین دوزخ میکشک جلیق اما
 بی مالری شاه اداب و گلستان امیدری سیراب
 اولشدی اکاتی سزاید بلوسجون بزین طبع
 نامیونک مادر مار زای بر جا ووی کن سال
 و بر خاره کشته زال در که نیروی بزرگ سان
 وضون فساد برداره شیم بهاردن علامت خانی
 زایل و ماه بر تب دن رخ بر فانی معنی آنگاه
 لطمه هشویه پیوزال فالور بوه زین طغوز آدم
 روی ترش سوره وی مانده لای بر روی
 ماعونه مزبورنک سببای بصریها اولی از رخ
 معتزده و نه مورث العزیم سیریه بر روی آدم نایف
 اسبال و لوح نوح نجی و علی با فیه بطاشی و زرسنه
 اسما عظمه بار زشدی که وقت احتیاجه انگاه
 اسفطار ایدری اولعاشه عرب حجر المظن

دعیمتک بد و اوزنک طایفه بی حد
 طاش در اولهاش با لعل قبا اوزن بکنت
 جته در لر بر شرفه منک لکنه در هر نه لکن
 یضمور مراد بنسه لاول اسم شریفک خاصیه
 یضمور یبیدور ککک مزایع نفی مجرب
 ککک لشکر اعداد فیجیون بنیه کیم بنور
 جته اوزرینه وارد قلعه انمشل شویله
 یضمور اولنک که آنار صوه مرغاب لوسکی
 شنا ورا ویشله **قطع**
 بد کرد و لسا حله جته نازمین مجبور خضر فیه
 پای مرغابیان مجیصاد راست چون با بیطنا ویش
 نتر بو عناه ده بخاری سیک داخه دیشده
 بکرو اول نانا و کیم بصریله باران بغداد
صورت قلعه و طومانیس رفیع البیات
وسیع الایوان و دیوان سردار کوزلقد
وسیدان صدر حضرت فرهاد باشای
رزم بندور زکشتای بغیران فرمان فرمای
زمین وزمان و باعث امن و امان

چون قلعه ساسنه مباشرت اولوب و دیوار احصار
 بر مقدار عرض دیوار ایشدوق مسوق الکنز اولدوق
 سرتوقه قلم باغ رفوق ایدن مسلوب اولشدی
 حارس مجاری سلام و وارث مانت خسران رستم
 حضرت سره ارفوق شوکت و ضعیف نواز تر موی
 و سخت کان کیوان کویله و شتری مویله نیک خورشید
 هت لری هر پرور اولدوق شهر مین اشقی و اظمین
 شیر لقی در **همه هست از قامت ناسازد**
 و زنه تشریف نور بالای کس کوناه نیست بوتر جمک
 بندی و بیبش روک سزندی بودر که ارض رویک
 نما هنده افواج عساکرت حیات مظالمی جلوه گاه
 نظر اکبر ازده احضار اید و روس زسرتاپا و یاناک
 امان مظالمه نظر الیلوب جبه و جوشنی مجلی و
 و کبیر و کستان و بیرو و ستانی و سندی کس لاق
 نتران و فوندی هر بانی زاد المان بهادر و ضربت
 قادر بکشد لری قزلبوراستعدا ججه فزالمز بوز
 قزلبوران نخر الکنز هفده سنجانی یکی المی حسن
 دار علی و قارتمین خندشاری که امش انک باقی
 و هسانک ترقی لایق اولوب عزیز عرضه بالذی

التينة والتين والهندية والرماح المحلقة مع التينة
الهندية آراسته وفيه كوكسته اولوب تلعه
چوسندن معكها وندك لوله خيل بون بيد
اولوب مفاكه بيشكاهه كاشدي في قاعه دنك
ايدي **نوشه** زردرواز شهباز باصكاه
بيادست مردان لهن كاهه بشمشير وهر زمره كاهه
همان خود ودرع وپيشان وپير كجاست تاغ پيشان
يكي نغهندي بزيرين شامه حسن بك دكچون كويلائي
ميكدست خنبريد كركن **نوشه** رسا كوكه مشرو
و دريد به عالي همت از ايله اهل اعلا سرفراز است كنان
صكرم شرف تبديل ذلالت الله تحصيل سعادت
اجلال اليوب عكراست سبب همچان همور
فاصدي برآنامه باعث خيلان غمور اولمشدي حتى
اتفاقات حسنه دن اوله زودله زودله صباغ باليا
تاري اوله دغل شوهر باره زودله بن الحياكله كلون جلاش
ناخوش بوزيب دل نيزب ويوسلعت وصلولت
پيوش اولدي **نوشه** چو وانشور ان شوكت وبله ديد
منوجه ياك فريله ديد حقا راجل دن وحق
فانسيجه برش اولده بولون باشاي عالیشان انا

بكر كسي رضوان باشا سيد فقير ايدم بوكا حسن بك
دمر رضوان باشا حضرت زلزله فرينغه وافرشته درنده
بكر كي شكسته سنجاق كي سنجي زياد نوزاله كوكشا
بر لاله در اخفاصه فر شو بيقاسرا لاله رسا ايدن
ع حاليا اين در مرسيد ي بلن تا فر شو حضرت
سردار استخو خان مير موي البه مناسب مناسب ايله
سرافراز ايمك ملول همت كار ساز او شرايش
چوكه بچكر دستخاكي بچك موي بچك باباي ميرزا
علي بك قلبه بچكر كي نصيب اولمشدي **نوشه**
فلك بسيار دوتيسان لاله انا جلا ودره مرمور مير زاعل
باشا كلون اصل ناز قزلباشا قزلباشا قزلباشا باجاده
ايش لرامندن كسري اولوب استه قار اوله معاله
عنا قزلي دست قزله بسيار ايله كلون رسد بچكر
لرحايله آمير شربت دي بچكر قزلباشا مفضلات
ديني و مشكلات آييني تمامه شرف نماز بهر بعلم
ايدي قزلباشا اولمشده حسنه سابع اولسه كده حقيقت
اوزره بچكر بچكر ايله ويا بچكر وچا ندن دوه شير
عالم اولورسه خنجر و بال جناح و بال ايله شير و شير
متصل همچان همچان وفساد و خيلان خيلان انا

واقعه باعث وبادي وقت اسلوب عادي ايدى
لحا همور موافق محوس اساقه ضايرى صلي ايدى
بجسمه صغرايست همچون كاشان **نوشه**
زمانه سر بر ايقه اسكوداردن ايمان غلاظ و
شداد لياحق جنبه ايدله باسيته وارد وحق
كوي سياست ايله ملاقات ايد وحق كوكه حال
صحنه فرينغه اولوب ندرندن مستغنى اولمشده
نفسنده اثر و ايد و كده شك بوقدر كلك
نفسدان استخوان كدازان و شوكت هو انجمنه
تراب بولنده اولدو چو كيشك بر صحنه كون دايخل
اولك كركدر زكلكه نظير قيدن كلنور وينه
دمن اولميشده فوده فوج كونه ملاقات اولور
وماينده تقد رماسه وارد و شونك منوي نه در
على وقوعه خبر ميرور و شب اولمشد ودر
كده كوشان بورد و كشت سالان ولايت اولمشد
و نخت ينده بچي ميك قزلباشا مذهب تلو ش
مشرب ترا كسي وارد وركه مكيه سنده بچكر
تاج و بهر عامه هاكه شردون لشكر تاني كلور كورد
در حال نابو حجت شامه بچي حسان و كاه ايدى هماكه

قزلباشا زودى باسه قارنا قزلباشا قزلباشا قزلباشا
اولوب تاجن انا زوق زلباشان اجمار ايدى كوكشا
نوشه قزلباشا قزلباشا قزلباشا قزلباشا قزلباشا
مدارات ايدلر بونق قزلباشا قزلباشا قزلباشا
سره ادر دولت مدارله عودت ايدوب رومده عزرونده
صالح كجه سولوميش ايدى **نوشه** آسوده شير ايدو چو
تا با تو حكايت كنه از به باقى كوكه زمانه صدقا ايدى
اوتاق اولكده المرى خد متكار لر و برك كدوسيله
كور و سره نيك و بد كدشته واينه ورونده وياينده
كفت وشنو وزير و باللاك و ذوق اولدى **نوشه**
نوشه مستد حاسنه كوكه و نك غماني
صورت شاهي حوت اولدو فقه رزم بركه تمهيد ايدى
نوشه انا صالحيه قزلباشا ايدم ايه ايه ايه ايه ايه ايه
اصحاب كزيب و نفا و حقه نيمه ندره صفا صفتين ده
صالح بر طام باشنده ارام ايدوت فريقين مفارقت
ايد و حق كيشك كوشا استه خيدن تور و دريت نما
حضرت على ايله انا و معا و نك سفردن غنا اولدو
كرو و نك اولدو قن كك بلنده انا كدرى ايلدو **نوشه**
نوشه و زاد معا و يادسم و نك و نك و نك و نك و نك

از اول معسکه اولان چاورلش کنن یاروب کتدانداز
حیدر اولوب چکال سرقه اله اسباب یاروب کتدانداز
کین بیان و کین بیان ایله کتدانداز و کین بیان
هدف برشدنک و کین هدف دانه نوقتلان ایوب
آتله کیره دیر کین حیدر کتدانداز استریشترن کتدانداز
استریش اولدی بیچاره خرازویه هر کیره
نایافته درود و کین کتدانداز چون طلیعه طلوع شیر
اعظم و کین نور افشان سرخی افراشته سر کتدانداز
کتدانداز کین یولوب اولدیر و زولوب روان اولدیر کتدانداز
حاکم شرف خان که شریف رحیمی کتدانداز و لطیف
اسی زینت کتدانداز در بدی یوزن شور لیر شیر و کتدانداز
دیزل کتدانداز عرف متضاد باله مذهب کتدانداز
ایله دونا زینت کتدانداز اولوب کتدانداز کتدانداز
کلون کتدانداز کتدانداز اطراف وادی کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز

کین بیان و کین بیان ایله کتدانداز

تاکه نقلیه واسل و خزان قلمه و قلمه کتدانداز
ایندی کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
شاه و کورستان شریف متابعت در صکاه
عالم سناه چون سلطان سلیمان نشان علی کتدانداز
سلطان مصطفی و قلمه کتدانداز کتدانداز
ایندی شاه اسکندر پاشا کتدانداز کتدانداز
ایندی کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز

نامیاب کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز

کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز

و عا کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز
کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز کتدانداز

صد شرت شیرین لب چیده کلاه ز لبک لب اندوخته کلاه
مشهور معرکه شهادت چون شاکرک منانم بر وقع و شکرک
سپهون غایت خوب نظیره دیندار و کند و کند و کند
حسب حال بدر **موج** ای ای بران مرغ کفایت
سوی وطن خوشتر بلد نگذار و ایامه سپهون پاکیزه کویت
تصفا و محمد چون کشته اشعارن و قمره پانزله اما
چون کرمی سینه کشف هم در کج زنده اند و گویند
جنگ ده اولادین غریبی که نظیره در بر لبه کنو و به قیام
اولد ملک واقع امانا شدند و بریده بود که تلبسه و تلبان
اولوب لاشه حور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
اولوب و صافی هر کس با رنگه که ممکن است لعل لعل لعل
کعبه در قلمه عالی تاور و اروپ شطاب و رود بو
اولدور و زیاد اولدور کعبه در برش و ایون و قریب
کلیف ترابلسک کفوسه که هر کس عرقید بود که اولدور
زهر لاله مایوب لیبوس و ایف و ایف و ایف و ایف و ایف
شد و غویل جیحون بود که کوزله قرنک فرود بود و در
وینان جیحون جیلر آنجا عسری و اردو شاهد
مالوفه مغار پاشنده مرصع تاج سیلده مرصع جیحون
الذی منقش است اوان و منی کیشرا ترم مجوسه زهکیر

و جمله جامه و شلواری در بنف منقش صورت و پاشنده
سیم بر مرصع و قولانده فخره مکلف کوشواره طاقت
سیمون بیونا بشند صورت اولدور اما منظر اید
العباد بالله عیسی حسد دن انفسله روح حیدر اولدور
افضل اولدور و عجمی و عجمه و شاک و عیسی زنده اولدور
پس این التراب و این التراب و الحجاب در صبر **مولف**
چون و صبر ایلیش چو گل بود ز نور و چیده روشن بود
خبری کوشه انشیرا نیست زنجار صبر را نیست
چون غرض یا و دخالت متابعین اولدور در سبوق شاهه
ایلیش صبر ایلیش اولدور و در شان تسوق الله شاه ایلیش
و اروپ برادر سپهون ماده فادور اکراطلون اولدور
دیسلمه کوشاندن شولقد زنه اراق بیخ جیحون و بریم
دیسلمه کوشاندن مرات شاه ایلیش صاحب کد شاه
خراج ده ایلی مصطفی پاشا شرو اولدور که نا ریخته
مصر صدمت عسکر دن تلبیس ایلیش کوشه اولدور
و کاشی و منظر و کج حال قریب اولدور اولدور اولدور
لوندخان اولدور و شویب تلبیس جیحون اولدور
قرصه در پاشا اولدور پاشا کلج کلج ایلیش اولدور اولدور
ایلیش سپهون جیحون جیحون اولدور اولدور اولدور

جزیه ایلیش تلبیس ایلیش اولدور اولدور اولدور اولدور
دائم الاحسان تلبیس نوح الفتح اولدور اولدور
اکوفیقی و عن و سلک شاک جاندو مارا کتله کوشه
روز و شب حرکت الله بوجین اکدن خاله کلد چون داو
تالک شاکر صبر سعادت مباشر روزگار روزگار زنده
جمله کار اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
اولان شردمه زعبه دن جمع و در که لازم الاله کتله
اشاد و دست ایلیش کتله استخرا اولدور اسکندر آقا
آدمی کتله و صبر جواب جو اذیت کتله مزبور اسکندر آقا
بولده نامه الله کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله
قرق قلیچ بر قویر جیحون کتله با لاقاق ایلیش
یعنی بلان عباس اولدور کتله کتله کتله کتله کتله کتله
چون تلبیس صبر کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله
طریق و قشایان و امجهان سیمان و ریویلی داد خاند اولدور
کودریل اولدور انکاستدن دعوت اولدور اولدور اولدور
لافت و کتله کتله کتله ایلیش اولدور اولدور اولدور
کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله
یک اولان بومف پاشا ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش

ناظر ایلیش ایشیه قلعه الزمان قره باغ اولدور اما قیام
مستقر و احوال شتاین و امور خطی حاکمانه استخرا
اولدور امره ایلیش و خلعت و تیغ ایلیش اولدور
در حال ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش
ایلیش کلوب مشا اولدور رضوان پاشا بر ملاقات ایلیش
الردو شیره شریفه شیرازی و قاضی قدیم کتله کتله کتله
مولف زنده و درین صنعت لیکار
مجوسه کتله و مرصع ستمار ایلیش بر صبر و صند
و صغف هدایای عالی مشا کتله و طرف عطایای شتاین
ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش
و باغچه شرف متابعت ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش
ساعت بر لبه ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش
زیندن قایماب عطی الله مست مال کتله مایاب اولدور
مولف ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش
غان و نیر اولدور تلبیس تلبیس تلبیس تلبیس تلبیس تلبیس
سیدن جان زنده ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش
مهران مشا قشایان اولدور با عده کتله و مرصع اولدور
اولان ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش
قطار ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش ایلیش

فروید هیا اکل ایستان فته ساز یخ بود ارایتدکن
اشخان چهره روز کار روی همدان و روی شانی
شانی توره و دل که هیچ شبانه هیچ مانده خیره اولدقه
عکس و ولت شاه مزبور اولان بولک صوبک کان یخ بود
هر کسی بی استراحت وارزدی خوابگاه ایتدکن الی یخ
ضرب زنی چاله برده قورب ایچرن صیبه ایلد عمل و طوطی
ایوبی و علی لشکر سپاه عنایت دستگاه ارسته اوقوب
لشکر هیچ و هیچ و پیشانی و آشوب دوشوب و شهبه
داخله زین بود قورب و آشوب موی رکی کچی ناه و کای
صفت اضطرار دوشد که روزگارسته اماندن رخصت
و رخصت و رخصت بولوب لشکر ایما لشکر همه راسب کوی
کری ایتدوره لی **ریدون ان یطغوا اولیة الله ممتون ولو**
کری انکافون اما داری داری کوی با کون سورا کوی و کوی
کری سر کون اولدی شویبک و رضوان باشا لشکر ایچرن
المنزله ایتدی بی قیاس ایلد طوما شهابینده اعلان
بؤنک محاق وسطه کاد کوی کوی موافقت مزبوره اوزن
ملازمین و رخصت کین و دوزخ مکین کین شهابه ایتدوره
و کون کمان اختفای ایوب بر روی معدود کوی سوز
دعه ایله اولور دندن قورب عزیمت زحیم کندی کوی سوز

ایچ دایریشیر کیرله آموی رمان سرید شیدرمان کچی
قوبوب کچی هدف تیر و کچی بی خط شمشیر ایلیب
شمال عدولت بوزن ترسه دندوب اکثران تار
کودوب خنبر اووما قوبوب کچی ایلرینه طوقوب
مزبور یوانه عسیریک ناکار کار ازه ادهان هسان هسانک
مرد دریا به دوشوب دغفه قلع او شوب دل عشاق
جکوخاره کچی خنبر ایلد بولک ایدی ایدی ایدی
بغفرانه واسکجه فی عدلیق رضوانه رضوانه بوزن شرف
ایله جنل ایدن عصا کیندن بیرون اولوب هر بقدر
آقو ویلیان وارایسه کیندن بیلیان ایلیوب شیطا
مرد کوی همو ایتدکن نین جناب کمار مابیت صدایت
ضایت جناب جنک و عدلیق رضوانه بولک شرف
شرف ایتدکنه و رخصت ایتدکنه حضرت کوی هاه به مدداز
ایتمه مدار اولدکن خدمت مشکوره و مساعی
ناقصه لری وجوده کاد کوی سبیدن ایا به دخی خدمت
مقدّمه لری ایوب کیندن شرف خدمت کیندن
اولان عشار کیر ایتدکنه بوزن دایریشیر
اولان شرف شایسته بولاشوب با حمله ایله ایتدکنه
کارزار ایله قوزان اولدی کای بر قورب کمانه علور دند

چکوب و زور مزبور کول کلر کرام اولدی کچی سنک بیجا
طوبی سیر خواب نما و کچی رقا کدضا اولد
بزر مردان محضه زومت عشرت دار کچی
باده خون دشمن و جبار و مادمه تیغ و سیر
چون سننار ایلد مایجی قلماریه لایق ایلد باشا عب
صورت لوی اینه مصقول شرف خیر سلول لونه نایان
ارملین الشجاع بخار حسن ایشا علی طول ایقاه و ایچان
تیغ طوف ایقاه علی حسن ایشا حیات مستقام
اوزده نام پایا دای تقی دایر ایوب بر وجهه دایر
صوت لوی و شرف ایتدکنه کوی کوی کوی کوی
بچین بر ایتدکنه ایشا و رضون باشا قلم کدکن حسیب
و سا باغ ایوب بواسطه تیغاعت صحیب و زره
مجاهد سن مزایا بین فریقین مشاهده ایتدکنه لشکر
السلامه قوت و ضرر و عسکر بر تاناه ضعف و کسرت کوی
بوسیا قی اوزده قورب عدلیق رضوانه دغفه و قوت
حمود و قوت مددجه ظهوره حیل ناولدکنه کوی
سابقه الطاف وسیع الاصفاف حضرت خالق حینی
شعبه ایشا رضوانه ایتدکنه ایتدکنه ایتدکنه
ایله دیره دولت لرن خیزه و روز و ریش کوز لینه ایتدکنه

ایتمه رضوانه شرف و خیرت شیشم اعلای شاد کوی
و ایدوه عدلیق رضوانه دیور دایر و کچی کوی
دویا دغفه روزگار کینه نهد ایلد رایت قوت غایت لوی
قوت مغلوب لوی کوی کوی اولوب اینه اکلاندن صوت
تیغ و تیغ بر وجهه کچی ماما اولدی کچی حضرت باشا
مالک کچی اینه ماما اکلاندن صوت
کسین زبانی صورت شایسته و کد کاه قوافل ماکان و
سیکون ایتدکنه دغفه ایتدکنه کوی کوی کوی کوی
رضوان باشا و اوری کوی ایشا به رضوان باشا
باستور صفا کوی بود اولد زماله کوی رضوان باشا
تقلیه خزانه ایله ارسال بود دیر ارض و بر کوی کچی
خسرو باشا و فرمان کوی کوی مراد باشا جمعا ایتدکنه
و فرمان عسکر ایلد و قوت لرن دغفه و لا و زار ایلد
تقلیه عود کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی
ایدی اتفاقات حسنه دن قورب ایتدکنه و زره ایتدکنه
بوسیا اوزده ایشا کوی کوی کوی کوی کوی کوی
یا باور دندن کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی
احضار و عسکر ایتدکنه ایتدکنه ایتدکنه
قاف ایوب کوی طایف متاسه و فضائل کوی کوی

و ندیدم بر این راه بیست سیاید تا دل بر من دهم
بباد که هفت بد شمع هم بومر ز حال اینجند بر لیدر
ایده ازل و نور و عینه الزیج بجماعت الضمان
هدا واحد و در ذلک نشان فاذا هم اجتماع الم
بلغت من القربى اقل المسکان **بلیست** ان
بروی لکری را بیکدیگر نیست بدشت بری زینت آده توان
مان تدبیر بر وجه اله ال بر اهل لومر که بویکلان و جویول
خاندان را کز بر تیر زالی منزلت کیکرگی که می مقدار یو کیکر
الوقر شویوب الشوون صورت هزیت ابه کوز و زور
بجمعه هزیت الشوون المثلک الایدین صیایوب قوم کان زوی
الایرله کوز اجد و یوسیا و زایه اوب و جود خاک اذنی
بادفتان و آشرف و فرغ عتابه و بره لویر ایتا کوز لیری
حسواسان الیدیک کز اسان اوون المثلک فر شو و طون
لکته اهل بر اولقات صاملک و عینک ان ملک بز اوله
بوجده اسبب و کز نند بوقدر المردن مضرتا شردن
عکرم ندن نصرایر شور بخت یاری و ملت مدد کای
ایدر سه زور از این دن لبره بوجتین فاله و صکت ذلک
از صاعه بیکدیگر کز ندن کدولن صالنا اولر **مصراع**
بخت چون بر کد داز ایاوده دندان بکند بول

ع جمله مجموع جان و جاهلتن بوراد و بوراد فدا
ولسون دیوجن و فاق و لطف اشفاق و زوره شیر
الیوب حق تعالی تقدیری تدبیر موافق و تدبیری تقدیر
مطابق کوز و سب بولطفه لعل ابله او توردن ارتوق
مقبول فدوس و قیدان کک ملعون بخرض اولوب
مولف یکینه بیز میب بر و التشر و له تیش
عجب دست قرا تشرع بر ترا و علی زال باشانک بر و طوق
اکیا در واصل حشا در اولوب عیان لک کون از رضو
دقر کفدا اسی بر رمضان متواصل صید نعت جاود ان الاله
اذا ما هنت الراجحة بخصیبت لی بیج واحد کن ناسانک
چون کفر فخره مقدم لوی اولان ناسانک قدح محسن
حصار عد و اوله تقاری کوز بلر بلدیوز مقداری بولا و یو
آشرف و ترش و عوش کوز بدیدار بومر پتیه زور مطر و ده
داخا کوز اکیوز دن زیاد همه او جیوز دن اکیول و لکته
انما یکدن متزاید کسه شرف و وصوله اولوب بشیر اولر
کلیک کده ایدی کز صدوی تند روی بین کله و کله
موجا لیه صیدیک شیب میب بر صولت صدمت ابله
سریه اموی زمانه صخر بر شردمان و قوم عاده قضایه
آسمان کوی طوفدی سلفا اقله یلم بیکر کله و بختی فاق

دیبار خود کورد کای کی و **بلیست** صلیه هر برین
خاری اولوب همت جاهلیه بر ادا نکیه و کینه ابله
رجیم کی بود و دیر **بلیست** جری کزان زمان خواهد
کند در وقت مردن خاند روشن چون لشکر با سعادت
محمد بیک بویله جلالت کورد بلر عد و لک صفقتن
قلبله قوت و قابله ز قدرت کدی **مصراع**
کرتقوی ای صمن ما نیز هر بد نیست زو بونلو دمج جری
همرجه تاملت ابله کز زو مند کله بر و کوشنده
قولور کی قولدی **نصیر** دودریا لشکر بر آمد زجا
زمین و زمان اندر مده با برآمدن خوشیاد از دوروی
جها اشبه از مر جیکوی **مولف المصراع**
شیا تباب بر و جک با لک تیغ بلند آزار اناک کوس نصیر
دیران سل لکن و شرجیک رود نهم مرزین خندک
ربودی جلی چون دمازها یکی از هزاران کودی رها
بمیلک از دونه از دوری شدی نیک با کز بر بلان
کشتیر الماس کون کشتیل خردان شه آتش از زینش
صف صف جنگ و حرب و طرف طرف ملعون و ضرب
الوب بران حال کال اشغال و نیزین جبال درجه
کانه اکی **الذی بلغ امر الحان القلب صلت** مستطاعه

میروا سمیع ساری منزلت بانوا ملک احمد بیک جیشود
زیاده نواری و پیاده سبلار شوپیا و شوپ عدوی
روای جراج نیمجاه دوندروب بونک ادر عجمه مراد باشا
درگاه آسمان اشتباه جاوشلزدن او یوز مقدار شیل
ایره و کله کجایره و کله هر بجاوش و ریشی بر لشی صه دور
بونک ادر عجمه سبر و پاشا بشده کله کجایره سبالک
راه هزیت و کیمی بولوله عدمه هزیت الیوب باره ملایه
قوت هم ازه برک دیو فراره قرار بر بلر شیون بدید
تلیج بر و حاجی باشندن سعادت کبی دوشد و ربانی
قیوسه دوشکین صراع کله صانع اولر و جلی کله کله
دیو تاج بر نفوس مشیحی بر اسد فقد صبح قولور مراد
متاع صحنه عز العوات محفوز الصائب ابله جان نایک
بکمال کمال اهل کدن خلاص الیوب **و زویا دیوب**
الذی صکره الملائکه نصر یون و جوهر واد با ره و فقا
علا لیل الحریق ذلک با قله شایک بر نه بر طله بر بکوز و دیو
او جیوز دن اکک باش کسلوب و سکان مقصد
در کالوب و شیون نامیونک سابق الکر صحرای
الوب دستیکر و زینر زنده اسیر اولدی مزبور
عنوان جوانی و عنوان زنده بیکره ایا کز و رضار و شایسته

ایشان المصاحف کتاتان کمالی هم خار و کجین همالما وای بار
اولش در مرقا و جنت کتات ایللی کتات هم کتات هم
و بودن شریعی بیج بجاری و کجی بکره و دیو دیله التوب
وقت نماز کجی و مزور و کجی که عورت اولدی
بر جوبار کتاه و سنده و مقدار آرا و التوب بر ایل باشا
و ملل احمد بیک بر قضا آقا توب کجی و موجود ایش کجی
سمازیته دو شویلو التوب کتاه ده اولد کتات ایل
و اولد در سرور و ایشا شاهه ایش کجی که شدت
که نیک کتات ایشا ای باب ایدی **مصراع**
حلو اکی ده سروری بخشیده است بعد نماز عصر
سزات عید و جسر له ادا اولد کتات کجی و کجی
نیجه الا کون فی الا کوار الطوبی کجی و عنوان باشا
ایله شفی الله ایشا شاهه تریک بانده اولد کتات ایل
بره عزیزی ایلوب سلطان کجی چار و زکری عیارور
شش و شش جها کجی بیع کجی بره چالقدن سنده
قراب شیده همان ایشا کتات اولدی سحر در نه
چهاروب لیس بره کتات ایشا اده ایلدی
ده حاسبت عصر تا نیک نصف اولد و ایشا
کجی و کجی کتات ایشا کتات ایشا کتات ایشا

تشبیه ایلله همق نعمین ایلما کتات سندن و ایشا اولد
بیع تقبیل کتات کلان رضوان باشا و تقبیل کتات
کجی کجی کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
خان شریف دو دمان و سار معارف لشکر و بر
جانبه کتات ایشا و مراد باشا و ملل احمد بیک
وزان باشا اده و ستر نشان و ایلجه حصار سنجاق
زهار بیک و سار شاه کجی ایشا ایشا ایشا ایشا
مسار کتات و اولد ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
رضوان باشا کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
قرشون کور کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
دستی زده ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
فضاده کور کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
و عقیبات کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
ایله عاقبت ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
و ایشا کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
توصات جلیله و ایشا کتات ایشا ایشا ایشا ایشا
المن کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
دستی و کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
کجی ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا

تشیب

یوسف باشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
دلاور لک کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
کجی کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
یوسف شفا کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
حقا که کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
باشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
مره بر جان و خسته بر شفا و درمان ایشا
و کجی کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
ایله سینه مغیث و فریاد رس اولد کجی ایشا
ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
ورده کجی و کتات ایشا ایشا ایشا ایشا
انعامات کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
زمان دل زمانه و بویله هتکار سلامت کتات
علاست ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
فکر ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
مسلمانان ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
نجات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
نشد ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا

ایله کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
حصه سن و کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
دخی **لا تحضره و کلون الجلیل وان انا کم الحقر لله لیل**
توبه حق ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
قدن مطا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
سر ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
موق جعفر تکران ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
یورد مشد تمام صد ایشا ایشا ایشا ایشا
اوار کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
دخی ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
معلوم یوزک کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
لطایف قدسیه ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
یورد عله ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
جلالیه کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
عیان و کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
یورد یوزک کتات ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
حق سبحان و تعالی ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
احسان و عیان یورد ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا
بره ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا ایشا

ایله

فصله کشفناه قولنامه لشکر امداد ایچون تکرار صکارا
ایکجه کلمه و مهتدی اولوب یاری حضرت باری سوادا کرد
وفاد الدن واصل و فتح و نصر و هیز و کسر حاصل اولون
جمله کبیر کبیر و کبیر و کبیر بی سلام صدق ایلیوب
سینا و ضوان باشا هشتی سیمای بونو حیات نامدارک
شکر و انجیرین حضرت سرور اولک سالیق اینتا لوری
انجام عظمی کر شاه پره سیراب و ریمان اجاولی انجیل
بجای انضال بادشاهی ایله شاداب و تازه و درخت حیات
بلند لوری طوبای حیات کجی بلند اوزنه اولنجیون چنار آسا آل
قاله و یوب دعا ایلیلو قرین تأمین رب العالمین و رهین
آمین چنار این امین اولابده و نامراد فحین ناساد و کسریب
ذین بوس خدمت ایلیوب ایله مرکه بن آل فخر ایتم آلورد
رتبه سینه ناز اولی ایچون کورنسته نیت و میان بخت
اولوب صلواتکله اون بر بچوق سنه سعادت لویا قشقا
سبحان ما یونله شاخته اولونسته لریدن جلوس یاروندا
سکر کیت کیشا ایله مرور ایدنه قهر و لغز ایت ایله یونور
ایده امر می اولوج کره حقیق انوب بر ایا طله ویردین
و سفزه هلاکت و نه فلاکت ایله جفته نمی بقدر و برینده
استدلال ایتم اللو انجی دروغ انجی هر وقت کورمدیلر اقی

عبدعاج و تخیل و حسود و عقوده و غضوب نهم انوار لیل
هر زمانه زجر و محنت ایلیلو و مراد من مایه و قیالی روا
کوردیلر سر کلام الرعین و اکرم الاکسک مویین
ای دل مشور کورن تا نامید نیکو شوه بصیرت انجیل کارد
و فیض فضل ایلمکله منقطع کرد ولی قرین تو کورد عمال
کر که کازام صنع بی می شه بدید نفی کرد نضال و هم درخت
حضرت رسالت دستگاه علیه الصلوة و السلام
الاکه و کلامه علیها بالقرآن انما ابنا الله برین و رفیق
حکمت بود که ایچام خیر انصهار زهره سسک کورن
و نیک نفس و خیرخواه قدوس نامن غمزه دان و کجه نادر
همنه و در نماز و است بلندتت عدو یتر ناقان بخت
مریت مستد کر کار و خنده روی همان نواز اولور
محصوله مقدمات خیری نهم و نفی خیر و ایشکانی
اسماء شجعی و مشاه ندرن فرقا یدر لر **بیت**
شعر کورن کجه در سفین بود شک شهیدن اولک کورن
برهنه زری علی و تومعه اذغان انک اولعنه زری سوادا خیر
ایتمکله کسان عا اتمکله در پس یوکولامک هر چه حضرت
سره اولک خارق عادت است یوک تکریمه لیکر که امداد کج
واسعاده و صیغ نوبت باقی ایلم اولشدر بوقی اذغان اولون

قرین حیات نیک و بخوب و نشانی اولون کورن کجی مقصد
بیت شایسته باشک خورن خنده بزم انک استخرا نیت
سک و کورن لوم نغز اولی چکده شر و لاشه و نجاست کور
بزم و کیت بچون رضوان باشا حضرت لوری **بیت**
سرا کجه اوزنه کک ایشقی کد بار است طمان شین شای
دو نوب بر جهر سن حقیق و خطاب یور یوب شای یور
بوقی نامداری سیر سوادا که مکاره ایشار و الحان
و کورن لوری کجای و و رب سیکله کورن و زهم غزال
سایه کورن آنا و نغز کجی تلف و ضایع اولیوب
سوادا که کاره من اولیوب و هم سسک دلور برین
وسیله اولوب شایست بشارت ارسنک حاله محنت
ایلیوب دلشاد برادر ایله دوز یور یور و بونجی شایست
و صاحب من اول ایلیلو نظم کورن کجی کجی کورن
کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی
جواب قرین حاله شایست دم **نظم**
قرینش ایت **بیت** با مر لاجورد انور
کداه آرزوی بیدلان کجی کجی
سپهر سینه شایست شرق شان و غمزه اوزنه انجیل
محمود کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی

همایون سعادت شایسته بزم وده اولش شب زلیخا غانم
خبر و طایب اولدی اذن سکر و سولیکه دلنر قصه اولدی
القصص نامه قوسمات فیر و زینک شب روز افرود
لال شینر لایله حضرت سر داره روز اولدی بار کجی
اکدی اذغان و غمزه کجی چون نغز نامه سرد اربانامه کجی
و شیرینش اذن مددی قلب تخیلی لوری عجمیل مقبول کجی
بیداری شکل ایچیت و سرور دلا اولدی درسا فرما ایل
شرف نغزه بیوستا اولدی که جمله کبیر کبیر و کبیر و خاش
وسپا هیلو و زک هیلو آراسته و مزین اولوب داو خانه
اجلان ایله استقال ایلیلو بر عکس بر کجی کجی کجی
بذل مقدور اولوب مستد کورن اولونک چارمین یعنی
شاهسوار مغز ارجیح دوزار میدان وسط انبهاره جلوه
اولدنده اولچاوشان درکا آسان اقبال استقال ایلیوب
چاروشو کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی
چقاروب تیج موضع کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی
بغایت ناخرا اولور صا و نوب و کورن کجی کجی کجی کجی کجی
قرینو ایلمسده سنحوق اولوب کورن شایسته اوزنه ایله
قولونک ایله بو جفته سب اولوب یوکولم و به ایله و
اولدیو تاکه کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی

ترشکوب تر است از ترش بزم و در و طعنه تندی او تو
ارد چو تو فکری که چو آتش ویدی طاق و طراندن دهشت
استیلا نیدی خولکه اتوی کور و جلیوی بر کنون و طیل چنگ
پراکنده و سخن دوی ما کون اولدی بوعیب و هر سر زده
شویله آتش ویر بلوب طاق و طاقش ناله و اینده و طاقش
آبوی چمنینه کتوب **بلیت** زفر یا طوب و زب و دوسیا
نختر رشید بیله تانده ماه دودسیا و طوبی شمر که
رخان که حکماه عاشقان و با زلف هم اندم جمان غرسان
سکه راجع علیه اعتلا بلوب محمد پاشا او غلوسن باشا که
قارون و وزیر کار و قارون زور و بیسکارد و مرجع میان
و مجوه شمر و کمر و کهر که رسته پز و ما و کانه زب و
ایله ادا رسته و پراسته و لوب خنیت قدور و طاقش
ایچین همندان اولدی لرتا که او در ویر سبکه کوب سردارک
ادانی او که کمر بر چار و شلو و انکه و خندسته مستی زرد
اغفار لاکه و هر چه تمامه ایله اید و در یلر سردار خورشید
اشتهار دانی قیمن انظار ارکان و آیین نظر مویان هنر
ایده ترکیب ترشیا بلوب و حق و خلوت و عنوانه کار باغین
کار عسدر نشین دیوان غنم ایان اولوب داود خان و اولی
کتاب دهشت و خنیت آورده مسکت و مسکت ایله

دونا اولوب سلام و عیب عازردان بوس حضرت سردار
دولت مایوس اولدی سردار ایاکت ما حضرت تلوی و اخی
پادشاه سزاده اولدی عجب استار ترشیا بلوب ایله اید
و تلاق بود یلر شولیکه بونه مرز بلطفت سامی بد شین
و نه داو خالک قلند زین طاری اولوب اعظام رقیه سله
اکرام و اجلاس بلوب فالحال باشلرندن تاج و بسته احسان
بیره پیا لوب در و دونه کونند لیک ایچون مرصع و تره بلوب
آلوب و باشلر کسوه خاقانی و مجوزده عسکری ای کرار و لوق
و خاطر سر سره ن خلعت لکه شایسته شان و نفع العوان
خواقین اولاکا اولوب و داو خالده دورت کیسه التیمیر
سک داو خالده انکی کسه التیمیر لیک ایچم حق لقمه ایله
او کسه قونلوب **کاخا و دهشت فاند وها با الخیة**
تولید سردار عالی مدار حضرت تری و الیغناط د تلوز و
مطایبات خاطر پرواز له سرت بخش نوب لمر له مستمال
و در را مواجید له نخوش مال بلوب **نظم**
هر کوم طعم دولت این آستان خود در روز کار نظر من دان
خانلس یا خنده کلان کور دستا نکراده زینه تیان و دجا
و تفاوت مقادیر و زین و استمداد کوره رعایت بلوب
المن صکره دا لغد ریک کیک بر بادشاه

و نقلیدن معن و اولان بوسف باشا به قریب کیک
عنايت تریه بی حکم محمد و مرسامی کیم کیم کیم کیم
بمسک ارمه فی صحایف لادان التخری با خلاق اکویر
الخلق کیلوری محمد جلیو اید خند تلوی مفسر
نظم فرود مقابله جلیک خدمت ایت مکار و سما کرمه
مشرف و مشدر الکر و بوب قانلوب الوب و دکوری کیم
خلعت کید بلوب کیم اولوب دکوری کیم کیم کیم کیم
خزینه ایصاله و خمر و باشا ایله امداد کیدن حکم
آل و بوب دانی داو خالده مزین خیمه و مطیز و ما
محتاج الیه تیبنا و لوب جا و شلو او کسه و شوب
سلام بلوب و دانه اولوب ترش نورمان نشین پادشاه
چیمسان پناهه اعان بلوب سردار و نارت شاهک
خیمه عفت دستک هنده آل قونلوب ایدن صکره
سردار حضرت تلوی و وشله دیوان خان او کسه چقوب
دیلر کید دکوری باشلری کور سونلر دیویر و مصله نکره
لام علی چلری و قتر بلوب دعایه بئرو سپاهه دوه
بیک و غز بابیه اوچر بیک ایچده ترسته و تجاره او امر علیه
ویر بلوب و ساژر باب حاجات و اصحاب امتیات و
مناجاة حاله لوصا ایچده و یوآلو یو ایچده مناصب شایسته

خیا العایة فان تخر و طایبا و لوب بجلا اریاه مراسم
سلاسات دار فایه خون مواجات وه دقیقه نامر می
قالندی و نندن غیر می نامر قائم دل و لیدی و **باعت**
ناید الهی شوی بار یه اود عالم کوفت و کاکم کیم و کانه
هر بیک که در کاسار و نکره
نظم در دنیا هر
من چار مستند هشون
همچان بر قیلول دون و ایاز بر عالم کون که برت
اه ازین بحث کون که کیم نیک موجب ملان غنمت
لوح و کرمی که اها ایست برده جمع راحتی نوسد
کرمی آن حرامی نوسد تا جدیت نا تو فریمن
مکیم بهر ترش کانی من **صیحا** اوله غصه و نه نا ناه
عالم ملک یطیله به کفکاش صاخ اوله پادشاه عالی شان
نیزه ایلمر کیم اسناد کیدر اید لور رحمت اتصال
کار لرتیمه ان عز و طلال دره التاج اشرا خانی
زیر و سنده بهمانانی **بعضی** حیات انور
حضرت باد شاه هفتیم طایق زبیا رجا لور انا
قانع بر و بستان رون دست پیجوی یا یغز لا
پایه علم برین و نالا صدر یکتبیت تجر لور در
علی انا را ایدر خطیله هر جکه بلر کانی بیهرام

